

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Ryöstörikosten oikeudellisesta arvioinnista - erityisesti rahalaitoksiin ja kultasepänliikkei- siin kohdistuneiden tekojen osalta

Järmälä, Kari

2017 Leppävaara

Laurea-ammattikorkeakoulu
Leppävaara

Ryöstöririkosten oikeudellisesta arvioinnista -erityisesti rahalaitok-
siin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuneiden tekojen osalta

Kari Järmälä
Turvallisuusosaamisen koulutusoh-
jelma
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2017

Järmälä Kari

Ryöstöririkosten oikeudellisesta arvioinnista - erityisesti rahalaitoksiin ja kultasepäntiikkeisiin kohdistuneiden tekojen osalta

Vuosi 2017 Sivumäärä 80

Opinnäytetyön aiheena on ryöstöririkosten oikeudellinen arviointi. Opinnäytetyö jakautuu kahden osaan. Aluksi tarkastellaan ryöstöririkosten arviointia yleisesti, jonka jälkeen tarkastelun kohteena ovat rahalaitoksiin ja kultasepäntiikkeisiin kohdistuneet teot. Rahalaitoksiin ja kultasepäntiikkeisiin kohdistuvilla ryöstöririkoksilla tavoitellaan huomattavan arvokasta omaisuutta ja niillä voidaan lisäksi katsoa olevan omat ominaispiirteensä. Opinnäytetyössä tuodaan esille näitä piirteitä sekä niiden vaikutusta tekojen oikeudelliseen arviointiin.

Opinnäytetyön tavoitteena on ollut vastata asetettuihin tutkimuskysymyksiin ja luoda siten kuva ryöstöririkosten oikeudelliseen arviointiin vaikuttavista seikoista. Tutkimuskysymysten kohteena olivat ryöstön ja törkeän ryöstön välinen rajanveto, ryöstön yrityskynnyksen ylittyminen sekä rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavat seikat. Opinnäytetyön lopuksi on tutkimustulosten perusteella pohdittu voimassa olevan lainsäädännön ja oikeuskäytännön mahdollisia ongelmakohtia. Tutkimuskysymyksiin yksityiskohtaisen vastaamisen lisäksi opinnäytetyön tavoitteena on ollut luoda laaja ja kokonaisvaltainen kuva ryöstöririkosten oikeudelliseen arviointiin vaikuttavista seikoista. Opinnäytetyö on laadittu työelämälähtöisesti, mutta siitä on hyötyä laajemminkin ryöstöririkoksista kiinnostuneille.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on rikosoikeusdogmatiikka. Tutkimusaineistona oli Helsingin kärjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden ratkaisuja tapauksista, jotka olivat kohdistuneet rahalaitoksiin ja kultasepäntiikkeisiin. Käsiteltävien tapausten valinnassa sovellettiin valikoivaa menetelmää. Lähtökohtana oli sisällyttää tutkimusaineistoon mahdollisimman suuri osa Helsingissä valitulla aikavälillä tapahtuneista teoista. Opinnäytetyö sisältää myös lyhyen tapausselosteen jokaisesta tutkimuksen kohteena olleesta tapauksesta.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että ryöstön ja törkeän ryöstön välinen rajanveto on pääsääntöisesti selvä. Ryöstön valmistelun ja ryöstön yrityksen välinen rajanveto voidaan myös katsoa käsiteltyjen tapausten perusteella selkeäksi. On kuitenkin todettava, että yksittäisen tapauksen tosiseikastolla voi olla merkittävääkin vaikutusta tapauksen tulkintaan. Opinnäytetyössä on tunnistettu myös seikkoja, jotka vaikuttavat mitattaessa rangaistusta ryöstöririkoksesta.

Opinnäytetyön tuloksena on syntynyt myös toimenpidesuosituksia. Tutkimusaineiston perusteella rikoslain 31 luvun 2 §:n kohdan 4 mukaista kvalifiointiperustetta tulkitaan mahdollisesti liian suppeasti. Lisäksi tavallisen ryöstön rankaisemattomaan valmisteluun liittyy ongelmallisuutta, jota olisi opinnäytetyön tulosten perusteella syytä tutkia tarkemmin.

Asiasanat: rikosoikeus, rikoslaki, ryöstö, törkeä ryöstö, rahalaitos, kultasepäntiike

Järmälä Kari

About legal assessment of robbery offences - especially acts targeted against monetary institutions and jewelry stores

Year	2017	Pages	80
------	------	-------	----

The subject of the thesis is legal assessment of robbery offences. The thesis is divided into two parts. The thesis begins with how robberies are evaluated generally, after which acts targeted against monetary institutions and jewelry stores are examined. The goal of the robberies against monetary institutions and jewelry stores is to get substantial valuable property. Such actions can also be considered to have their own characteristics. The thesis discloses those features and their impact on the legal assessment of the acts.

The aim of this thesis has been to respond to the research questions and create a picture of factors affecting legal assessment of robbery offences. The targets of the research questions were the difference between robbery and aggravated robbery, when an act has reached the stage of an attempt at a robbery and factors considered when determining the sentence. Finally, based on research results, the thesis includes reflection on the potential problems of existing legislation and case law. In addition to giving a detailed response to the research questions, the aim of the thesis has also been to create a broad and comprehensive picture of the factors affecting legal assessment of robbery offences. The base of the thesis is in working life but it is also useful widely for anybody with an interest in robberies.

The research method of the thesis is criminal law-oriented. The research material consisted of judgments of the Helsinki District Court and the Helsinki Court of Appeal on cases that were targeted against monetary institutions and jewelry stores. A selective method was applied when the cases were selected. The starting point was to include as many of the cases that happened in Helsinki in the selected time frame. The thesis also includes a short case report of each case used in research.

It can be concluded that the difference between a robbery and aggravated robbery is generally clear. The distinction between the preparation of a robbery and an attempted robbery can also be considered clear. However, it must be taken into account that an individual case may have facts that have a significant impact when the case is interpreted. The thesis also presents factors that have an effect when the sentence of robbery is determined.

The thesis also includes recommendations for actions. Based on the research material it is possible that Finnish Penal Code chapter 31 section 2, aggravated robbery, article 4 (the offence is directed at a person who cannot protect himself or herself or his or her property owing to the work or a task involved with his or her profession or position) may have been interpreted in too narrow a sense of the term. In addition, issues can be seen with preparation of robbery which is not criminalized and it should be examined in more detail.

Keywords: criminal law, Finnish Penal Code, robbery, aggravated robbery, monetary institution, jewelry store

Sisällys

1	Johdanto.....	7
1.1	Opinnäytetyön tavoite, tutkimuskysymykset ja taustat.....	8
1.2	Opinnäytetyön metodi.....	12
1.3	Rajaukset ja rakenne	13
2	Ryöstörikoksista ja niiden arviointiin vaikuttavista seikoista yleisesti	14
2.1	Ryöstö	16
2.1.1	Ryöstön perusmuoto	19
2.1.2	Ryöstöntapainen kiristys.....	21
2.1.3	Ryöstöntapainen varkaus	22
2.1.4	Ryöstön muu kuin vakava tekemuoto	23
2.2	Törkeä ryöstö	24
2.2.1	Vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila.....	25
2.2.2	Eriytyisen raaka tai julma tekotapa	26
2.2.3	Ampuma- tai teräase tai muu hengenvaarallinen väline	27
2.2.4	Ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan	29
2.2.5	Kokonaistörkeysvaatimus.....	29
2.3	Rikoksen yrityksestä ja valmistelusta	30
2.4	Osallisuusvastuun perusteet	34
2.5	Rangaistuksen määräämisen perusteet	36
3	Rahalaitokset ja kultasepäntoiminnat ryöstörikollisuuden kohteina	39
4	Vuosina 2005-2017 Helsingin käräjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden ratkaistavana olleiden tutkimukseen valittujen rahalaitoksiin ja kultasepäntoimintoihin kohdistuneiden tapausten esittely	41
4.1	Rahalaitoksiin kohdistuneet ryöstörikokset	43
4.2	Kultasepäntoimintoihin kohdistuneet ryöstörikokset	45
5	Oikeuskäytäntöön kohdistuvan tutkimuksen tulokset	52
5.1	Ryöstön ja törkeän ryöstön välisestä rajanvedosta	52
5.2	Yrityskynnyksen ylittymisestä ryöstörikoksissa	58
5.3	Rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista seikoista	60
5.4	Pohdintaa voimassa olevaan lainsäädäntöön ja mahdollisiin yksittäisiin ongelmakohtiin liittyen	64
5.4.1	Erehdyttävästi aitoa asetta muistuttavat tekovälineet	64
5.4.2	Ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan	66
5.4.3	Ryöstön rankaisematon valmistelu.....	68
6	Toimenpidesuosituksien esittely.....	71
7	Johtopäätökset	73

7.1	Yhteenveto tutkimustuloksista.....	73
7.2	Opinnäytetyön hyödyt	74
7.3	Jatkotutkimusmahdollisuudet	75
	Lähteet	76
	Kuvat.....	80

1 Johdanto

Tämän opinnäytetyön aiheena on ryöstörikosten oikeudellinen arviointi. Ryöstörikokset on jaoteltu rikoslaisissa (39/1889, RL) kahteen törkeysasteeseen, RL 31 luvun 1 §:n (769/1990) ryöstöön sekä RL 31 luvun 2 §:n (769/1990) törkeään ryöstöön. Säännösten mukaan myös kyseisten ryöstörikosten yritys on rangaistavaa. Lisäksi törkeän ryöstön valmistelusta säädetään RL 31 luvun 2a §:ssä (435/2013), joka on ollut voimassa muutaman vuoden ajan.

Ryöstö on rikoksena hyvin kiehtova ja osa teoista saakin mittavaa julkisuutta. Pankkiryöstöt olivat ajankohtainen aihe 1990-luvun alussa, jolloin pankkeihin kohdistui vuosittain yli 100 ryöstöä. Moni muistaa vieläkin Tillanderin ryöstön vuonna 1985, jonka taustalla olivat virolaiset Raivo Roosna ja Aleks Lepajoe. Tapaus sai aikanaan valtaisan julkisuutta ja sitä muistellaan julkisuudessa edelleenkin säännöllisesti. Kuitenkin vasta reilun 10 vuoden ajan kultasepäntuotteisiin on kohdistunut ryöstörikollisuutta, joka on lähes täysin ulkomaalaistaustaisen järjestäytyneen rikollisuuden toteuttamaa. Toisena vastaavan ajankohdan ryöstörikollisuuden ilmiönä voitaneen mainita arvokuljetuksiin kohdistuneet teot. Mainittu rikollisuus voidaan erottaa suuresta osasta muuta ryöstörikollisuutta esimerkiksi niillä tavoitellun omaisuuden arvon, rikosten suunnitelmallisuuden ja ammattimaisen tekotavan perusteella. Ryöstösaaliin arvo on saattanut yksittäisissä teoissa olla yli miljoona euroa.

Mikä tahansa ryöstörikokselta vaikuttava teko ei välttämättä täytä ryöstörikokselle asetettuja vaatimuksia. Ryöstörikosten tunnusmerkistöjen mahdollinen täyttyminen on arvioitava jokaisen tekoon osallisen kohdalta erikseen. Tulkintaan on haettavissa tukea aikaisemmista tapauksista. Ryöstörikosten arviointi edellyttää tuntemusta voimassa olevasta lainsäädännöstä ja sen taustalla vaikuttaneista seikoista sekä vallitsevasta oikeuskäytännöstä. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä, koska arviointi edellyttää lisäksi ymmärrystä rikoslain yleisistä opeista ja rangaistuksen määräämiseen vaikuttavista seikoista. Tämä opinnäytetyö on pyritty luomaan edellä mainitut seikat huomioiden.

Tässä opinnäytetyössä syvennyttään tarkastelemaan erityisesti rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuneita ryöstörikoksia ja niiden oikeudellista arviointia. Tarkastelu pitää sisällään täyttyneitä tekoja, niiden yrityksiä sekä myös yritystä varhaisemmiksi katsottuja vaiheita, joiden osalta kysymys ei ole vielä ollut rikoslain tarkoittamasta rikoksen yrityksestä. Opinnäytetyön lähestymistapa on lainopillinen. Tarkastelun näkökulmaa voidaan pitää laajana.

1.1 Opinnäytetyön tavoite, tutkimuskysymykset ja taustat

Opinnäytetyön tavoitteena on luoda lukijalle kokonaisvaltainen kuva ryöstörikosten oikeudellisesta arvioinnista. Opinnäytetyö pitää tästä syystä sisällään useamman tutkimuskysymyksen, joita asetettaessa lähtökohtana on ollut nimenomaisesti laajahko, mutta kuitenkin keskeisiin ryöstöä koskeviin oikeudellisiin seikkoihin painottuva näkökulma. Kokonaisvaltaisella kuvalla tarkoitetaan sitä, että opinnäytetyö on pyritty laatimaan siten, että se sisältäisi riittävän laaja-alaisesti tietoa ryöstörikosten arvioinnista eri yhteyksissä tapahtuvan hyödyntämisen mahdollistamiseksi. Opinnäytetyössä pyritään välittämään yleiskuvauksen lisäksi mahdollisimman tarkka kuva kohteeksi valitusta ryöstörikollisuudesta ja sen ominaispiirteistä oikeudellisen arvioinnin osalta. Todettakoon, että vaikka tarkastelu kohdistuu usealle eri ryöstörikosten arvioinnin osa-alueelle, käsiteltävien asioiden yksityiskohtaisuudesta on pyritty pitämään hyvin pitkälti kiinni. Työ on tarkoitettu ensinnäkin käytännön työelämän hyödynnettäväksi, mutta myös muunlaisiin tilanteisiin, joissa on tarpeen saada kattavaa informaatiota ryöstörikosten oikeudellisesta arvioinnista.

Opinnäytetyö on jaettu kahteen osaan. Opinnäytetyön ensimmäisen kokonaisuuden tarkoituksena on tarkastella oikeusdogmaattisesta näkökulmasta RL 31 luvussa tarkoitettuja ryöstörikkoksia siten, että tarkastelun kohteena on ryöstörikosten arviointi yleisesti. Tältä osin tarkastellaan ryöstörikosten eri tekemuotoja sekä luodaan lukijalle käsitys myös rajanvedosta ryöstön tavallisen ja törkeän tekemuodon välillä sekä ryöstön ja eräiden muiden rikoslain rikosten välillä. Tarkastelu painottuu oikeuskirjallisuuteen, lain esitöihin sekä korkeimman oikeuden ratkaisuihin. Ensimmäisen osan lopuksi käsitellään rikosoikeuden yleisiin oppeihin kuuluvista osa-alueista lyhyesti yritykset- sekä osallisuusoppia ja lisäksi rangaistuksen määräämisen perusteita. Käsitelyn tarkoituksena on luoda lukijalle kuva kyseisten asioiden perusteista ennen siirtymistä valittujen rikosten oikeuskäytäntöä tarkastelemaan osaan. Opinnäytetyön ensimmäinen osa on pyritty laatimaan nimenomaisesti niin, että sen avulla luodaan mahdollisimman laaja käsitys ryöstörikosten arvioinnista yleisesti, jonka jälkeen tarkastelu kohdistuu ainoastaan valittuihin ryöstörikkoksiin. Tarkastelun avulla pyritään vastaamaan asetettuihin tutkimuskysymyksiin tutkimuksen kohteena olevien, tuomioistuimissa käsiteltyjen tapausten perusteella.

Opinnäytetyön jälkimmäisen osan tutkimusaineistona on yhteensä 20 rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin Helsingissä vuosina 2005-2016 kohdistunutta tapausta, joita on arvioitu Helsingin käräjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden tai vain Helsingin käräjäoikeuden toimesta. Rahalaitosten joukossa käsitellään myös yksi pelihalliin kohdistunut ryöstörikos. Käsiteltävät ratkaisut ovat yhtä ratkaisua (Helsingin käräjäoikeus 16/100587) lukuun ottamatta lainvoimaisia. Yksikään käsiteltävistä tuomioista ei siis ole edennyt korkeimman oikeuden käsiteltäväksi.

Opinnäytetyössä tuodaan jokaisen tarkasteltavan tapauksen osalta tiivistetysti esille teon tahtumainkulku ja seuraamukset pääpiirteissään.

Oikeuskäytäntöön kohdistuvan tarkastelun osalta opinnäytetyössä on asetettu seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Rajanveto ryöstön ja sen törkeän tekumuodon välillä - milloin ryöstö voi tulla arvioitavaksi törkeänä ryöstönä?
2. Rajanveto ryöstön valmistelun ja yrityksen välillä - milloin yrityskynnyksen katsotaan ryöstöririkoksessa ylittyneen?
3. Mitkä ovat ryöstörikoksen kannalta niitä seikkoja, jotka tuomioistuimet ottavat rangaistusta määrättäessä huomioon, erityisesti tuomittavaa rangaistusta mitattaessa?
4. Onko käsiteltävien tapausten perusteella tunnistettavissa ryöstörikosten arviointiin liittyviä lainsäädännöllisiä ongelmakohtia?

Ryöstön ja törkeän ryöstön välinen rajanveto pitää sisällään useita arviointiin vaikuttavia seikkoja. Jotta teko voi tulla arvioitavaksi törkeänä ryöstönä, sen on täytettävä vähintään yksi ryöstön kvalifiointiperusteista kokonaistörkeysvaatimuksen lisäksi. Opinnäytetyössä pyritään selvittämään tarkasteltavan oikeuskäytännön valossa, millä edellytyksillä rahalaitokseen tai kultasepäntuotantoliikkeen kohdistuva ryöstö on katsottu törkeäksi ryöstöksi. Tältä osin huomiota kiinnitetään kvalifiointiperusteen täyttymisen lisäksi huomiota myös kokonaistörkeysvaatimukseen ja sen täyttymiseen.

Toinen tutkimuskysymys koskee valmistelun ja yrityksen välistä rajanvetoa, joka on olennainen siitä syystä, että tavallisen ryöstön valmistelu ei ole rangaistavaa. Törkeän ryöstön valmistelu on rangaistavaa, mutta tuotakoon esille jo tässä vaiheessa, että tutkimuksen kohteena olevissa tuomioistuinten ratkaisuista yksikään ei koskenut törkeän ryöstön valmistelua. Näin ollen tarkastelussa ei kiinnitetä varsinaista huomiota törkeän ryöstön valmisteluun liittyviin seikkoihin. Opinnäytetyössä pyritään selvittämään oikeuskäytännön perusteella mahdollisimman tarkasti sitä rajaa, jolloin ryöstön yrityskynnyksen katsotaan oikeuskäytännön perusteella ylittyneen ja teon muuttuneen rankaisemattomasta valmistelusta rangaistavaksi ryöstön yritykseksi.

Kolmas tutkimuskysymys kietoutuu niiden seikkojen ympärille, joilla voidaan katsoa olevan vaikutusta ryöstöririkoksesta tuomittavaan rangaistukseen ja erityisesti sen pituuteen. Näiltä osin tarkennettakoon vielä, että oikeuskäytäntöön kohdistuvan tarkastelun avulla pyritään löytämään erityisesti niitä seikkoja, jotka ilmentävät ryöstöririkoksessa teon vahingollisuutta ja vaarallisuutta, teon vaikuttimia sekä muuta tekijän syyllisyyttä. Rangaistuksen määräämiseen vaikuttaa monet tekijät, mutta tutkimuskysymykseen vastaamisen lähtökohtana on tavoite

tunnistaa rangaistuksen mittaamiseen valituissa ryöstörikoksissa vaikuttavia seikkoja. Tarkastelu ei siten kohdistu esimerkiksi tekijän ikään, aikaisempaan rikollisuuteen tms. seikkoihin ja niiden vaikutuksiin rangaistusta määrättäessä vaan esimerkiksi uhkaustapaan, suunnitelmallisuuteen ym. seikkoihin.

Lopuksi tavoitteena on tuoda tulosten perusteella esille mahdollisia lainsäädännöllisiä ongelmakohtia, mikäli sellaisia on oikeuskäytännön perusteella tunnistettavissa. Erityisen kiinnostavia ovat tilanteet, joissa esimerkiksi alempi ja ylempi tuomioistuimien päättyneet eri lopputulokseen. Onko ratkaisussa nähtävissä lainsäädännöstä johtuvaa tulkinnallisuutta, epäselvyyksiä tai muita ongelmakohtia? Tarkastelu ei kuitenkaan kohdistu ainoastaan tilanteisiin, joissa tuomioistuimet ovat nähneet asian eri tavalla, vaan opinnäytetyössä tarkastellaan valittuja tapauksia myös kokonaisuutena, josta pyritään tunnistamaan asetetun tutkimuskysymyksen mukaisia seikkoja. Opinnäytetyön tavoitteena on myös esittää perusteltuja toimenpidesuosituksia, mikäli lainsäädännöllisiksi ongelmakohtiksi katsottavia seikkoja havaitaan.

Tämän opinnäytetyön laatiminen lähti yli kaksi vuotta sitten liikkeelle ajatuksesta tutkia ainoastaan ryöstön ja törkeän ryöstön välistä rajanvetoa valitussa tutkimusympäristössä. Opinnäytetyön laatimisen edetessä ja etenkin oikeuskäytäntöä tarkasteltaessa ilmeni, että aihealuetta voisi tutkia hieman laajemminkin, etenkin työelämässä mahdollisesti hyödynnettävien seikkojen näkökulmasta. Tästä syystä tutkimuskysymyksiä valittujen rikosten oikeuskäytäntöön kohdistuvaan osaan tuli lopulta neljä kappaletta. Jokainen tutkimuskysymys oli useasta eri näkökulmasta tehdyn harkinnan lopputulos. Edellytyksenä tutkimuskysymyksen valinnalle oli, että tarkastelun tuloksena syntyisi tietoa, jolla olisi erityistä merkitystä tulevaisuudessa tapahtuvassa arvioinnissa tai muussa tiedonhakuilanteessa. Näin ollen voidaan todeta, että tarkastelun muodostuminen kokonaisuutena varsin laaja-alaiseksi oli tietoisesti tehty ratkaisu.

Mainittakoon myös, että vastaavanlaista tutkimusta ei tiettävästi ole tehty aikaisemmin. Ryöstörikoksista on lausuttu oikeuskirjallisuudessa varsin kattavasti, mutta yksityiskohtainen kultasepäniikkeisiin sekä viimeaikainen rahalaitoksiin kohdistuneiden ryöstörikosten tarkastelu puuttunee. Rahalaitoksiin kohdistuvia ryöstöjä on tarkasteltu 1990-luvun alkupuolella ainakin rikosentorjunnan neuvottelukunnan työryhmän (1993) ja Heini Kotamäen (1993) toimesta. Rikosentorjunnan neuvottelukunnan työryhmän teoksen laatimisen taustalla oli 90-luvun alkupuolella tapahtunut pankki- ja liikeryöstöjen lukumäärän nopea kasvu. Kotamäen oikeustieteellinen tutkimus kohdistui vuonna 1991 tapahtuneisiin pankkiryöstöihin.

Opinnäytetyön taustoista voidaan tässä yhteydessä lausua vielä muutama sana. Opinnäytetyön taustalla on kirjoittajan oma kiinnostus aihealuetta kohtaan. Aihealueen valintaan on kuitenkin merkittävästi vaikuttanut se, että laaditun kaltaisesta työstä saattaisi olla hyötyä myös

muille aiheesta kiinnostuneille. Opinnäytetyössä käsitellään muun muassa erilaisia rajanveto-tilanteita, joiden ratkaisemisen voidaan katsoa edellyttävän laajempaa tietoisuutta ryöstöririkoksista. Edellytyksiä opinnäytetyön tekemiselle on antanut oikeustieteen opinnot Helsingin yliopistossa sekä useiden vuosien tutkintakokemus poliisin tutkintaryhmässä, jonka yhtenä tehtävänä on ollut tutkia rahalaitoksiin sekä kultasepäntuotteisiin kohdistuvia ryöstöririkoksia. Opinnäytetyön yleisenä tavoitteena voidaan pitää tietoisuuden lisäämistä ryöstöririkoksista ja niiden arviointiin vaikuttavista seikoista sekä tulosten hyödyntämisen mahdollisuutta yleisesti, mutta myös poliisin suorittaman rikostutinnan näkökulmasta. Näin ollen yksi opinnäytetyön lähtökohdista on ollut sen sovellettavuus käytännön työelämässä. Korostettakoon kuitenkin, että opinnäytetyötä ei ole laadittu poliisin näkökulmasta. Pyrkimyksenä on sen sijaan ollut yleinen näkökulma aihealueeseen. Opinnäytetyön tekemistä ovat työelämästä ohjanneet sekä kommentoineet Helsingin poliisilaitokselta rikostarkastaja, OTL Petri Rainiala sekä rikosyli-
konstaapeli Kenneth Eriksson.

Opinnäytetyön objektiivisuuteen mahdollisesti vaikuttavana seikkana mainittakoon se, että kirjoittaja on ollut mukana suorittamassa esitutkintaa yhteensä viidessä (Helsingin hovioikeus 20.5.2013 tuomiot nro 1407 ja 1410, Helsingin hovioikeus 21.11.2014 tuomio nro 2107 ja 7.5.2015 tuomiot nro 641, 643 ja 119285, Helsingin hovioikeus 9.2.2015 tuomio nro 105981 ja Helsingin hovioikeus 18.3.2016 tuomio nro 111773) tutkimuksen kohteena olevassa ryöstöririkoksessa. Todettakoon kuitenkin jo tässä vaiheessa, että opinnäytetyössä ei oteta lainkaan kantaa esitutkinnan suorittamiseen liittyviin seikkoihin, vaan tapausten arviointi perustuu täysin tuomioistuimien ratkaisuihin ja niiden taustalla vaikuttavaan tuomioistuimien näyttöä koskevaan arviointiin. Tavoitteena on näin ollen ollut pyrkimys ratkaisujen käsittelyyn mahdollisimman objektiivisesti huolimatta siitä, että taustalla vaikuttaakin joidenkin tapausten osalta osallistuminen esitutkinnan suorittamiseen.

Mainittakoon, että opinnäytetyössä suoritettava tarkastelu sisältää myös kritiikkiä yksittäisiä tuomioistuimien tekemiä ratkaisuja kohtaan. Lähtökohtana ei siten ole ollut vain vallitsevan tilanteen kuvaava esittely, vaan tarkoituksena on ollut myös esittää perusteltuja näkemyksiä siitä, miten joissakin tilanteissa toisenlainen ratkaisu olisi voinut olla perustellumpi. Opinnäytetyössä esitetään myös laaja-alaisempia kannanottoja vallitsevaan sääntelyyn liittyen, etenkin vastattaessa viimeiseen tutkimuskysymykseen. Näkemyseroiltakaan ei voitane tässä yhteydessä välttyä, mutta kaikki asiasta esitetty pohjautuu perusteluihin, jotka tuodaan myös esille. Näin ollen tässä opinnäytetyössä ei oteta kantaa ilman perusteluita.

1.2 Opinnäytetyön metodi

Oikeustieteellisestä tutkimuksesta suuri osa on lainopillista eli oikeusdogmaattista tutkimusta, jonka tarkoituksena on selvittää voimassa olevan oikeuden sisältö liittyen käsiteltävänä olevaan oikeudelliseen tutkimusongelmaan. Toisena keskeiseksi katsottavana tehtävänä lainopilla on systematisointi, jolla voimassa olevaa oikeutta jäsennetään. Systematisoinnin avulla pyritään mahdollistamaan oikeuden tulkinta. Lisäksi systematisointi on apuna luotaessa kokonaisuutta oikeudellisista järjestelyistä ja niiden välisistä keskinäisuuhteista. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2010, 20-21)

Tämän opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä on rikoslainoppi eli rikosoikeusdogmatiikka, joka kuuluu oikeudelliseen oppialaan julkisoikeuteen. Rikosta ja rangaistusta tutkivia tieteenhaaroja ovat rikosoikeusdogmatiikka, kriminaalipolitiikka, kriminologia ja kriminalistiikka. Kriminaalipolitiikka pitää sisällään poliittista päätöksentekoa, mutta myös rikoksiin ja rangaistuksiin kohdistuvaa tutkimusta. Kriminologia pyrkii selittämään rikollisuutta yhteiskunnallisena ilmiönä. Kriminalistiikassa taas on kysymys siitä, miten rikos selvitetään. Rikoslainopin tehtävä on rikosoikeudellisten sääntöjen tulkinta ja systematisointi. Rikoslainopin avulla voidaan normimateriaali jäsentää rationaaliseksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Luonteeltaan rikoslainoppi on normatiivista ja sen tarkoituksena on helpottaa lain soveltamista sekä edistää järjestelmän ja sen osien legitiimisyyspotentiaalia. Rikoslainopillisen tutkimuksen lähteinä ovat esimerkiksi säädöstekstit, hallituksen esitykset, eduskunnan valiokuntien lausunnot ja lainvalmistelun pohjaksi tehdyt työryhmämietinnöt, oikeuskäytäntö ja oikeuskirjallisuus. (Frände 2012, 3-7; Tapani & Tolvanen 2013, 12-13.)

Opinnäytetyön merkittävimpiä oikeuslähteitä voimassa olevan lainsäädännön lisäksi ovat lainesityöt, oikeuskäytäntö sekä oikeustieteellinen kirjallisuus. Aarnion (2011, 65) mukaan oikeuslähteiden on "peruste, joka tekee normista tai sitä koskevasta kannanotosta oikeudellisen". Riippuen siitä, miten tiukasti tietyt oikeuslähteet sitovat käytännön lainsoveltamisessa lainkäyttäjää, esimerkiksi tuomaria, oikeuslähteet voidaan jakaa vahvasti ja heikosti velvoittaviin sekä sallittuihin. Voimassa oleva lainsäädäntö on luokiteltu vahvasti velvoittaviin oikeuslähteisiin, lain esitöiden ja oikeuskäytännön kuuluessa taas heikosti velvoittaviin oikeuslähteisiin (Aarnio 1989, 220-221; Aarnio 2011, 69). Husan ym. (2010, 33) mukaan sallittuja oikeuslähteitä ovat oikeustiede sekä esimerkiksi reaaliset argumentit ja arvot sekä arvostukset. Erityisesti oikeustieteellä voidaan katsoa olevan oikeuslähteenä suuri merkitys.

Opinnäytetyössä oikeuskäytäntö on varsin keskeisessä asemassa. Lainsäädännön käytännön soveltamisesta ja tulkinnasta on saatavilla tietoa tutkimalla etenkin ylimpien tuomioistuimien (korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus) ratkaisuja. Opinnäytetyössä esitellään varsin laajasti korkeimman oikeuden ratkaisuja ryöstörikoksiin liittyen. Lisäksi opinnäytetyön valittujen

ryöstörikosten oikeuskäytäntöön kohdistuvan tutkimuksen aineistona on Helsingin käräjä- ja hovioikeuden ratkaisuja. Näiden ratkaisujen valinnassa käytettiin valikoivaa menetelmää, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkimuksen kohteeksi valittiin opinnäytetyön kannalta edustavimmat ratkaisut (ks. oikeustapauksiin liittyvistä tutkimusmenetelmistä lähteineen Timonen 1998, 97-99). Vaihtoehtona olisi ollut käyttää inventoivaa menetelmää, jolloin tutkimuksessa olisi tutustuttu kaikkiin aiheeseen liittyviin ratkaisuihin. Valikoivan menetelmän käyttämisen perusteluna on se, että tutkimukseen haluttiin mukaan myös rajanvedon kannalta olennaisimmat tapaukset, jotta asetettuihin tutkimuskysymyksiin on mahdollista vastata perusteellisesti. Näin ollen yksittäisessä käsiteltävänä olevassa tapauksessa on saatettu päätyä lopputulokseen, jonka mukaan tapauksessa ei ole kysymyksessä ryöstörikos tai sen yritys.

Valitut 20 ryöstörikosta ovat tapahtuneet Helsingissä vuosien 2005-2016 välisenä aikana. Alun perin (vuonna 2015) tarkasteltavan ajanjakson oli tarkoitus olla 10 vuotta, mutta opinnäytetyön viivästyisestä johtuen oikeuskäytäntöä on seurattu 31.3.2017 saakka. Tutkimusaineisto sisältää myös varsin tuoreita ratkaisuja. Valitut tapaukset edustavat vähintään merkittävää osaa tapahtuneista ryöstöistä valituissa ympäristöissä. Yhtään tuomioistuimessa ryöstörikokseksi valitussa ympäristössä arvioitua tapausta ei ole jätetty tietoisesti käsittelyn ulkopuolelle. Valittavia tapauksia koskevassa kartoituksessa on avustanut rikosylikonstaapeli Kenneth Eriksson, joka on ollut mukana tutkimassa Helsingissä tapahtuneita pankkeihin ja kultasepäntoimintoihin kohdistuneita ryöstörikoksia 90-luvun alusta lähtien.

1.3 Rajaukset ja rakenne

Opinnäytetyössä olisi ollut antoisaa tutkia myös rajanvetotilanteita ryöstön ja muiden rikosten välillä, mutta työn laajuuteen liittyvistä seikoista johtuen tämä jouduttiin rajaamaan pitkälti opinnäytetyön ulkopuolelle. Myös tekijän ja avunantajan väliseen rajanvetoon kohdistuva tarkempi tutkimus olisi ollut antoisaa, mutta siinä olisi menty varsin syvälle rikoslain yleisten oppien maailmaan. Yleiset opit ovat keskeisessä asemassa yrityskynnyksen ylittymiseen liittyvässä tarkastelussa, mutta sen käsittelyn voidaan katsoa olevan opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden näkökulmasta merkityksellisempää. Kaiken kaikkiaan suoritettujen rajausten takana oli ajatus siitä, että ryöstörikosten peruselementit ja olennaisimmat rajanvetotilanteet tulevat perusteellisesti käsiteltyä. Todettakoon myös, että opinnäytetyö keskittyy kansallisen voimassa olevan oikeuden tutkimiseen, eikä siinä ole käytetty kansainvälistä oikeusvertailua.

Opinnäytetyössä on johdantoluvun lisäksi viisi päälukua. Toinen luku sisältää voimassa olevan ryöstörikosten sääntelyn, oikeuskäytäntöä sekä perusteet rikoksen yrityksestä ja valmistelusta, osallisuusvastausta ja rangaistuksen määrittämisestä. Kolmannessa luvussa esitellään rahalaitoksiin ja kultasepäntoimintoihin kohdistuvaa ryöstörikollisuutta. Neljännessä luvussa esitel-

lään tutkimusaineistona olevat rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuneet tapaukset. Viidennessä luvussa vastataan tutkimuskysymyksiin. Kuudennessa luvussa lausutaan toimenpidesuosituksista. Seitsemännessä luvussa lausutaan johtopäätöksistä, opinnäytetyön hyödyistä sekä jatkotutkimusten tarpeesta.

2 Ryöstörikoksista ja niiden arviointiin vaikuttavista seikoista yleisesti

Ryöstöä on perinteisesti pidetty hyvin vakavana rikoksena. Ryöstörikoksia pitkään tutkineen Martti Lehden mukaan ”ryöstörikokset ovat väkivaltaa käyttämällä suoritettuja omaisuusrikoksia” (Lehti 2008, 1). Yksittäisen ryöstörikoksen tapahtumainkulku sekä törkeysaste saattavat vaihdella äkillisenä pähänpistona tehdystä lievästä, mutta väkivaltaa käyttämällä tehtyä omaisuusrikoksesta aina erittäin hyvin ennakolta suunniteltuun törkeään ampuma-aseella tehtyyn tekoon, jonka toteuttamisen tarkoituksena on ollut saada rikoksesta mahdollisimman suuri taloudellinen hyöty. Edellä mainittujen esimerkitapauksien väliin mahtuu laaja joukko erityyppisiä ryöstörikoksia. Suurimmassa osassa tekoja ryöstösaaliin arvo sekä uhrin vammat ovat vähäisiä (Lappi-Seppälä 2009, 853). Toisaalta esimerkiksi arvokuljetuksiin, pankkeihin tai kultasepäntuotteisiin kohdistuneissa teoissa ryöstösaalis tai ryöstöllä tavoiteltu omaisuus saattaa olla erityisen arvokasta.

Lain esitöiden (HE 66/1988 vp, 93) mukaan ryöstörikosten kriminalisoinnin tarkoituksena on suojella vapautta ja varallisuutta. Ryöstöä kutsutaan yhdistetyksi rikokseksi, koska se pitää sisällään henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttämisen tai sillä uhkaamisen sekä toisen henkilön irtaimen omaisuuden anastamisen (Lappi-Seppälä 2009, 851). Mikä sitten tekee ryöstöstä vakavaksi katsottavan rikoksen? Lain esitöissä (HE 66/1988 vp, 94) vakavaa suhtautumista perustellaan ryöstörikosten hengelle ja terveydelle aiheuttaman uhan vuoksi. Lisäksi niiden katsotaan olevan omiaan aiheuttamaan järkyttämään uhrien mielenrauhaa sekä aiheuttamaan kansalaisten keskuudessa yleisemminkin turvattomuuden tunnetta. Ryöstörikosta pidetään myös ennalta arvaamattomana rikokseksena verrattuna esimerkiksi vähäisiin pahoinpitelyrikoksiin, jotka tapahtuvat usein erilaisten riitatilanteiden yhteydessä.

Aluksi on syytä tuoda esille eräitä olennaiseksi katsottavia seikkoja ryöstörikosten arviointiin liittyen. Kaikkia seuraavaksi lyhyesti esiteltäviä linjauksia käsitellään jäljempänä yksityiskohdaisesti muun muassa oikeuskirjallisuuden sekä oikeuskäytännön valossa. Esimerkkien tarkoituksena on luoda lukijalle käsitys teoista, joita voidaan lähtökohtaisesti pitää ryöstörikoksiin kuuluvina. Rajanveto ryöstörikoksen ja esimerkiksi pahoinpitely- tai omaisuusrikoksen välillä ei läheskään aina ole ongelmaton, mutta tietynlaisia arviointiin suuntaa antavia seikkoja voidaan tuoda esille selkeiden väärinkäsitysten välttämiseksi. Julkisuudessa sekä kansan käytämässä kielessä sanaa ryöstö voitaneen sanoa käytettävän varsin laajamerkityksellisessä

muodossa. Näistä merkityksistä läheskään kaikki eivät täytä ryöstöltä oikeudellisessa merkityksessä edellytettäviä vaatimuksia. Seuraavaksi esitellään karkeita linjauksia, joiden tavoitteena on selkeyttää rajanvetoa ryöstön ja eräiden muiden rikosten välillä.

Ensinnäkin on huomattava, että mikä tahansa ryöstön yhteydessä käytetty väkivalta ei riitä, jotta teko voisi tulla arvioitavaksi ryöstönä. Väkivallalta edellytetään tietynlaista vakavuutta. Näin ollen seuraamus saattaa tulla esimerkiksi pahoinpitelyrikoksesta ja varkaudesta, vaikka teossa olisi ollut ryöstörikoksen piirteitä. Toiseksi ryöstörikoksiin sekoitetaan usein myös ove-luudella tai sieppaamalla tehdyt teot. Näissä teoissa on kuitenkin pääsääntöisesti kyse varkausrikoksista, koska ryöstön tunnusmerkistössä edellytettävä väkivalta tai sillä uhkaaminen jäävät puuttumaan (ks. ryöstön ja varkauden välisestä rajanvedosta esim. ratkaisut KKO 1945 II 226, KKO 1972 II 90, KKO 2009:5 ja Helsingin HO R 1984/693, joista tarkemmin jäljempänä). Kolmanneksi on syytä tuoda esille ryöstörikosten ero kiristysrikoksiin. Lappi-Seppälän (2009, 852) mukaan ryöstörikoksessa väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen on välitöntä. Kiristysrikokset voidaan tehdä muulla tavalla uhkaamalla. Ryöstön ja kiristyksen eroa voidaan kuvata siten, että ryöstössä otetaan toiselta ja kiristämisessä toinen taas pakotetaan antamaan jotakin. Toisaalta jäljempänä käsiteltävistä ryöstön tekemuodoista yksi (ryöstöntapainen kiristys) sisältää kiristyksen piirteitä (pakotetaan luovuttamaan omaisuutta), mutta siinäkin väkivallan käyttäminen tai sillä uhkaaminen on välitöntä.

Ryöstörikollisuus on Suomessa jokseenkin samalla tasolla muiden Pohjoismaiden sekä Länsi-Euroopan maiden kanssa. Rikoksista lähes puolet tapahtuu pääkaupunkiseudulla ja tekijöinä ja uhreina ovat useissa tapauksissa kaupunkien nuoret. Tyypillisessä ryöstörikoksessa on yksi uhri ja useampi tekijä. Osapuolet ovat usein päihtyneitä sekä toisilleen tuntemattomia. Teot tapahtuvat ilta- ja yöaikaan esimerkiksi kaduilla, puistoissa ja julkisen liikenteen solmukohtissa. Tavallisista ryöstöistä kaksi kolmasosaa tehdään ilman asetta ja keskimääräinen saalis vuonna 2005 oli 100-300 euroa. Lompakko ja matkapuhelin olivat yleisimmät ryöstön kohteet asianomistajan ollessa luonnollinen henkilö. Samana aikana törkeinä ryöstöinä tutkituissa teoissa saalis oli keskimäärin 5000 euroa. 90 prosenttia törkeistä ryöstöistä tehdään jonkinlaista asetta käyttäen, joista yleisin on teräase. Kaikkiaan ryöstörikosten asianomistajista noin puolet sai vammoja ja viidennes vakavampia, sairaala- tai lääkärinhoitoa vaatineita vammoja. (Lappi-Seppälä 2009, 853)

Edellä ryöstörikollisuudesta lausuttu koskee siis ryöstörikoksia yleisesti. Rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuva ryöstörikollisuus poikkeaa useilta osin huomattavasti tavanomaisesta ryöstörikollisuudesta. Näiden rikosten erityispiirteisiin mennään jäljempänä, mutta ennen sitä tarkastellaan voimassa olevaa lainsäädäntöä ja ryöstörikosten erilaisia tekotapoja sekä aiheeseen liittyvää korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien oikeuskäytäntöä. Seuraavien alalukujen perustana on käytetty voimassa olevaa lainsäädäntöä, lain esitöitä (HE 66/1988),

korkeimman oikeuden ja hovioikeuksien ratkaisuja sekä esimerkiksi Fränden ja Wahlbergin (2014) ja Lappi-Seppälän (2009) oikeuskirjallisuutta ryöstörikosten tunnusmerkistöistä, tulkin-
taohjeista, taustoista ja soveltamisesta.

2.1 Ryöstö

Ryöstörikosten kriminalisoinnit ovat rikoslain 31 luvussa, jossa säädetään myös kiristyksestä. Säännökset ovat olleet voimassa 1.1.1991 lähtien. RL 31 luvun 1 §:n mukaan ryöstöstä tuomi-
taan se, joka

- 1) käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää sel-
laista väkivaltaa toisen hallusta anastaa tai ottaa luvottomasti käyttöön toisen irtain-
ta omaisuutta taikka
- 2) sellaista väkivaltaa tai uhkausta käyttämällä pakottaa toisen luopumaan taloudellises-
ta edusta, johon rikoksenteijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista
oikeutta.

Ryöstöstä tai sen yrityksestä tuomitaan myös se, joka 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua
anastamisesta tai käyttöön ottamisesta verekseltään tavattuna käyttämällä siinä tarkoitettua
väkivaltaa tai uhkausta täyttää tai yrittää täyttää rikoksen taikka pitää tai yrittää pitää siten
ottamansa omaisuuden. Ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen väkivallan tai
uhkauksen vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat, ole kokonaisuutena arvostellen vakava,
ei rikoksenteijää tuomita ryöstöstä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää. Ran-
gaistusasteikko ryöstöstä on vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta.
Ryöstön yritys on rangaistava.

Esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 3 §:n mukaan poliisi on velvollinen suorittamaan esitutkin-
nan sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai kun muuten on syytä epäillä, että on tapahtunut
rikos. Ryöstörikokset ovat virallisen syytteen alaisia eli syytteen nostaminen ei edellytä asian-
omistajan syyttämispyyntöä. Toisaalta syyttäjä on velvollinen nostamaan syytteen, vaikka
asianomistaja ei sitä haluaisi.

Ryöstön tunnusmerkistö pitää sisällään tekoja, jotka on tekotavan erityispiirteiden perusteel-
la syytä erottaa omiksi erillisiksi tekotaparyhmiksi. Oikeustieteellisessä kirjallisuudessa (esim.
Frände & Wahlberg 2014, 525-539; Lappi-Seppälä 2009, 854-862) sekä hallituksen esityksessä
(HE 66/1988 vp, 94-98) ryöstö on tekotavaltaan jaoteltu ryöstön perusmuotoon, ryöstöntapai-
seen kiristykseen ja ryöstöntapaiseen varkauteen. Ryöstön perusmuodosta säädetään RL 31
luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa, ryöstöntapaisesta kiristyksestä 1 momentin 2 kohdassa ja

ryöstöntapaisesta varkaudesta 3 momentissa. Tekotapojen nimet juontavat juurensa vanhemmasta lainsäädännöstä sekä oikeuskirjallisuudesta (ks. esim. Honkasalo 1964, 106-121).

Ryöstön erilaisia tekotapoja voidaan valaista esimerkkien avulla. Ryöstön perusmuodossa on kyse väkivallan käyttämisestä tai sillä uhkaamisesta anastusrikoksen tai luvattoman käyttöönottamisen toteuttamiseksi. Malliesimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa tekijä esimerkiksi ampuma-aseella uhkaamalla saa henkilökunnan siirtymään kassakoneen luota, jonka jälkeen tekijä itse ottaa kassassa olevat rahat haltuunsa. Ryöstöntapaisella kiristämisellä tarkoitetaan toisen pakottamista väkivaltaa tai uhkausta käyttämällä luovuttamaan taloudellinen etu, johon ryöstön tekijällä tai tämän toimeksiantajalla ei ole laillista oikeutta. Esimerkkinä voidaan mainita muuten edellisen kaltainen tilanne, mutta erona se, että tekijä pakottaa ampuma-aseella uhkaamalla henkilökunnan ojentamaan tekijälle kassassa olevat rahat. Kolmantena tekotapana tunnetussa ryöstöntapaisessa varkaudessa on kyse tilanteesta, jossa tekijä anastettuaan omaisuutta tai otettuaan luvattomasti käyttöön toisen irtainta omaisuutta tavataan verekseltään ja tekijä tässä yhteydessä käyttää väkivaltaa tai uhkausta tavoitteenaan täyttää tai yrittää täyttää rikos. Lain esitöissä (HE 66/1988 vp, 95) tästä käytetään myös nimitystä ryöstäminen. Esimerkkinä voitaneen mainita näpistysrikos, josta tekijä on jäämässä kiinni ja tekijä tässä yhteydessä käyttää väkivaltaa tai uhkausta, jotta saisi pidettyä anastamansa omaisuuden ja pääsisi karkuun.

Hallituksen esityksen (HE 66/1988 vp, 95) mukaan sillä, onko rikosentekijä itse ottanut anastamansa omaisuuden (ryöstön perusmuoto) vai onko se luovutettu hänelle (ryöstöntapainen kiristys), ei ole olennaista merkitystä arvioitaessa rikoksen vakavuutta. Eroa ei myöskään ole syytä tehdä sen perusteella, että ryhtyykö rikosentekijä rikokseen väkivaltaa tai uhkausta käyttäen vai käyttäkö hän väkivaltaa tai uhkausta rikoksesta verekseltään tavattuna täyttääkseen rikoksensa tai pitääkseen sen kohteena olevan omaisuuden (ryöstöntapainen varkaus). Arvosteltaessa ryöstön vaarallisuutta ja paheksuttavuutta ryöstön kohteena olevan omaisuuden arvolla tai rikoksella aiheutetulla vahingolla ei ole niin paljon merkitystä kuin ryöstössä käytetyllä väkivallalla tai uhkauksella (HE 66/1988 vp, 98). Näin ollen rikoksen kohteena olevan omaisuuden arvo saa vähempiarvoisen merkityksen rikosta arvosteltaessa tavanomaisiin omaisuusrikoksiin (esim. varkaus tai luvaton käyttö) verrattuna. Tämä ilmenee selkeästi myös oikeuskäytännöstä.

Frände ja Wahlberg (2014, 523-525) toteavat aikaisemman lainsäädännön osalta, että vuoden 1889 rikoslaisissa ryöstörikokset oli jaoteltu neljään tekotapaan: perusmuotoiseen ryöstöön, törkeään ryöstöön, ryöstöntapaiseen varkauteen ja ryöstöntapaiseen kiristykseen. Laki pysyi ryöstörikosten osalta suurelta osin saman sisältöisenä aina vuoden 1991 uudistukseen asti. Ryöstön perusmuodon tunnusmerkistö säilyi alkuperäisessä muodossaan yli sadan vuoden ajan. Ryöstöntapainen varkaus sekä ryöstöntapainen kiristys säilyivät lähes alkuperäisessä muodos-

saan, vaikkakin niihin tehtiinkin vähäisiä kielellisiä uudistuksia. Ryöstön perusmuodossa, ryöstöntapaisessa varkaudessa ja ryöstöntapaisessa kiristämisessä on, sekä tekotavaltaan että moitittavuudeltaan, kyse lähellä toisiaan olevista teoista. Fränden ja Wahlbergin (2014, 525) mukaan tältä osin kysymys oli lain vanhentuneesta systematiikasta, joka kaipasi parantamista. Näiden rikosten rangaistusseuraamukset määrättiin myös samojen asteikkojen mukaisesti. Näistä syistä johtuen rikoslain uudistuksen yhteydessä hallituksen esitöissä todetaan, että erillisiä säännöksi ryöstöntapaisesta varkaudesta ja ryöstöntapaisesta kiristämisestä ei enää tarvita (HE 66/1988 vp, 95).

Rikokset on usein luokiteltu törkeyden mukaan lieviin, tavallisiin ja törkeisiin tekoihin.

1.1.1991 voimaantulleessa laissa (769/1990) ryöstörikoksen muodot ovat yhdessä säännöksessä (RL 31:1). RL 31:2 pitää sisällään törkeää ryöstöä koskevan sääntelyn, jota tarkastellaan jäljempänä. Rikoslaisissa ei ole varsinaista säännöstä lievästä ryöstöstä, mutta sisällöllisesti sitä vastaa sääntely siitä, että jos teko ei ole kokonaisuutena arvostellen vakava, tekijä tuomitaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää (RL 31:1.4). Lappi-Seppälä (2009, 861-862) käyttää tästä nimitystä erityinen siirtosäännös. Näin ollen edellä mainittu esimerkkitapaus näpistysrikoksesta, jossa tekijä käyttää väkivaltaa pitääkseen anastamansa omaisuuden, ei välttämättä täytä ryöstön tunnusmerkistöä, jos käytetty väkivalta on esimerkiksi hyvin vähäistä eikä teon katsottaisi tästä syystä olevan kokonaisuutena arvostellen vakava. Mainitussa tilanteessa saattaisikin olla mahdollista tuomita tekijä ryöstön sijasta pahoinpitelyrikoksesta (lievä tai tavallinen pahoinpitely) käytetyn väkivallan osalta ja näpistyksestä tai varkaudesta (riippuen anastetun omaisuuden arvosta) omaisuusrikoksen osalta. Siirtosäännös tuli voimaan rikoslain vuoden 1991 uudistuksessa.

Tässä opinnäytetyössä käytetään edellä mainittua jaottelua ryöstön perusmuotoon, ryöstöntapaiseen kiristykseen ja ryöstöntapaiseen varkauteen, koska sen lisäksi, että se on oikeuskirjallisuudessa käytetty, sillä on myös eri tekotapojen tunnusmerkistöjen sisältöä selventävä vaikutus. Seuraavaksi käydään läpi erilaisia ryöstön tekotapoja mainitun jaottelun mukaisesti lainsäädännön, oikeuskirjallisuuden sekä oikeuskäytännön valossa. Tavoitteena on luoda lukijalle yleiskäsitys erityyppisistä ryöstörikoksista ennen rahalaitos- ja kultasepäntuotteen ympäristössä tapahtuneiden tekojen tarkempaa tarkastelua. Tekotapoja sekä rajanvetoa muihin rikoksiin pyritään selventämään erityisesti korkeimman oikeuden (KKO) ratkaisujen avulla. Tästä syystä tarkastelussa käydään läpi myös tapauksia, joiden lopputuloksen osalta on päädytty johonkin muuhun kuin ryöstörikokseen. Ryöstön tavallisen tekemuodon käsittelyn jälkeen edetään ryöstön törkeän tekemuodon tarkasteluun vastaavanlaisella tavalla.

2.1.1 Ryöstön perusmuoto

Ryöstön perusmuodosta säädetään RL 31 luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa, jonka mukaan ryöstöön syyllistyy se, "joka käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää sellaista väkivaltaa toisen hallusta anastaa tai ottaa luvattomasti käyttöön toisen irtainta omaisuutta". Malliesimerkinä voidaan todeta uudelleen jo edellä mainittu tilanne, jossa tekijä ampuma-aseella uhkaamalla saa henkilökunnan siirtymään kassan luota, jonka jälkeen tekijä itse ottaa kassassa olevat rahat haltuunsa. Ryöstön perusmuotoa koskeva lainkohta sisältää henkilöön kohdistuvan väkivallan käyttämisen tai sillä välittömästi uhkaamisen ja omaisuuden anastamisen tai sen luvattomasti käyttöön ottamisen. Lainkohdan sisältöä on siten tarkasteltava sekä omaisuusrikoksen että henkilöön kohdistuvan väkivallan tai sillä välittömästi uhkaamisen näkökulmasta.

Omaisuusrikoksen osalta ryöstön tunnusmerkistön voivat toteuttaa varkausrikokset ja irtaimen omaisuuteen kohdistuvan luvattoman käytön eri tekemuodot, kun ne tehdään ryöstösäännöksessä mainitulla tavalla (HE 66/1988 vp, 96). Lisäksi luvattoman käyttöön ottamisen osalta edellytyksenä on, että käyttöön ottaminen tapahtuu toisen hallusta. Fränden ja Wahlbergin (2014, 527) mukaan irtaimen omaisuuden arvolla ei ole merkitystä, vaikkakin tavallisesti ryöstössä anastuksen kohteena on taloudellisesta arvoa omaavat irtaimet esineet, joita ovat arkiesineiden lisäksi esimerkiksi rahavarat, velkakirjat muut saamisoikeuksista todistavat asiakirjat (esim. KKO 1932 II 189). Ryöstön kohteena ei voi olla yhteinen omaisuus, sähkö tai lämpö, vaan niiden osalta voidaan soveltaa varkaus- ja pahoinpitelyrikoksia koskevia säännöksiä (HE 66/1988 vp, 96).

Ryöstön edellytyksenä on, että anastaminen tai luvaton käyttöön ottaminen tapahtuu ilman laillista oikeutta (HE 66/1988 vp, 96). Ryöstön tunnusmerkistön mukainen toiminta, joka kohdistuu omaisuuteen, johon tekijällä on laillinen oikeus, on oikeuskäytännössä katsottu ryöstön sijaan pakottamisena (esim. KKO 1933 II 457, KKO 1955 II 63 ja KKO 1977 II 45). Tilanteet, joissa tekijällä on omaisuuteen laillinen oikeus, liittyvät usein velkojen perimisiin. Teko voi siis tulla arvioitavaksi pakottamisena, jos esimerkiksi aseella uhkaamalla perii saataviaan velalliselta (KKO 1977 II 45). Ratkaisussa KKO 1947 II 373 tekijä tuomittiin ryöstön sijaan omakädenoikeudesta ja pahoinpitelystä. Tapauksessa oli kysymys pelivelan vakuudeksi annetun kellon takaisin ottamisesta luvattomasti ja väkivaltaa käyttämällä. Kuolinpesän osakas, joka väkivallalla oli anastanut yhteisen pesän omaisuutta, tuomittiin ryöstöstä eikä pesänkavalluksesta (KKO 1955 II 58). Kuten omaisuuteen liittyvistä esimerkeistä ilmenee, ryöstörikosten ja muiden rikosten väliset rajanvetotilanteet voivat olla hyvin moninaisia. Osan korkeimman oikeuden oikeuskäytännöstä voidaan tältä osin todeta tosin olevan melko iäkästäkin.

Vapauteen ja terveyteen kohdistuvaa uhkaa voidaan tarkastella henkilöön kohdistuvan väkivallan tai sillä välittömästi uhkaamisen näkökulmista. Fränden ja Wahlbergin (2014, 528) mukaan laki eivätkä lain esityöt määrittele tarkemmin, mitä henkilöön kohdistuvalla väkivallalla tarkoitetaan. Asiaa voidaan heidän mukaan lähestyä RL 21 luvun 5 §:n pahoinpitelysäännöksen kautta, jonka ensimmäisenä tekotapana on toiselle ruumiillisen väkivallan tekeminen. Tästä on kysymys myös ryöstösäännöksen henkilöön kohdistuvassa väkivallassa.

Ryöstön rangaistavuuden edellytyksiin kuuluu, että sen yhteydessä käytetään henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhataan henkilöön kohdistuvalla väkivallalla, joka on tarkoitettu toteutettavaksi välittömästi teon yhteydessä. Uhkauksen välittömyydellä tarkoitetaan sitä, että kysymys on uhkauksesta, jonka toteuttaminen on tarkoitettu heti tapahtuvaksi (vrt. ero kiristykseen, jossa tarkoitettu uhkaus käsittää muun muassa muunlaiset kuin välittömästi toteutettaviksi tarkoitettut uhkaukset). Väkivaltaa tai välittömän väkivallan uhkausta tulee käyttää nimenomaan keinona omaisuuden anastamiseksi, luvattomaksi käyttöön ottamiseksi tai toisen pakottamiseksi. Jos ryöstön yhteydessä käytetään väkivaltaa muussa kuin mainituissa tarkoituksissa, voi kyseessä mahdollisesti olla erillinen pahoinpitelyrikos. Käytännössä väkivalta tai väkivallan uhka kohdistetaan useimmiten omaisuuden omistajaan tai siihen, joka pystyy määrittämään rikoksen kohteena olevasta taloudellisesta edusta, jotta tämän vastarinta saadaan murtumaan. Väkivalta tai väkivallan uhka voidaan kohdistaa myös kolmanteen henkilöön uhrin vastarinnan murtamiseksi. (HE 66/1988 vp, 97.)

Ryöstön yhteydessä esitetylle uhkaukselle asetetaan edellä mainitun välittömyyden lisäksi lisäedellytyksiä, jotta uhkauksen voidaan katsoa täyttävän sille laissa asetetun merkityksen. Fränden ja Wahlbergin (2014, 529-530) mukaan uhkauksella tarkoitetaan yleiskielessä "sanoilla tai eleillä ilmaistua aikomusta tehdä jollekulle jotakin pahaa, epämiellyttävää tai vahingollista". Uhkaus esitetään tavanomaisesti joko suullisesti tai kirjallisesti. Lisäksi uhkauksen on tultava sen vastaanottajan tietoon ja oltava toteuttamiskelpoinen. Lain esitöiden (HE 66/1988 vp, 97) mukaan uhkauksen tulee olla todellinen tai ainakin sellainen, että rikoksen uhrilla on syytä olettaa voivansa joutua välittömän väkivallan kohteeksi. Frände ja Wahlberg (2014, 529) toteavat lähtökohdaksi sen, että uhkaus edellyttää aina uhrin käsityksen huomioon ottamista. Uhkauksen vakavasti ottaminen edellyttää sen vastaanottajan näkökulmasta perusteltua syytä. Asiaa voidaan tarkastella myös pohtimalla, miten tyypillinen uhri reagoisi uhkaukseen vastaavassa tilanteessa. Näin ollen yliherkän henkilön hyökkäyksen pelko ei ole riittävää, mikäli uhkauksen vakavasti ottamiselta puuttuu perusteltu syy. Uhrilta edellytetään tilanteen ymmärtämistä siten, että hänen asettuessa vastarintaan, tekijä tulee käyttämään väkivaltaa anastuksen mahdollistamiseksi ilman pitempää aikaviivettä (Frände & Wahlberg 2014, 532).

Oikeuskäytännöstä löytyy useita rajanvetotilanteita henkilöön kohdistuvan väkivallan määrittelyn ja sen voimakkuuden osalta, joista seuraavaksi käsitellään muutama. Huumaamalla ta-

pahtunut toisen henkilön tiedottomaan tilaan saattaminen anastustarkoituksessa ei ole ryöstösäännöksen mukaista henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa (KKO 1994:10). Tapauksessa vastaaja oli anastustarkoituksessa saattanut asianomistajan tiedottomaan tilaan olueen sekoitetuilla lääkkeillä ja sen jälkeen anastanut tämän omaisuutta. Vastaaja tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä ja törkeästä varkaudesta. Ryöstön ja varkauden välistä rajanvetoa on myös käsitelty KKO:n ratkaisuissa (KKO 1945 II 226 ja KKO 1972 II 90). Tapauksissa asianomistajan kädestä oli tempaistu/nykäisty tämän omaisuutta (käsilaukku ja lompakko) ja toisessa tapauksessa asianomistaja oli tämän johdosta myös kaatunut. Molemmissa tapauksissa vastaajan katsottiin syyllistyneen varkauteen.

Toisaalta mainittujen ratkaisujen jälkeen annetussa Helsingin hovioikeuden tuomiossa (R 1984/693) vastaaja oli kerrostalon pimeässä portaassa anastanut 74-vuotiaan ja toisen silmänsä osalta sokean asianomistajan kyynärtaipeessa olleen käsilaukun riuhtaisemalla sen niin, että asianomistaja oli kaatunut ja saanut verta vuotavan haavan päähänsä. Tuomion perusteluiden mukaan vastaaja oli ottaessaan käsilaukun asianomistajalta käyttänyt enemmän väkivaltaa kuin mitä laukun haltuun saamiseksi olisi ollut tarpeellista. Vastaajan oli täytynyt ymmärtää, että laukun kyynärtaipeesta riuhtaisusta sanotuissa olosuhteissa varsin todennäköisesti seuraa asianomistajan kaatuminen ja loukkaantuminen. Riuhtaisu ja sillä aiheutettu loukkaantuminen olivat silloisen ryöstösäännöksen tarkoittamaa väkivaltaista pitelemistä ja anastaminen katsottiin ryöstöksi. Ryöstön ja varkauden välisen rajanvedon osalta voidaan vielä mainita tapaus, jossa vastaaja oli toisen tekijän kanssa anastanut 77-vuotiaalta asianomistajalta lompakon siten, että toinen tekijöistä oli kiertänyt kätensä asianomistajan ympäri ja pitänyt tätä kiinni vastaajan ottaessa lompakon asianomistajan povitaskusta (KKO 2009:5). Vastaajan katsottiin syyllistyneen ryöstöön. Tapauksen osalta olennaista oli teon kokonaisarvostelu ja ratkaisuun palataan vielä kokonaisarvostelun yhteydessä.

2.1.2 Ryöstöntapainen kiristys

RL 31 luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan ryöstöön syyllistyy myös se, ” joka käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla välittömästi käyttää sellaista väkivaltaa pakottaa toisen luopumaan taloudellisesta edusta, johon rikosentekijällä tai sillä, jonka puolesta hän toimii, ei ole laillista oikeutta”. Erona ryöstön perusmuotoon, jossa siis tekijä itse ottaa omaisuutta, on se, että ryöstöntapaisessa kiristyksessä rikoksen uhri pakotetaan luopumaan omaisuudestaan. Fränden ja Wahlbergin (2014, 533) mukaan taloudellisesta edusta luovumisella tarkoitetaan uhrin pakottamista luovuttamaan suoraan omaisuuttaan ryöstäjälle henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa käyttämällä tai sillä välittömästi uhkaamalla. Vanhemmassa lainsäädännössä tekotavasta on käytetty nimitystä ryöstöntapainen kiristäminen. Sekä Lappi-Seppälä (2009, 858) sekä Frände ja Wahlberg (2014, 533-534) pitävät tekotavan klassisena

esimerkkinä ryöstöä, jossa tekijä pakottaa aseella uhaten henkilökuntaan kuuluvan työntekijän keräämään omaisuutta ja luovuttamaan omaisuuden tekijälle. Tekotapa on varsin yleinen esimerkiksi pankkiryöstöissä.

Oikeuskäytännössä tekotapa on ollut arvioitavana esimerkiksi ns. leikkipistoolilla tehdyn ryöstön osalta (KKO 1971 II 60). Tekijä oli erehdyttävästi oikeata pistoolia muistuttavalla leikkipistoolilla uhannut pankin kassanhoitajaa siten, että tämä uskoi olevansa pakottavassa hengenvaarassa ja siten toiminnallaan pakottanut kassanhoitajan luovuttamaan tekijälle pankin kassassa olleita rahoja. KKO katsoi tekijän syyllistyneen ryöstöntapaiseen kiristämiseen. Lisäksi voidaan mainita ratkaisu KKO 1978 II 104, jossa tekijä oli pankkiryöstön yhteydessä uhannut pankkivirkailijoita erehdyttävästi oikeaa asetta muistuttavalla starttipistoolilla ja pakottanut näin pankkivirkailijat luovuttamaan kassassa olleita rahoja. Tekijä tuomittiin törkeästä ryöstöntapaisesta kiristämisestä. Tämän tapauksen osalta todettakoon lainsäädännön ja oikeuskäytännön muuttuneen siten, että rikoksen törkeä tekomuoto ei nykyään täytyisi.

2.1.3 Ryöstöntapainen varkaus

RL 31 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan ”ryöstöstä tai sen yrityksestä tuomitaan myös se, joka 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua anastamisesta tai käyttöön ottamisesta verekseltään tavattuna käyttämällä siinä tarkoitettua väkivaltaa tai uhkausta täyttää tai yrittää täyttää rikoksen taikka pitää tai yrittää pitää siten ottamansa omaisuuden”. Tekotapaa on kutsuttu myös vastarintaryöstöksi (Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan työryhmä 1993, 14). Esimerkkinä tekotavasta käynee jo edellä mainittu näpistysrikos, josta tekijä on jäämässä kiinni ja tekijä tässä yhteydessä käyttää väkivaltaa tai uhkausta, jotta saisi pidettyä anastamansa omaisuuden ja pääsisi karkuun. Fränden ja Wahlbergin (2009, 535-536) mukaan ryöstöntapaisesta varkautta on lähtökohtaisesti pidettävä vähemmän vaarallisena ja moitittavana kuin ryöstön perustilannetta. Toisaalta yksittäisiin tekoihin voi liittyä hyvinkin voimakasta väkivaltaa (esim. KKO 1949 II 149, josta tarkemmin jäljempänä). Rangaistus ryöstöntapaisesta varkaudesta on keskimäärin lievempi verrattuna ryöstön perusrikokseen.

Hallituksen esityksen (HE 66/1988 vp, 98) mukaan ryöstöntapainen varkaus tulee pääsääntöisesti sovellettavaksi tilanteissa, joissa tekijä tulee yllätetyksi kesken anastamisen tai käyttöön ottamisen yritystä tai sellaisesta rikoksesta verekseltään tavattuna. Pakkokeinolain (PKL) 1 luvun 5 §:ssä (806/2011) on säännöksiä itseavusta, joka koskee rikoksen kautta menetetyt tai muuten kadotetun irtaimen omaisuuden takaisin hankkimista, mutta myös tällaisen omaisuuden takaisin ottamista. Ensisijaisesti rikoksen kautta menetetyt irtaimen omaisuuden takaisin hankkimisessa on turvaututtava toimivaltaisen viranomaisen, esimerkiksi poliisin, apuun. Esimerkkinä mainitussa näpistysrikoksessa itseapu anastetun omaisuuden takaisin ottamiseksi on

sallittua, jos toimiin on ryhdytty välittömästi rikoksen tapahduttua (PKL 1:5.1). PKL 2 luvun 2 §:ssä säädetään yleisestä kiinniotto-oikeudesta, jonka mukaan jokainen saa ottaa kiinni verksestään tai pakenemasta rikoksesta epäillyn, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on jokin lainkohdassa mainituista lievemmistä rikoksista (esim. näpistys). Mikäli näpistyksen tekijä itseavun tai yleisen kiinniotto-oikeuden käyttämisen yhteydessä käyttää tai uhkaa käyttää väkivaltaa pitääkseen anastamansa omaisuuden tai päästäkseen pakenemaan, teko voi täyttää ryöstöntapaisen varkauden tunnusmerkistön.

Ryöstöntapainen varkaus ei tule kuitenkaan sovellettavaksi tilanteessa, jossa omaisuuden omistaja yrittää ottaa omaisuuttaan takaisin myöhemmin, esimerkiksi joitakin päiviä omaisuuden anastamisen jälkeen. Mikäli omaisuuden aikaisemmin anastanut henkilö tässä yhteydessä käyttää väkivaltaa oikeaa omistajaa kohtaan, teko tulisi todennäköisesti arvioitavaksi käytetyn väkivallan osalta pahoinpitelyä koskevien säännösten mukaan (HE 66/1988 vp, 536). Oikeuskäytännössä ryöstöntapaisesta varkaudesta (ja taposta) tuomittiin henkilö, joka oli murtautunut myymälään ja anastanut sieltä tavaraa sekä surmannut tavaraa pois kuljettaessaan kohtaamansa yövartijan (KKO 1949 II 149).

2.1.4 Ryöstön muu kuin vakava tekomuoto

RL 31 luvun 1 §:n 4 momentin mukaan ” ellei tässä pykälässä tarkoitettu teko, huomioon ottaen väkivallan tai uhkauksen vähäisyys tai muut tekoon liittyvät seikat ole kokonaisuutena arvostellen vakava, ei rikoksentekijää tuomita ryöstöstä, vaan niistä muista rikoksista, jotka teko käsittää”. Tavallisesti teot on rikoslaissa jaoteltu lievään, tavalliseen ja törkeään tekomuotoon, mutta ryöstörikosten osalta laki ei tunne lieviä ryöstöjä. Hallituksen esityksen (HE 66/1988 vp, 95-96) mukaan 4 momentin taustalla on sellaisten vähäisten tekojen, joita ei voida pitää kokonaisuudessaan arvioiden vakavina, sulkeminen ryöstösäännöksen ulkopuolelle. Näissä tilanteissa rikoksentekijää ei tuomita ryöstöstä, vaan muista rikoksista, jotka teko käsittää. Näitä tekoja ovat useimmiten varkauden eri asteet ja pahoinpitelyrikokset (Rikosten-torjunnan neuvottelukunnan työryhmä 1993, 14). Lappi-Seppälä (2009, 861-862) käyttää kyseisestä momentista nimitystä siirtosäännös.

Hallituksen esityksessä (HE 66/1988 vp, 98) todetaan siirtosäännöksen osalta, että tekoa, jossa käytetään lievää väkivaltaa vähäarvoisen omaisuusesineen anastamiseksi, ei olisi pidettävä ryöstönä, vaan yleensä kysymykseen tulisivat tuolloin pahoinpitely- ja anastussäännökset. Teon vakavuuden arvioinnin tulisi perustua teon kokonaisarviointiin, jossa on kiinnitettävä huomiota muun muassa väkivallan tai uhkauksen luonteeseen. Rikoksentekijän käyttämän väkivallan vakavuus on merkityksellisempää kuin tavoitellun omaisuuden arvo. Siten vähäisenkin

omaisuuden tavoittelu ei estä pitämästä tekoa ryöstönä, jos se on tehty vakavaa väkivaltaa käyttämällä.

Siirtosäännökseen liittyvästä oikeuskäytännöstä on kaksi KKO:n ratkaisua. Tapauksessa KKO 1998:142 A oli lyönyt kadulla B:tä nyrkillä kasvoihin ja ottanut tämän taskusta lompakon ja siinä olleet rahat 40 markkaa. KKO toteaa ratkaisun perusteluissa, että A:n käyttämä väkivalta on ollut nyrkin isku asianomistaja kasvoihin ja väkivalta ei siten ole ollut vähäistä. Lisäksi tekoon liittyvät muut seikat huomioiden (teko kohdistunut kadulla kulkeneeseen henkilöön ym.) teko on ollut kokonaisuutena arvostellen vakava ja tekijän katsottiin syyllistyneen ryöstöön. Lappi-Seppälän (2009, 862) mukaan ratkaisu vahvistaa omaisuusrikosulottuvuuden vähäisemmän merkityksen törkeysarvostelussa verrattuna käytettyyn väkivaltaan.

Jo aikaisemmin mainitussa tapauksessa KKO 2009:5 A oli yhdessä B:n kanssa anastanut 77-vuotiaalta X:ltä lompakon siten, että B oli kiertänyt kätensä X:n ympäri ja pitänyt tätä kiinni A:n ottaessa lompakon X:n povitaskusta. Vaikka käytetty väkivalta oli vähäistä, teko oli kokonaisuutena arvioiden vakava, koska tekijöitä oli ollut kaksi ja teko oli kohdistunut iäkkääseen henkilöön. Lisäksi tekijät olivat olleet huomattavasti nuorempia kuin asianomistaja. A oli siten syyllistynyt ryöstöön. Fränden ja Wahlbergin (2014, 538-539) mukaan ratkaisusta on huomioitava, että käytetyn väkivallan vähäisyyden lisäksi kokonaisarvostelussa voitaisiin käyttää anastetun omaisuuden arvoa, mutta tälle ei ole KKO:n perusteluissa annettu merkitystä. Frände ja Wahlberg toteavat tapauksen kokonaisarvostelun osalta olevan täysin oikein, että anastetun omaisuuden arvo jätetään huomioon ottamatta, koska omaisuuden vieminen iäkkäältä henkilöltä on hyvin yksinkertaista ja riskitöntä. Tällöin ryöstösaaliin arvolla ei saa olla merkitystä.

2.2 Törkeä ryöstö

Ryöstön törkeästä tekomuodosta säädetään RL 31 luvun 2 §:ssä. RL 31 luvun 2 §:n 1 momentin 1-4 kohtien mukaan ryöstö on törkeä, jos ryöstössä

- 1) aiheutetaan tahallisesti toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla,
- 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä tai
- 4) rikos kohdistetaan henkilöön, joka ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi ei voi itseään tai omaisuuttaan puolustaa.

Lisäksi edellytetään, että ryöstö on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Rangaistusasteikko törkeästä ryöstöstä on vähintään kaksi ja enintään kymmenen vuotta vankeutta. Törkeän ryöstön yritys on rangaistava.

Törkeän ryöstön luettelo on tyhjentävä, joten jonkin mainituista neljästä kvalifointiperusteesta on täytyttävä, jotta ryöstö voi tulla arvioitavaksi törkeänä ryöstönä. Tämä ei vielä yksistään riitä, vaan ryöstön on lisäksi oltava myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Näin ollen esimerkiksi veitsellä uhkaamalla tehty pankkiryöstö ei täytä vielä sellaisenaan törkeän ryöstön tunnusmerkistöä, mutta teon ollessa lisäksi kokonaisuutena arvostellen törkeä, tunnusmerkistö täyttyy. Veistä voidaan käyttää ryöstön yhteydessä monella eri tavalla. Tekijä saattaa esimerkiksi vain näyttää, että hänellä on veitsi hallussaan ilman, että uhkaa sillä varsinaisesti ketään. Toisaalta veistä voidaan käyttää ryöstön yhteydessä konkreettisesti ja aiheuttaa hengenvaaralliset tai jopa kuolettavat vammat. Mainittujen tilanteiden välimaastoon voidaan sijoittaa monenlaisia tapahtumainkulkuja ja nämä seikat otetaan huomioon arvostellessa tekoa kokonaisuutena. On myös huomattava, että omaisuuden arvo ei ole ryöstön kvalifointiperuste, mutta sillä on merkitystä kokonaisarvostelun näkökulmasta (HE 66/1988 vp, 99).

Osa ryöstön ankaroittamisperusteista vastaa kirjoitustavaltaan pahoinpitelyrikoksen (RL 21:6) kvalifointiperusteita (kohdat 1-3 ovat sanamuodoltaan identtisiä), Lappi-Seppälän (2009, 863) mukaan ryöstön ankaroittamisperusteiden tulkinnassa voidaan hyödyntää törkeän pahoinpitelyn osalta lausuttua. Myös lain esitöissä (HE 66/1988 vp, 99) todetaan, että törkeää pahoinpitelyä koskevan ankaroittamisperusteen arviointikäytäntöä voidaan hyödyntää sovellettaessa törkeää ryöstöä koskevaa säännöstä. Näin ollen tässä opinnäytetyössä tarkastellaan myös pahoinpitelyn törkeysarvioinnissa huomioitavia seikkoja soveltuvin osin. Sekä Frände ja Wahberg (2014, 547) että Lappi-Seppälä (2009, 863) kiinnittävät huomiota siihen, että vaikka ryöstön kvalifointiperusteiden arvioinnissa voidaan lähtökohtaisesti tukeutua pahoinpitelysäännöksen tulkintaan, on muistettava ryöstön olevan pohjimmiltaan omaisuusrikos. Tämä saattaa rajoittaa pahoinpitelyä koskevien kvalifointiperusteiden soveltamista ryöstötapauksissa. Tilastojen osalta voidaan mainita, että poliisin tietoon tulleista ryöstöistä noin 10 prosenttia kirjataan törkeiksi ryöstöiksi (Lappi-Seppälä 2009, 853). Seuraavaksi tarkastellaan erikseen jokaista kvalifointiperustetta.

2.2.1 Vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila

Lain esitöiden (HE 66/1988 vp, 99) mukaan ensimmäisenä kvalifointiperusteena olevalla vaikealla ruumiinvammalla, vakavalla sairaudella tai hengenvaarallisella tilalla tarkoitetaan samaa kuin törkeää pahoinpitelyä koskevassa säännöksessä. Jäljempänä viitataan lähinnä

pahoinpitelyrikosten soveltamiskäytäntöön, koska ryöstöjen osalta oikeuskäytäntöä ei tältä osin ilmeisesti juurikaan ole. Ankaroitamisperuste lisättiin lakiin ryöstörikosten osalta vuoden 1991 uudistuksen yhteydessä. Frände ja Wahlberg (2014, 235) mainitsevat esimerkkeinä vaikeasta ruumiinvammasta kasvojen rumentumisen (KKO 1932 I 7), toisen silmän menettämisen (KKO 1975 II 79) tai sen näkökyvyn pysyvän oleellisen vähentymisen (KKO 1939 II 121) sekä kuulon kadottamisen toisesta korvasta (KKO 1953 II 130). Niiniviita (2012, 39) mainitsee erilaiset aivovammat yhtenä vaikean ruumiinvamman määritelmän pääsääntöisesti täyttävänä ryhmänä.

Vakavasta sairaudesta esimerkkinä voidaan mainita HIV-infektio (Frände & Wahlberg 2014, 235). Myös muut sairaudet voivat täyttää vakavan sairauden määritelmän, mutta oikeuskäytäntöä asiasta ei juurikaan ole (Niiniviita 2012, 47). Fränden ja Wahlbergin (2014, 235) mukaan hengenvaarallinen tila ei tarkoita sitä, että rikos tehtäisiin sellaisella tavalla, johon liittyy hengenvaara. Ankaroitamisperusteen täytyminen edellyttää konkreettista hengenvaarallista tilaa, esimerkiksi puukotuksen seurauksena (KKO 2005:63).

2.2.2 Erityisen raaka tai julma tekotapa

Tämäkin kvalifiointiperuste on yhdenmukainen törkeää pahoinpitelyä koskevan ankaroitamisperusteen kanssa. Lain sanamuodon perusteella riittää, että joko erityinen raakuus tai julmuus toteutuu. Törkeää pahoinpitelyä koskevissa lain esitöissä (HE 94/1993 vp, 96) mainitaan päähän potkiminen esimerkkinä teosta, joka yleensä voidaan katsoa raa'aksi ja puolustuskyvyttömään kohdistunut pahoinpitely sellaisena, joka voidaan katsoa julmaksi. Tämän kvalifiointiperusteen osalta löytyy oikeuskäytäntöä vanhemman törkeää ryöstöä koskevan lainsäädännön voimassaolon ajalta.

Ratkaisussa KKO 1975 II 40 oli kysymys pankkiryöstöstä, jonka yhteydessä yksi syytetyistä oli lyönyt pankkivirkailijaa kumipampulla päähän ja jatkanut tämän kaaduttua pahoinpitelyään aiheuttaen kuhmuja ja mustelmia päähän ja eri puolille vartaloa (Lappi-Seppälä 2009, 863-864 lähteineen). Korkein oikeus päätyi pitämään tekoa törkeänä ottaen huomioon erityisesti, että se oli tehty määrätietoisesti tarkoituksin anastaa huomattava määrä rahaa ja sen toteuttamisessa oli käytetty väkivaltaa pankkivirkailijaa kohtaan erityistä julmuutta ja häikäilemättömyyttä osoittavalla tavalla. Lappi-Seppälän mukaan "tämänasteinen väkivallan käyttö ei pelkän pahoinpitelyrikoksen tekotapana vielä ole erityisen törkeä, mutta se arvioitiinkin omaisuuden anastuksen yhteydessä hieman toisella mitalla". Lisäksi ankaroitamisperusteen soveltaminen perustui myös rikoksella tavoitellun omaisuuden arvoon. Tuolloin voimassa olleen lainsäädännön mukaan omaisuuden arvolla oli merkitystä kvalifiointiperustetta sovellettaessa. Ratkaisu kokonaisuudessaan ilmentää sitä, että ryöstörikoksissa kvalifioidun tekemu-

don soveltamisen kynnys saattaa olla perusteltua asettaa hieman alemmas verrattuna pahoinpitelyrikoksiin.

2.2.3 Ampuma- tai teräase tai muu hengenvaarallinen väline

Hallituksen esityksen (HE 66/1988 vp, 99) mukaan yhtenä törkeän ryöstön edellytyksenä on, että ryöstössä käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Rikoslaisissa eikä lain esitöissä määritellä tarkemmin, mitä ampuma-aseella tarkoitetaan. Ampuma-aselain (1/1998) 1 luvun 2 §:n (11.2.2011/124) mukaan ampuma-aseella tarkoitetaan välinettä, jolla ruutikaasunpaineen, nallimassan räjähdyspaineen tai muun räjähdyspaineen avulla voidaan ampua luoteja, hauleja tai muita ammuksia taikka laamaannuttavia aineita siten, että siitä voi aiheutua vaaraa ihmiselle. Lisäksi ampuma-aseeksi katsotaan esine, joka muistuttaa ampuma-asetta ja joka rakenteensa tai valmistusmateriaalinsa puolesta on ilman erityistietoja ja -taitoja muunnettavissa toimivaksi ampuma-aseeksi. Ampuma-aseeksi ei katsota pysyvästi ampumakelvottomaksi tehtyä ampuma-asetta (deaktivoitu ampuma-ase). Lain esitöissä (HE 66/1988 vp, 99) ampuma-aseeseen rinnastetaan hengenvaarallisina välineinä esimerkiksi erilaiset pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupakokset ja räjähteet. Tikarit, stiletit ja pistimet ovat esimerkkejä teräaseista. Niihin rinnastettavia muuksi hengenvaaralliseksi välineeksi katsottavia esineitä ovat jousipatukka, nyrkkirauta sekä erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut ja niihin rinnastettavat lyömäaseet.

Ryöstörikoksissa on perinteisesti käytetty tekovälineenä esimerkiksi ampuma-asetta, veistä, kaasusumutinta, leikkiasetta tai asejaljitelmää (replika), sorkkarautaa ja kirvestä. Toisaalta mahdollisten tekovälineiden kirjo on laaja, koska hyvin monenlaiset esineet saattavat soveltua väkivallalla uhkaamiseen tai sen käyttämiseen tilanteesta riippuen. Sen arviointi, minkä tekovälineen katsotaan kvalifioivan teon törkeäksi tekemuodoksi, on paikoin varsin haasteellista. Joidenkin ampuma- ja teräaseiden osalta arviointi lienee ongelmatonta, mutta tekovälineiden moninaisuudesta johtuen tulkintaongelmilta ei voi välttyä. Edellä on käsitelty ampuma-aseen määritelmää sekä lain esitöissä (HE 66/1988 vp) mainittuja välineitä, mutta näiden lisäksi on syytä huomioida mahdollisiin tekovälineisiin liittyvä tulkinta. Tekovälineiden arvioinnin osalta tukea voidaan tältäkin osin hakea pahoinpitelyn törkeäksi tekevästä säännöksestä, jossa yhtenä teon kvalifiointiperusteena on törkeän ryöstön kaltaisesti ampuma- tai teräaseen taikka muun niihin rinnastettavan hengenvaarallisen välineen käyttäminen pahoinpitelyssä. Lain esitöissä (HE 94/1993 vp, 96) perustellaan rajaamista ampuma- ja teräaseisiin ja niihin rinnastettaviin hengenvaarallisiin välineisiin tahdolla korostaa normia varsinaisten aseiden käytön suuremmasta tuomittavuudesta. Koska pahoinpitelyrikoksen tekovälineet lienevät vielä ryöstöä moninaisemmat, on tämän opinnäytetyön kannalta olennaista seuraavaksi tar-

kastella tekovälineitä, joita on käytetty tai joita voidaan realistisesti kuvitella käytettävän ryöstön yhteydessä. Tarkastelussa keskitytään seuraavaksi tekovälineitä koskevaan oikeuskäytäntöön.

Niiniviidan (2012, 69) mukaan hovioikeustasolla on aikaisemmin katsottu erilaisten työvälineiden, kuten lapioiden, sorkkarautojen, ruuvimeisseleiden ja lihanuijien, olleen toisinaan pahoinpitelyn kvalifioivia tekovälineitä. Niiniviita on kuitenkin sitä mieltä, että korkeimman oikeuden ratkaisujen KKO 2009:79 ja KKO 2010:36 perusteella edellä mainittujen tyyppisiä tekovälineitä ei tulisi pitää lain tarkoittamalla tavalla ampuma- tai teräaseeseen rinnastettavina hengenvaarallisina välineinä. Mainituissa ratkaisuissa tekovälineinä olivat puinen pesäpallomaila ja vasara (KKO 2009:79) ja metallirunkoinen ravintolatuoli (KKO 2010:36). Ratkaisun KKO 2009:79 perusteluista käy ilmi, että tulkinnan kannalta ratkaisevaa ei ole se, että välineellä voidaan aiheuttaa hengenvaara. Olennaista on se, että hengenvaarallisen välineen on oltava nimenomaan ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava. Korkeimman oikeuden mukaan pesäpallomailaa ja vasaraa ei voida rinnastaa ampuma- tai teräaseeseen. Tämän perusteella edellä mainitut tekovälineet eivät täytä myöskään ryöstön ankaroitamisperusteen edellytyksiä ja ratkaisut ohjaavat, kuten edellä mainittiin Niiniviidan todenneen, vaikutustaan myös muihin tekovälineisiin. Näiden lisäksi korkeimman oikeuden ratkaisukäytännöstä voidaan mainita, että myöskään kumipamppu (KKO 1996:65) ei ole RL 21 luvun 6 §:n mukainen ampuma- ja teräaseeseen rinnastettava hengenvaarallinen väline.

Erilaiset ilma-aseet ovat olleet varsin yleisiä ryöstön tekovälineitä. Korkein oikeus totesi ennakkopäätöksessään KKO 1992:189 vastoin kihlakunnanoikeuden ja hovioikeuden kantaa, että ilmapistooli ei ole ampuma-ase. Ilmapistoolia ei pidetty luodin nopeuteen ja läpäisykykyyn nähden lainkohdassa tarkoitettulla tavalla hengenvaarallisena. Tältä osin on kuitenkin huomioitava, että 1.12.2015 tuli voimaan ampuma-aselain 2a § (764/2015) tehokkaasta ilma-aseesta. Lain esitöiden mukaan tietyt kriteerit täyttävä ilma-ase katsotaan teholtaan ampu-aseita vastaavaksi (HE 20/2014 vp, 19). Arviointi tehokkaiden ilma-aseiden hengenvaarallisuudesta jää tulevan oikeuskäytännön ratkaistavaksi.

Kaasusumuttimen osalta oikeuskäytäntöä löytyy ratkaisusta KKO 1994:73. A oli pankkiryöstön yhteydessä suihkuttanut kaasusumuttimella kyynelkaasua pankin virkailijan kasvoihin ja selkään. Korkein oikeus totesi ratkaisussaan, että "se seikka, että muiden tekovälineiden rinnastettavuus ampuma- ja teräaseisiin riippuu juuri niiden hengenvaarallisuudesta, viittaa kuitenkin siihen, että myös laissa tarkoitettujen ampuma- ja teräaseiden on oltava hengenvaarallisia". Korkein oikeus ei pitänyt A:n ryöstössä käyttämää kyynelkaasusumutinta hengenvaarallisena. Näin ollen on varsin selvää, että ilmapistoolin tai kaasusumuttimen käyttäminen ryöstön yhteydessä ei sellaisenaan täytä ryöstön kvalifiointiperustetta.

Erilaiset asejaljitelmät tai leikkiaseet ovat myös yksi ryöstön tekovälineryhmä. Aihetta on käsitelty oikeuskäytännössä ratkaisussa KKO 1985 II 4, jossa syytetty tuomittiin ryöstöntapaisesta kiristämisestä tämän ryöstettyä erehdyttävästi oikeaa asetta muistuttavalla leikkipistoolilla nakkikioskin. Leikkipistoolin tai muun asejaljitelmän käyttäminen ei siis tee ryöstöä törkeäksi.

2.2.4 Ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan

Neljännän ankaroittamisperusteen tarkoituksena on suojella henkilöitä, jotka ovat ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemättömiä puolustamaan itseään tai omaisuuttaan. Fränden ja Wahlbergin (2014, 550) mukaan säännöksen taustalla on vuonna 1949 vaikuttanut taksinkuljettajiin kohdistuneiden ryöstöjen lisääntyminen. Hallituksen esityksessä (HE 66/1988 vp, 99) mainitaan lainkohdan tarkoituksena henkilöinä esimerkiksi autoa kuljettavat vuokra-autoilijat. Vuodelta 1975 löytyy taksinkuljettajaa koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1975 II 4, jossa ryöstön törkeysarvostelussa oli kvalifiointiperusteena huomioitu teon kohdistuminen henkilöön, joka ammattiinsa kuuluvan työn vuoksi ei ollut voinut itseään ja omaisuuttaan puolustaa.

Korkeimman oikeuden mukaan pankkivirkailijoiden toimeen kuuluva työ tai tehtävä ei ole esittänyt heitä puolustamasta itseään tai pankin omaisuutta lainkohdan edellyttämällä tavalla (KKO 1992:189). Pankkiin ilmapistoolilla tehty ryöstö ei siten tullut arvioitavaksi RL 31:2.1:n kohdan 4 mukaisena törkeänä tekotapana. Lisäksi voidaan mainita ratkaisu KKO 1994:73 (kaasusumuttimella tehty pankkiryöstö), jossa jo kihlakunnanoikeus oli katsonut, että rikos ei kohdistunut henkilöön, joka ammattinsa tai toimensa vuoksi olisi kykenemätön puolustamaan itseään. Korkein oikeus eikä hovioikeus lausuneet päätöksissään asiasta erikseen.

2.2.5 Kokonaistörkeysvaatimus

Hallituksen esityksen (HE 66/1988 vp, 99) mukaan ryöstön törkeäksi katsominen edellyttää, että ryöstön tulee täyttää vähintään yksi edellä mainituista kvalifiointiperusteista ja lisäksi ryöstön tulisi olla sellainen, että sitä on kokonaisuutena arvostellen pidettävä törkeänä. Esitöissä kokonaisarvostelun osalta suurin merkitys annetaan teossa käytetyn väkivallan voimakkuudelle ja uhkauksen vaarallisuudelle. Tämän ohella olisi kiinnitettävä huomiota myös ryöstöllä tavoitellun omaisuuden määrään.

Matikkala (2014, 223-225) on arvioinut kokonaistörkeysvaatimusta murhan ja tapon välisen rajanvedon näkökulmasta. Tästä tarkastelusta voidaan mainita seikkoja, jotka vaikuttavat

yleisellä tasolla ja jotka siten voidaan katsoa merkityksellisiksi myös ryöstön ja törkeän ryöstön välistä arviointia tehtäessä. Matikkalan mukaan kokonaistörkeysvaatimusta koskeva lauseke edellyttää kokonaisvaltaista harkintaa, jossa punnitaan kokonaistörkeysvaatimuksen puolella ja sitä vastaan olevia seikkoja. Kvalifiointiperusteita voidaan käyttää apuvälineinä arvioitaessa teon kokonaistörkeyttä. Osa kvalifiointiperusteista on vahvempia kuin toiset. Vahvemman kvalifiointiperusteen täyttyminen saattaa johtaa tilanteeseen, jossa teon muulta törkeydeltä edellytetään vähemmän verrattuna tilanteeseen, jossa täytyneeksi katsotaan heikompi kvalifiointiperuste. Kvalifiointiperuste voi täytyä myös yli 100-prosenttisesti. Teon ollessa esimerkiksi erityisen raaka, voidaan kvalifiointiperusteen täyttymisen ylittävä osuus raakuudesta ottaa huomioon teon kokonaisarvostelussa. Lisäksi teon piirteet, jotka ilmentävät kvalifiointiperusteita kuitenkin niitä täyttämättä, ovat kokonaistörkeyttä lisääviä seikkoja. Mikäli teossa katsotaan täytyneeksi useampi kuin yksi kvalifiointiperuste, rikoksen presumtiivinen kokonaistörkeys voidaan katsoa suureksi. Kokonaistörkeysarvostelussa voitaneen huomioida myös RL 6:5 mukaiset rangaistuksen koventamisperusteet ja RL 6:6 mukaiset rangaistuksen lieventämisperusteet.

Varsin usein yhdenkin kvalifiointiperusteen täytyessä ryöstö on katsottu myös kokonaisuutena arvostellen törkeäksi. Poikkeuksia tästä on kuitenkin olemassa. Ratkaisussa KKO 1992:169 ryöstöä ei pidetty kokonaisuutena arvostellen törkeänä, vaikka teossa käytettiin teräasetta, koska teräaseella uhkaaminen ei uhkaustavasta ja olosuhteista johtuen ollut huomattavan vaarallinen. Korkeimman oikeuden mukaan A oli käyttänyt väkivaltaa ainoastaan myyntilukun rikkomiseen. Hän oli uhannut välittömästi käyttää väkivaltaa vain kioskin ulkopuolelta ja vain työntämällä veitsen rikkomastaan kioskin myynti-ikkunasta ja heiluttamalla sitä vähintään noin metrin etäisyydellä C:stä. Lisäksi korkeimman oikeuden mukaan ratkaisuun vaikutti se, että ryöstöllä tavoitellun omaisuuden määrä ei ollut suuri (grillikioski, torstain vastainen yö). Myöskään naamion käyttö ja autolla liikkuminen eivät oikeuttaneet pitämään ryöstöä kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

2.3 Rikoksen yrityksestä ja valmistelusta

Lähtökohtana yrityksen rangaistavuudessa on se, että asiasta on säädetty rikoksen tunnusmerkistössä. Yleensä yrityksen kriminalisoinnin taustalla on varsinaisen rikoksen katsominen niin vakavaksi, että lainsäätäjä on todennut perustelluksi myös yritykseksi jääneiden tekojen sääntämisen rangaistavaksi (Melander 2015, 139). Törkeiden rikosten yritykset ovat säännönmukaisesti rangaistavia (HE 44/2002 vp, 132). Yrityksen rangaistavuudesta säädetään RL 5 luvussa. RL 5:1.1:n mukaan rikoksen yritys on rangaistavaa vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Ryöstörikoksissa näin on tehty, joten sekä ryöstön että törkeän ryöstön yritys on rangaistavaa. RL 5:1.2:ssa säädetään yrityskynnyksen ylittämi-

sestä, joka pitää sisällään vaatimukset rikoksen tekemisen aloittamisesta sekä siitä, että on aikaansaatu vaara rikoksen täyttymisestä. Lisäksi, vaikka vaaraa rikoksen täyttymisestä ei olisi syntynyt, kyseessä on yritys, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. Seuraavaksi tarkastellaan hieman, mitä edellä lausuttu oikein tarkoittaa.

Hallituksen esityksen (44/2002 vp, 136-137) mukaan vaatimuksella rikoksen tekemisen aloittamisesta tarkoitetaan sitä, että tekijä on ryhtynyt konkreettisiin toimiin rikoksen tunnusmerkistön toteuttamiseksi. Vaatimus tekee eron yrityksen ja valmistelun välillä. Yrityskynnyksen ylittäminen edellyttää lisäksi, että tekijä on toimillaan aiheuttanut vaaran rikoksen täyttymisestä. Kysymys on nimenomaan konkreettisesta vaarasta eli rikoksen on oltava tosiasiallisesti katsottuna mahdollinen. Tämäkään ei vielä itsessään riitä, koska edellytyksenä on, että rikoksen täyttymistä on voitava pitää jälkikäteen tarkasteltuna tekoilanteessa varteenotettavana mahdollisuutena. Rikoksen täyttymisen on oltava käytännössä uskottava vaihtoehto.

Yritys voi olla rangaistava myös, vaikka vaaraa rikoksen täyttymisestä ei syntynyt. Tällöin edellytetään, että vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä. Kysymys on tilanteesta, jossa tekijän ja kyseessä olevan tilanteen näkökulmasta rikoksen täyttymistä oli voinut pitää uskottavana, vaikka tilanteessa ei ollut tosiasiallista mahdollisuutta rikoksen täyttymistä. Yritys on siten rangaistava, jos tekijän käytössä oli toimiva vaihtoehto, mutta tekijä valitseekin sattumalta kaikista tarjolla olleista toimintavaihtoehtoista sen, joka onkin kelvoton. Lienee paikallaan lähestyä aihetta esimerkin kautta, jossa taskuvaras laittaa käteensä tyhjään taskuun. Rikoksen täytyminen ei ollut tosiasiallisesti mahdollista, mutta kysymys oli taskuvarkaan näkökulmasta siitä, että vaaran syntymättä jääminen johtui vain satunnaisista syistä. (HE 44/2002 vp, 137.)

Oikeuskäytännöstä voidaan mainita ratkaisu KKO 2014:59, jossa korkein oikeus katsoi, että henkilöt, jotka olivat olleet noutamassa maastosta huumausaineita ja saivat huumausaineiden sijaan poliisin valepakkaukset, joissa ei ollut huumausainetta, olivat syyllistyneet törkeään huumausainerikokseen. Vaaraa rikoksen täyttymisestä ei ollut aiheutunut, mutta se oli johtunut RL 5:1.2:issa tarkoitettusta satunnaisesta syystä.

RL 5:2:ssä säädetään yrityksestä luopumisesta ja tehokkaasta katumisesta. Hallituksen esityksessä (HE 44/2002 vp, 138) ja oikeuskirjallisuudessa (esim. Melander 2015, 142-143) aihetta lähestytään päättymättömän ja päättyneen yrityksen erottelulla. Yrityksestä luopumisesta on kyse tilanteessa, jossa tekijä on vapaaehtoisesti luopunut rikoksen täyttämistä (RL 5:2.1). Yrityksestä luopuminen on mahdollista vain, jos kysymyksessä on päättymätön yritys, eli tekijä ei ole vielä toteuttanut kaikkea sitä, mitä rikoksen täytäntöönpano edellyttäisi. Arvioinnissa annetaan painoarvoa erityisesti sille, että tekijän luopuminen on tapahtunut vapaaehtoi-

sesti, eikä ulkoisten syiden, kuten esimerkiksi havaitessaan poliisin olevan saapumassa murto-paikalle (Melander 2015, 142).

Tehokkaalla katumisella tarkoitetaan RL 5:2.1:n loppuosaa "tai muuten estänyt tunnusmerkis-tössä tarkoitetun seurauksen syntymisen". Tehokkaan katumisen kohteena voi olla vain päät-tynyt yritys, eli tekijä on tehnyt kaiken tarvittavan, mutta seuraus ei ole vielä syntynyt (HE 44/2002 vp, 141). Melander (2015, 143) mainitsee kuvaavana esimerkkinä sellaisen pommin tekemisen vaarattomaksi, joka on jätetty tarkoituksella surmata toinen ihminen. Yrityksestä luopumisen tavoin edellytyksenä myös tehokkaalle katumiselle on vapaaehtoisuus ja se, että tekijä onnistuu estämään seurauksen syntymisen (HE 44/2002 vp, 141).

RL 5:2.2-3 momenteissa säädetään erityistilanteista yrityksestä luopumisen ja tehokkaan ka-tumisen osalta. RL 5:2.4:ssa todetaan, että mikäli 1-3 momentin perusteella rankaisematta jäävä yritys samalla toteuttaa muun, täytetyn rikoksen, se rikos on rangaistava. Lain esitöissä (HE 44/2002 vp, 145) mainitaan esimerkkinä raiskauksen yritys, josta tekijä on luopunut. Teko on kuitenkin saattanut täyttää pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistön ja tekijä on vastuussa tästä rikoksesta. Vastaavanlaisella logiikalla tekijä, joka on aloittanut uhrin pahoinpitelemi-sen tarkoituksenaan ryöstää hänet, voi vapaaehtoisella luopumisellaan ja pahoinpitelyn lopet-tamisella jättää tekonsa kesken ja luopua ryöstön toteuttamisesta. Tilanteessa tekijä on vas-tuussa pahoinpitelynsä osalta, mutta ei ryöstöstä (ks. myös Melander 2015, 142 esimerkin osalta). Rajanveto ei liene kaikissa tilanteissa kuitenkaan ongelmaton. Lopuksi mainittakoon vielä, että rikoksen yritys on rangaistusasteikon lieventämisperuste (RL 6:8).

Seuraavaksi siirrytään kahden arvokuljetusryöstöjä koskevien esimerkkitapausten välityksellä rikoksen yrityksestä sen valmisteluun. Ryöstön yrityksen ja valmistelun välistä rajanvetoa kä-siteltiin Turun hovioikeuden ratkaisussa 09/2879, joka koskee Liedon arvokuljetusryöstönä tunnettua tapausta. Tekijät olivat tapauksessa asettuneet noin kahden kilometrin päähän te-kopaikasta. Tekijöiden lähdettyä liikkeelle poliisi saapui paikalle ja esti tekijöiden lähdön. Tapauksessa oli kysymys siitä, oliko törkeän ryöstön yritys alkanut. Turun käräjäoikeus katsoi tekijöiden syyllistyneen törkeän ryöstön yritykseen, mutta hovioikeus hylkäsi syytteet törkeän ryöstön yrityksestä. Hovioikeuden ratkaisun mukaan jäi epäselväksi, oliko tekijöiden liikkeel-lelähdön tarkoituksena ollut mennä välittömästi suorittamaan arvokuljetusryöstö ennalta suunnitellun mukaisesti (ks. ratkaisuista tarkemmin esim. Tapani 2011, 49-52). Ratkaisu oli osaltaan antamassa vauhtia törkeän ryöstön valmistelun kriminalisoinnille, josta hieman lisää jäljempänä.

Ennen törkeän ryöstön valmistelun rangaistavaksi säätämistä tapahtui Loimaalla arvokuljetus-autoon kohdistunut ryöstön yritys (KKO 2013:85). Tapauksessa päädyttiin katsomaan, että yri-tyskynnys oli ylittynyt, eikä kysymys siten ollut tekoaikaan vielä rankaisemattomasta törkeän

ryöstön valmistelusta. Tapauksessa A, B ja C olivat suunnitelleet ja valmistelleet arvokuljetusryöstöä. He olivat pakettiautoon piiloutuneina, aseistettuina ja toimintavalmiudessa odottaneet arvokuljetusauton saapumista paikalle tarkoituksenaan ryöstää se. Poliisi oli kuitenkin pysäyttänyt arvokuljetuksen hieman ennen kohteeseen saapumista ja ottanut A:n, B:n ja C:n kiinni pakettiautosta. Korkein oikeus katsoi, että koska rikoksen täyttyminen oli tekijöiden näkökulmasta ollut uskottavaa ja se olisi ilman poliisin väliintuloa ollut varteen otettava vaihtoehto, vaaran rikoksen täyttymisestä katsottiin jääneen syntymättä vain satunnaisista syistä. A, B ja C tuomittiin törkeän ryöstön yrityksestä.

Suomen rikosoikeudessa on perinteiseksi lähtökohdaksi katsottu, että rikoksen valmistelun ei tule olla rangaistavaa. Valmistelukriminalisointeja on kuitenkin ollut ja osa niistä on perustunut kansainvälisiin velvoitteisiin. Valmistelun kriminalisointi tiettyjen rikosten osalta sai 2000-luvun alussa vauhtia erityisesti Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien, edellä mainitun Liedon arvokuljetusryöstönä tunnetun tapauksen sekä joidenkin yksittäisten tapahtumien johdosta (HE 141/2012 vp, 4). Valmistelun kriminalisoinneissa on myös ongelmansa ja niissä on otettava huomioon kriminalisointiperiaatteet (Pöyhönen 2012, 129-135). Yhtenä periaatteista voidaan mainita ultima ratio -periaate, jonka mukaan kriminalisointi ei ole perusteltua, jos voidaan käyttää jotakin toista moraalisesti hyväksyttävämpää, joka on teholtaan sitä lähellä ja kustannuksiltaan kohtuullinen (HE 141/2012, 10). Ultima ration lisäksi kriminalisointiperiaatteita ovat rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, oikeushyvien suojelun periaate, hyöty-haitta -punninnan periaate sekä ihmisarvon loukkaamattomuuden periaate (ks. kriminalisointiperiaatteista ja niiden soveltamisesta tarkemmin Melander 2008).

Kansanedustaja Juha Hakola teki vuonna 2007 lakialoitteen törkeän ryöstön valmistelun sääntämiseksi rangaistavaksi (LA 124/2007 vp). Lakialoitetta perusteltiin muun muassa arvokuljetuksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuneiden ryöstöjen lisääntymisellä. Tavoitteena oli mahdollistaa poliisin puuttuminen tekoihin ennen toimeenpanovaihetta (LA 124/2007 vp, 1). Hallituksen esitys (HE 141/2012 vp) sisälsi myös törkeän ryöstön kriminalisoinnin ja lopputuloksena rikoslakiin lisättiin säännökset törkeään henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelusta (RL 21:6a), panttivangin ottamisen valmistelusta (RL 25:4a) ja törkeän ryöstön valmistelusta (RL 31:2a). Säännökset ovat olleet voimassa 1.8.2013 lähtien.

Tässä opinnäytetyössä ei varsinaisesti käsitellä törkeän ryöstön valmistelua, mutta on kuitenkin syytä tuoda esille säännöksen sisältö ja sen merkitys tutkimuksen jälkimmäisen osan kohteena oleviin rikoksiin. Törkeän ryöstön valmisteluun syyllistyy RL 31:2a.1:n mukaan se, joka 2 §:ssä (törkeä ryöstö) tarkoitetun rikoksen tekemistä varten

1) pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi apuvälineenä rikoksessa,

- 2) hankkii rikoksen tekemisessä tarpeellisen erityisen tiedon tai
- 3) sopii toisen kanssa tai laatii yksityiskohtaisen suunnitelman rikoksen tekemisestä.

Törkeän ryöstön valmistelusta voidaan tuomita vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Säännöksen 2 momentissa säädetään tietyistä erityistilanteista.

Säännöksen voimaantulon jälkeen on siis ollut mahdollista puuttua jo valmisteluvaiheessa törkeisiin ryöstörikoksiin siten, että jo tietynlaisten valmistelutoimien tekemisestä saattaa seurata tekijälle rangaistus törkeän ryöstön valmistelusta. Valtaosa ryöstörikoksista, myös kulta-sepäntuotteisiin ja rahalaitoksiin kohdistuvista, on kuitenkin tavallisia ryöstöjä, joiden sääntely ei valmistelun osalta ole muuttunut. Koska ryöstön valmistelu ei ole rangaistavaa, asettaa voimassa oleva lainsäädäntö olennaisen merkityksen ryöstön ja törkeän ryöstön väliselle rajanvedolle rangaistavaksi katsottavan valmistelun näkökulmasta. Aiheeseen liittyvään problematiikkaan palataan jäljempänä käytännön esimerkkien kautta erityisesti tavalliseksi katsottavan ryöstön osalta.

2.4 Osallisuusvastuun perusteet

Ryöstörikoksen tekemiseen voi osallistua monin eri tavoin. Esimerkiksi teon suunnittelu, tekijöiden rekrytoiminen, teossa käytettävien välineiden, vaatetuksen ja kulkuneuvon hankinta, varsinaisen teon suorittaminen, anastetun omaisuuden pois kuljettaminen ja realisointi saattavat olla kokonaan tai osittain eri henkilöiden toteuttamia. Melanderin (2016, 302-303) mukaan rikosoikeudellinen syyllisyysperiaate edellyttää, että henkilöiden vastuu rikoksesta "määräytyy oikeudenmukaisesti suhteessa siihen panokseen, jonka he ovat rikoksen tekemiseen antaneet". Suomessa on erillisvastuuseen pohjautuva järjestelmä, joka tarkoittaa sitä, että tekijävastuu ja varsinainen osallisuus, joka pitää sisällään yllytyksen (RL 5:5) ja avunannon (RL 5:6), on eroteltu. Tapanin ja Tolvasen mukaan (2013, 413) tekijävastuu pitää sisällään välittömän yksin tekemisen, rikoskumppanuuden (RL 5:3) ja välillisen tekemisen (RL 5:4). Välittömässä tekemisessä tekijävastuu kohdentuu henkilöön, jonka toiminta täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Rikoskumppanuudessa jokainen osallinen tuomitaan tekijänä. Välillisessä tekemisessä on kysymys siitä, että tekijävastuu kohdennetaan siihen, joka tekee rikoksen käyttämällä toista henkilöä välikappaleena. Näistä tarkastellaan seuraavaksi erityisesti ryöstörikoksissa usein toteutuvaa rikoskumppanuutta sekä lisäksi myös avunantoa yllytyksen ja välillisen tekemisen jäädessä vähemmälle huomiolle.

Rikoskumppanuudesta säädetään RL 5 luvun 3 §:ssä, jonka mukaan "jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen, rangaistaan kutakin rikoksen tekijänä". Rikoskumppanuudella tarkoitetaan siis kahden tai useamman henkilön yhdessä tekemää rikosta. Melan-

derin (2016, 303-304) mukaan rikoskumppanuuden edellytyksenä on yhteisymmärrys, joka voidaan jakaa subjektiiviseen ja objektiiviseen yhteisymmärrykseen. Subjektiivisessa merkityksessä yhteisymmärrysvaatimuksella edellyttää tietoisuutta siitä, että oma toiminta yhdessä muiden toiminnan kanssa täyttää rikoksen tunnusmerkistön. Näin ollen henkilön rikosoikeudellinen vastuu jatkuu niin pitkälle kuin yhteisymmärrys jatkuu. Objektiivisessa merkityksessä yhteisymmärrysvaatimus edellyttää tietynlaista osallistumista rikoksen tekemiseen. Jotta yksilön tekijävastuu rikoskumppanuudessa voi toteutua, on osallisen työnjaon mukaisen osuuden oltava rikoksen tekemisessä riittävän olennainen ja lisäksi osallisen osuuden täyttymisen on oltava kokonaisuuden kannalta merkityksellistä. Olennaista on rajanveto rikoskumppanuuden ja avunannon välillä. Tekijänä tuomitsemisen edellytyksenä ei ole osallistuminen rikoksen täytäntöönpanotoimeen, jos osallisen vastuu tekokokonaisuudessa on riittävän olennainen ja osallisen osuuden täyttäminen on kokonaisuutena katsoen merkityksellinen.

Avunantoa koskeva säännös on RL 5 luvun 6 §:ssä, jonka mukaan ”joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä, tuomitaan avunannosta rikokseen saman lainkohdan mukaan kuin tekijä”. Säännöksen mukaan avunanto on myös RL 6:8 mukainen rangaistusasteikon lieventämisperuste. Lain esitöiden (HE 44/2002 vp, 203) mukaan avunannosta tuomittavan rangaistuksen mittaamisen lähtökohtana on avunantajan toimien merkitys osana kokonaistulosta. Avunantajan merkitykseltään vähäiset toimet puoltavat lievempää vastuuta. Avunantajan vastuun lähestyessä taas tekijävastuuta on ankarampi vastuu perusteltua.

Avunantajalta edellytetään tietoisuutta tekijän teosta, omasta toiminnastaan ja sen päätekoa edistävästä vaikutuksesta. Avunannon on aina edistettävä rikosta. Vaatimuksena siis on, että avunantotoimen seurauksena rikoksen toteutumisen todennäköisyys on kasvanut. Tekijän ei tarvitse olla selvillä avunantajan toiminnasta. Avunantovastuun edellytyksenä ei ole myöskään avunantajan hyötyminen itse rikoksesta. Tilanteessa, jossa tekijä on tehnyt enemmän tai muuta kuin sen, mihin apua on annettu, vastaa avunantaja ylimenevästä tai muusta osasta ainoastaan, jos se sisältyy tahallisuuteen. Avunantaja ei myöskään vastaa enemmästä kuin todella aikaansaadusta loukkauksesta. (HE 44/2002 vp, 156-157)

Osallisuusvastuuta voidaan tarkastella myös kahden KKO:n ryöstörikosta koskevan ratkaisun avulla. Tapauksessa KKO 1996:94 aseellisen ryöstön yhdessä suunnitelleet A, B ja C toteuttivat teon siten, että A ja B suorittivat ryöstön C:n toimiessa suunnitelman mukaisesti A:n ja B:n sekä saaliin kuljettajana. Lisäksi C oli osallistunut saaliin jakoon. C tuomittiin osallisuudesta törkeään ryöstöön tekijänä. Ratkaisu osoittaa tekijävastuun ryöstörikoksissa varsin laajaksi. Tämä taas samalla kaventaa avunannon soveltamisalaa ryöstörikoksissa. Toisaalta seuraava esimerkki oikeuskäytännöstä osoittaa, että avunantovastuun toteutumiseltakin edellytetään varsin tarkkaa tietoisuutta itse pääteosta ja oman toiminnan sitä edistävästä vaikutuksesta.

Ratkaisussa KKO 1995:156 arvioitiin sitä, että onko syytetty menettelyllään syyllistynyt ryöstöön tekijänä vai avunantajana taikka kätkemisrikokseen. Tapauksessa oli A:n ja B:n ollessa vankilassa ollut puhetta "keikan" tekemisestä heidän vapauduttuaan. A oli luovuttanut B:lle pankkiryöstön toteuttamista varten puukon ja kassin. Kolmen päivän kuluttua tästä A ja B matkustivat Kouvolaan, jossa he liikkuvat yhdessä. A ja B ostivat rautatieasemalta matkaliput Helsinkiin. A:n jäädessä asemalle B toteutti vähän ennen junan lähtöä pankkiryöstön. A ja B tapasivat junassa ja A otti osan saaliista matkan ajaksi haltuunsa. A sai siitä itselleen 1000 markkaa. Tapauksessa jäi näyttämättä, että A olisi osallistunut ryöstöön tai toimellaan sitä edistänyt. Puukon ja kassin luovuttamisesta ei pelkästään voitu päätellä sitä, että ne on luovutettu ryöstön tekemistä varten. A:n liikkuminen B:n seurassa tapahtumapäivänä sekä ryöstöllä saatujen rahojen haltuun ottaminen eivät osoittaneet A:n osallistuneen ryöstöön tekijänä tai avunantajana. Melanderin (2016, 313) mukaan ratkaisu on esimerkki siitä, että "osallisuusvastuu edellyttää riittävästi tietoisuutta pääteosta ja oman avunantoteon päätekoa edistävästä vaikutuksesta". A tuomittiin kätkemisrikoksesta.

Edellä on tarkasteltu tekijä- sekä avunantovastuuta. Melanderin (2016, 311) mukaan Suomessa tekijävastuu määritellään pääsääntöisesti aineellisobjektiivisin kriteerein. Tämä tarkoittaa sitä, että tarkastelun kohteena on se, "mikä on kunkin mukana olleen osuus tekokokonaisuudesta kokonaisuutena arvioiden". Lopputuloksena on tekijävastuun ulottuminen varsin laajaksi. Melanderin (2016, 313) mukaan voidaan kysyä, olisiko rikosta tapahtunut, jos henkilön tekemä osuus poistettaisiin tapahtumaketjusta. Vastauksen ollessa kieltävä, osallinen tulisi tuomita tekijänä. Mikäli vastaus kysymykseen on myöntävä, avunantovastuu voi mahdollisesti tulla kyseeseen. Lausuttu kuvaa varsin hyvin eroa tekijä- ja avunantovastuun välillä.

2.5 Rangaistuksen määräämisen perusteet

Rangaistuksen määräämistä koskeva sääntely on RL 6 luvussa. Rangaistuksen määrääminen koostuu useasta eri osa-alueesta, joita ovat soveltavan rangaistusasteikon määrittäminen, rangaistuslajin valinta, rangaistuksen mittaaminen ja rangaistuksesta tehtävät vähennykset (Matikkala 2010, 112). Melander (2015, 181) ja Lappi-Seppälä (2000, 311) mainitsevat viidentenä osa-alueena muut rangaistusta koskevat lausumat. Rangaistuksen määräämisessä on kysymys siitä, että tuomioistuimien on todennut henkilön syyllistyneen rikoksen tunnusmerkistön mukaiseen tekoon. Tuomioistuimen on tämän jälkeen vielä tuomittava tekoon syyllistyneelle rangaistus. Rangaistuksen määrääminen tapahtuu RL 6 luvun mukaisesti.

RL 6:2:n mukaan rangaistus määrätään noudattaen rikoksesta säädettyä rangaistusasteikkoa. Ehdottomana lähtökohtana rangaistuksen määräämisessä muodostaa siis sovellettavan rikossäännöksen rangaistussäännös (Melander 2015, 181; Matikkala 2010, 112). Mikäli tuomioistuimien

on katsonut vastaajan syyllistyneen ryöstöön, rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään kuusi vuotta. Rangaistusasteikosta voidaan RL 6:2:n mukaan poiketa RL 6:8 (rangaistusasteikon lieventäminen), RL 6:8a (rangaistusasteikon lieventäminen tunnustuksen perusteella) ja RL 7 luvun (yhteinen rangaistus) mukaisissa tilanteissa. Rangaistuslajin valinnassa on kysymys nimensä mukaisesti valinnasta eri rangaistuslajien välillä, esimerkiksi sakon ja vankeuden tai ryöstörikoksissa varsin usein ajankohtaistuvan ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä. Jälkimmäistä koskeva sääntely on erikseen RL 6:9:ssä. Rangaistuksen mittaamisella tarkoitetaan rangaistuksen määrän vahvistamista tapaukseen sovellettavan rangaistusasteikon rajojen sisällä siten kuin laissa säädetyt mittaamisperusteet määräävät (Nuotio & Majanen 2003, 130). Lain esitöiden (HE 44/2002 vp, 12) mukaan rangaistuksen mittaamisella viitataan kaikkiin niihin ratkaisuihin, joissa päätetään rangaistuksen ankaruudesta. Näin ollen myös lajinvalinta on rangaistuksen mittaamista, siltä osin kun eri rangaistuslajeja on valittavissa. Rangaistuksesta tehtävistä vähennyksistä on säädetty RL 6:13-15:ssä. Muut rangaistusta koskevat lausumat koostuvat ehdollisen rangaistuksen mahdollisesta täytäntöönpanosta sekä aiemmasta ehdottomasta vankeusrangaistuksesta olevan jäännösrangaistuksen mahdollisesta määräämisestä täytäntöön pantavaksi (Melander 2015, 197).

Rangaistuksen mittaamiseen liittyviä seikkoja on syytä tarkastella vielä hieman tarkemmin, koska yksi opinnäytetyön jälkimmäiseen osaan kohdistuvista tutkimuskysymyksistä kohdistuu rangaistuksen mittaamiseen ja siinä huomioitaviin seikkoihin. Rangaistuksen määräämistä koskevat rikoslain säännökset ovat pitkälti avoimia tai harkinnanvaraisia. Nuutilan (2005, 245-246) mukaan lainsäätäjä on tietoisesti määrittänyt vain rajat, joiden sisällä lainkäyttäjien on harkittava ratkaistavana olevaa tapausta. Säännösten soveltamisessa joudutaan siten suorittamaan erilaisten argumenttien ja periaatteiden välistä punnintaa. Rangaistuksen mittaamisella voidaan todeta olevan hyvin suuri merkitys rikokseen syyllistyneen yksilön näkökulmasta. Esimerkiksi ehdottoman vankeusrangaistuksen pituuden osalta jokaisella päivällä, saati sitten kuukaudella tai vuodella, on pääsääntöisesti yksilölle varsin suuri merkitys. Näin olleen voitaneen todeta, että tuomittavilla rangaistuksilla, ennen kaikkea niiden ennustettavuudella ja oikeudenmukaisuudella, on laajemmin katsottuna vaikutusta myös siihen, miten oikeudenmukaiseksi koko rikosoikeudellinen järjestelmämme koetaan. Vaikutukset eivät siten rajoitu ainoastaan rikoksesta tuomittavaan yksilöön, vaan levittäytyvät yhteiskunnassa median ja muiden tahojen välityksellä hyvin pitkälle.

Rangaistuksen mittaamisen kaksi pääperiaatetta ovat suhteellisuusperiaate ja yhdenvertaisuusperiaate. Suhteellisuusperiaate saa sisältönsä RL 6:4:stä, jonka mukaan rangaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen, teon vaikuttimiin sekä rikoksesta ilmenevään muuhun tekijän syyllisyyteen. Mitä edellä todettiin säännösten avoimuudesta, toteutuu varsin hyvin suhteellisuusperiaatetta koskevassa säännöksessä. Tuomioistuimelle on jätetty varsin paljon harkinnanvaltaa, mutta muis-

tutettakoon vielä, että tuomioistuin on lähtökohtaisesti sidottu rikossäännöksen rangaistusasetteeseen, jonka se on ensimmäistä osaratkaisun kohdalla vahvistanut (Melander 2015, 191). Suhteellisuusperiaatteen tarkoituksena on turvata rikosoikeudellisen järjestelmän oikeudenmukaisuutta, ennustettavuutta sekä vastata niihin odotuksiin, joita kansalaisten oikeustajunta asettaa. Rikoksen vahingollisuudella ja vaarallisuudella tarkoitetaan rikoksen ”tunnusmerkistön mukaisen seurauksen tai teon vaarallisuuden arvottamista” (Tapani & Tolvanen 2011, 44). Vaarallisuuden arvioinnissa vaikuttavat toteutumatta jääneen seurauksen vakavuus ja todennäköisyys (Matikkala 2010, 122). Vahingollisuus on konkreettista vahinkoa, esimerkiksi taloudellista vahinkoa tai ruumiinvammaa, joka on aiheutunut rikoksesta (Tapani & Tolvanen 2011, 45). Teon vaikuttimet taas kohdistuvat motiiveihin. Lain esitöiden (HE 44/2002 vp, 188) mainitaan yhteisön arvokkaina pitämät päämäärät ja yksilöiden hyvinvoinnin edistäminen epäitsekkinä motiiveina, joiden toteutumisen edesauttaminen rikoksen tunnusmerkistön täyttävällä teolla saattaisi olla peruste lievemmälle rangaistukselle. Muulla tekijän syyllisyydellä tarkoitetaan syyksiluettavuuden astetta, eli sitä onko teko tahallinen vai huolimaton (Matikkala 2010, 123). Myös tekopäätöksen kiinteydellä on merkitystä syyllisyysarvostelussa. Harkiten ja suunnitelmallisesti tehdyistä teoista on perusteltua rankaista ankarammin verrattuna tekoihin, jotka on tehty hetken mielijohteesta (HE 44/2002 vp, 189). Mainittakoon, että rikoksen suunnitelmallisuus on lisäksi myös yksi rangaistuksen koventamisperusteista (RL 6:5.1:n kohta 1), mutta se vaikuttaa siis myös tekijän syyllisyyden tasolla.

Rangaistuksen mittaamisen toinen pääperiaate, yhdenvertaisuusperiaate, saa sisältönsä sekä perustuslaista että rikoslaista. Lähtökohdaksi on otettava perustuslain (731/1999) 6 §, jonka mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Lisäksi säännöksen mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää syytä asettaa eri asemaan lainkohdassa mainittujen seikkojen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Rangaistuksen määräämisen lähtökohtana on RL 6:3.1:n mukaan, että rangaistusta määrättäessä on otettava huomioon kaikki lain mukaan rangaistuksen määrään ja lajiin vaikuttavat perusteet sekä rangaistuskäytännön yhtenäisyys. Melanderin (2015, 193) mukaan riittävässä määrin samankaltaisista rikoksista olisi tuomittava maanlaajuisesti sama rangaistus riippumatta siitä, missä rikos on tehty. Erilaisia rikoksia on kuitenkin kohdeltava eri tavalla (Tapani & Tolvanen 2011, 19). Näin ollen olennaiseksi muodostuu samanlaisten ja erilaisten tekojen erottaminen toisistaan.

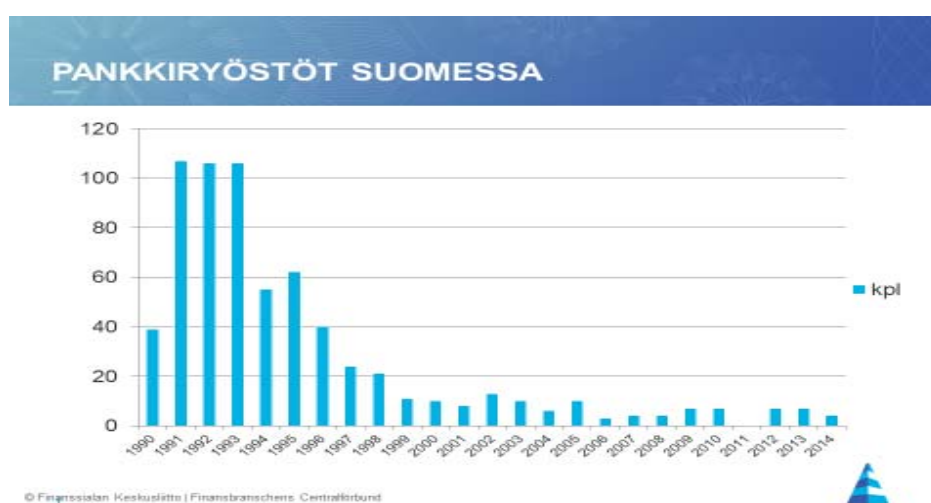
Yhdenvertaisuuden toteutumista on pyritty turvaamaan niin sanotulla normaalirangaistusajattelulla. Melanderin (2015, 193-194) mukaan kysymys on siitä, että oikeuskäytännössä voidaan todeta olevan vakiintunut keskimääräinen rangaistus, joka langetetaan tietynlaisesta teosta. Näin ollen rikoksen niin sanotusta tyyppitapauksesta tulisi tuomita normaalirangaistus, jos ei ole olemassa seikkoja, jotka puoltaisivat joko ankarampaa tai lievempää rangaistusta. Poikkeamisen mahdollistavia seikkoja on lukuisia. Niiden lisäksi RL 6:5:ssä on määritelty rangais-

tuksen koventamisperusteet, RL 6:6:ssä lieventämisperusteet ja RL 6:7:ssä kohtuullistamisperusteet.

3 Rahalaitokset ja kultasepäneliikkeet ryöstöriskollisuuden kohteina

Rahalaitoksella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä pankkia, vaikkakin rahalaitosten yhteydessä käsitellään yksi teko, joka ei ole kohdistunut varsinaiseen rahalaitokseen. Vielä 1990-luvulla rahalaitoksina pidettiin yleisesti myös postikonttoreita, mutta toimialalla tapahtuneiden muutosten johdosta postikonttorit eivät ole enää rahalaitoksiksi katsottavia. Kultasepäneliikkeellä tarkoitetaan liikkeitä, jotka harjoittavat jalometallien vähittäismyyntiä liikehuoneistoissaan. Kultasepäneliikkeisiin rinnastetaan myös arvokelloja myyvät liikkeet.

1990-luvun alku muistetaan pankkiryöstöjen ”kulta-aikana”. Kehitystä voidaan arvioida tarkastelemalla ensin 70-lukua, jolloin Suomessa tapahtui keskimäärin 14 pankkiryöstöä vuodessa. 80-luvulla pankkiryöstöjen keskiarvo oli 24 (Rikoksentsorjunnan neuvottelukunnan työryhmä 1993, 17). Finanssialan keskusliiton (ks.kuva 1) mukaan pankkiryöstöjä oli vuosina 1991-1993 yli 100 vuosittain. Vuodesta 1995 alkaen pankkiryöstöjen määrä alkoi vähenemään toteutettujen laaja-alaisten toimenpiteiden vaikutuksen johdosta. 2000-luvulla rahalaitosryöstöt ovat vähentyneet merkittävästi. Finanssialan keskusliiton Risto Karhusen mukaan (YLE 2015) vuonna 2014 tapahtui vain 3 pankkiryöstöä ja jo useiden vuosien ajan pankkiryöstöjen määrä on ollut vuosittain 3-8 tapauksen välillä. Merkittävimpinä syinä pankkiryöstöjen vähentymiselle Karhunen mainitsee muovirahan lisääntymisen sekä pankkien fyysisen toimitilaturvallisuuden parantumisen pienempine konttoreineen, aikaviivelukkoinen ja valvontatekniikkoineen. Nykytilanteesta voitaneenkin todeta, että pankkiryöstö on harvinainen, mutta kuitenkin silloin tällöin tapahtuva rikos.

Kuva 1: Pankkiryöstöt Suomessa 1990-2014 (Finanssialan keskusliitto).

Erikssonin (2017) mukaan kultasepäntuotteisiin kohdistuvassa rikollisuudessa tapahtui selkeä muutos vuonna 2005, jolloin erityisesti virolaistaustaisten henkilöiden suorittamat ryöstöt alkoivat lisääntyä. Kyseisille rikoksille oli tyypillistä, että ne olivat hyvin suunniteltuja ja ammattimaisesti toteutettuja. Lisäksi niillä tavoiteltiin ja myös saatiin huomattavan arvokasta omaisuutta. Tekoihin osallistui useita henkilöitä, joiden tehtävänjako oli selkeää. Kultasepäntuotteisiin kohdistuvien ryöstöjen vuosittainen lukumäärä on sittemmin vähentynyt, mutta niitä tapahtuu säännöllisesti edelleen. Viime aikoina etenkin liettualaistaustaiset rikollisryhmät ovat olleet aktiivisia. Erikssonin mukaan aiemmin ryöstöjen yhteydessä vietiin lähinnä arvokelloja, mutta nykyään trendiksi on katsottava erilaisten kultakorujen ja -ketjujen sekä timanttien anastaminen. Ryöstöjen lisäksi kultasepäntuotteisiin kohdistuu erilaisia varkausrikoksia, joita on lukumäärällisesti ryöstöjä enemmän.

Rahalaitos- ja kultasepäntuotteiden ryöstöille on ominaista tekojen suunnitelmallisuus sekä erittäin arvokkaan omaisuuden (käteinen raha, jalometallit tai arvokellot) tavoittelemineen. Kohteiden hyvinkin yksityiskohtainen tiedustelu ennen varsinaisen rikoksen toteuttamista on tavanomaista. Itse teossa jokaisella tekijällä on tarkka rooli. Teoille on tyypillistä, että vähintään yksi tekijöistä toimii ns. asemiehenä, jonka tehtävänä on henkilökunnan ja muiden henkilöiden uhkaaminen aseella sekä samalla käskyttää henkilöitä toimimaan tietynlaisella tavalla. Muut tekijät keskittyvät omaisuuden anastamiseen. Joissakin tapauksissa asianomistajia on sidottu esimerkiksi nippusiteillä. Teon yhteydessä tapahtuvaan uhkaamiseen käytetään pääsääntöisesti ilma-asetta, asejaljitelmaa tai kaasusumutinta. Tämän lisäksi tekijät ovat tavanomaisesti kultasepäntuotteisiin kohdistuneissa teoissa varustautuneet esimerkiksi vasaralla, kirveellä tai sorkkaraudalla, joita on pääsääntöisesti käytetty erilaisten vitriinien rikkomiseen. Edellä lausuttu kuvaa erityisesti kultasepäntuotteisiin kohdistunutta ryöstörikollisuutta. Rahalaitoksiin on viime aikoina kohdistunut vain vähäinen määrä tekoja, jotka ovat myös poikenneet teko tavoiltaan ja tekijöiden lukumäärän osalta toisistaan.

Rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuva ryöstörikollisuus poikkeaa muusta ryöstörikollisuudesta ennen kaikkea suunnitelmallisuuden ja ammattimaisen teko tavan osalta. Huomionarvoista on kultasepäntuotteisiin kohdistuneiden ryöstörikosten osalta myös ulkomaisten tekijöiden tekemien tekojen osuus kokonaisrikollisuudesta. Teot ovat yksittäisiä poikkeuksia lukuun ottamatta ulkomaalaisten tekemiä. Pääsääntöisesti tekijät ovat olleet joko virolaistaustaisia tai liettualaisia. Toimintaa johdetaan tavallisesti tekijöiden lähtömaasta, eivätkä tekijät tee tekoa itsellensä, vaan kysymys on järjestäytyneestä rikollisuudesta ja rikollisryhmän hyväksi suoritettusta teosta.

Teot toteutetaan usein "hit and run" tyyppisesti. Tällä tarkoitetaan sitä, että tekijät suorittavat teon varsin nopeasti maahan saapumisen jälkeen. Myös teon jälkeinen maasta poistuminen tapahtuu yleensä samana tai viimeistään seuraavana päivänä. Rikoksella saatu omaisuus

luovutetaan usein varsinaisten tekijöiden toimesta jollekin toiselle saman rikollisryhmän jäsenelle, jonka tehtävänä on joko piilottaa omaisuus tai viedä se ulos Suomesta. Tarkoituksena on pyrkiä välttämään tilanne, jossa tekijöiden jäädessä kiinni myös anastettu omaisuus löytyisi heidän hallustaan. Samat tekijät saattavat tehdä lyhyen ajan sisällä useita ryöstörikoksia eri puolilla Eurooppaa. Tältä osin voidaan puhua liikkuvista rikollisryhmistä.

4 Vuosina 2005-2017 Helsingin kärjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden ratkaistavana olleiden tutkimukseen valittujen rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuneiden tapauksien esittely

Tutkimusaineisto koostuu yhteensä 20 tapauksesta, joista 14 tapausta on käsitelty sekä Helsingin kärjäoikeudessa että Helsingin hovioikeudessa ja 6 tapausta ainoastaan Helsingin kärjäoikeudessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että 14 tapauksen osalta kärjäoikeuden ratkaisusta on valitettu hovioikeuteen, joka on antanut tapauksesta ratkaisunsa kärjäoikeuden lisäksi. Yhdestä (Helsingin kärjäoikeus 16/100587, ei lainvoimainen) mainituista kuudesta vain kärjäoikeudessa käsitellystä tapauksesta on valitettu hovioikeuteen, eikä tuomio sen tapauksen osalta ole lainvoimainen. Kaikki muut tuomiot ovat lainvoimaisia.

Lainvoimaa vailla olevaa tuomiota lukuun ottamatta muista tutkimusaineiston tapauksista on tuomittu yksi tai useampia tekijöitä ryöstörikoksesta tai sen yrityksestä. Tutkimusaineisto sisältää varsinaisten rahalaitosten (4 kpl) ja kultasepäntuotteiden (15 kpl) lisäksi yhden pelihallin kohdistuneen tapauksen. Tapaus käsitellään rahalaitosten yhteydessä. Kyseisen tapauksen tutkimusaineistoon sisällyttämisen perusteluna on ensinnäkin se, että teko voidaan tekoavaltaan ja tavoitellun sekä saadun omaisuusarvon perusteella pitää pankkeihin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuneisiin tekoihin monilta osin rinnastettavana. Toiseksi, tapauksella on merkitystä myös tutkittaessa ryöstön ja törkeän ryöstön välistä rajanvetoa. Ilman kyseisen tapauksen sisällyttämistä tutkimusaineistoon törkeäksi ryöstöksi katsottavien tekojen lukumäärä olisi jäänyt yhteen.

Tutkimusaineiston teot ovat tapahtuneet Helsingissä 31.3.2005 - 30.11.2016 välisenä aikana. Tuomioistuimien ensimmäiset ratkaisut ovat valtaosassa tapauksia tulleet muutaman kuukauden sisällä itse teosta. Joissakin tapauksissa teon ja etenkin hovioikeuden ratkaisun välillä saattaa kuitenkin olla useitakin vuosia eri syistä johtuen. Tutkimusaineisto koostuu Helsingin kärjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden antamista tuomioista. Kaikki tutkimusaineiston tuomiot ovat julkisia. Tuomioissa mainitaan pääsääntöisesti esimerkiksi tuomioistuimen kokoonpano, syyttäjät ja tämän vaatimukset, vastaajat, asianomistajat, selostusta asiasta, todisteluun liittyviä seikkoja sekä tuomioistuimen ratkaisu sekä rangaistusseuraamus perustelui-

neen. Opinnäytetyön kannalta erittäin merkityksellisessä asemassa ovat olleet tuomioistuimen perustelut liittyen näytön arviointiin ja syyksilukemiseen sekä rangaistuksen mittaamiseen.

Jokaisesta tutkimusaineistoon kuuluvasta tapauksesta on laadittu tapausselostet, jotka esitellään jäljempänä. Timosen (1998, 95) mukaan kirjoittajan tulisi yleensä laatia tapausselostet, jos kyseessä on julkaisematon ratkaisu, jota halutaan hyödyntää. Tapausselosteen laadinnassa tulisi huomioida seuraavat seikat (Timonen 1998, 95-96):

1. Selosteet eivät saa olla kohtuuttoman pitkiä, nimenomaan tilanne-esittelyn tulee olla tiivis ja lyhyehkö.
2. Selosteesta tulisi ilmetä keskeinen tosiseikasto sekä ainakin lopullisen ratkaisun antaneen tuomioistuimen päätös keskeisine perusteluineen.
3. Selosteisiin ei yleensä sisällytetä kommentteja vaan ne sijoitetaan varsinaiseen tekstiin.
4. Todisteluun ja näyttökysymyksiin liittyviä asioita otetaan mukaan vain, jos ne ovat ratkaisun kannalta olennaisia (suoraan ratkaisun sisältöön vaikuttavia).

Tapausselostet on pyritty laatimaan Timosen ohjeistuksen mukaisesti. Tapausselostetiden laatimisen ja niiden opinnäytetyössä esittämisen perusteluna on se, että vain niiden avulla on mahdollista esittää konkreettinen ja tiivistetty kuvaus siitä, mitä tutkimuksen kohteena oleva rikollisuus tosiasiallisesti on. Erilaiset tilastot eivät pysty korvaamaan tapausselostet välityksellä esitettävää kuvausta ja siitä saatavaa informaatiota. On kuitenkin kiinnitettävä huomiota siihen, että yksittäinen tapausselostet on hyvin lyhyt ja ainoastaan teon pääpiirteet sisältävä kuvaus tapahtuneesta, jonka perusteella ei ole mahdollista tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Näin ollen tarkan kuvan saaminen yksittäisestä tapauksesta edellyttää tuomioistuimen antamaan ratkaisuun perehtymistä kokonaisuudessaan.

Tapausselostet on laadittu nimenomaan sen perusteella, mitä tuomioistuin on yksittäisen tapauksen perusteella katsonut tapahtuneeksi. Tältä osin on mainittava, että syyttäjän syyte saattaa poiketa merkittävästi siitä, mitä tuomioistuin loppujen lopuksi on katsonut asiassa näytetyksi. Tapausselostetessa on kuvattu lyhyesti itse teko ja teosta tuomitut rangaistukset. Tapaukseen osallisista henkilöistä käytetään kirjainlyhenteitä (A, B, C jne.) eikä kohteena olleiden liikkeiden tms. tietoja tuoda myöskään esille. Tapaukset käsitellään tuomioistumien tuomioiden mukaisessa aikajärjestyksessä siten, että ensin esitellään rahalaitoksiin kohdistuneet ja sitten kultasepänliikkeisiin kohdistuneet teot.

4.1 Rahalaitoksiin kohdistuneet ryöstörikokset

Helsingin hovioikeus 16.10.2009 tuomio nro 2706

Ratkaisussa on kysymys kahdesta samaan pankkiin neljän päivän sisällä kohdistuneesta ryöstörikoksesta (ryöstö ja ryöstön yritys). Tapauksen ensimmäisessä teossa A ja B olivat menneet kasvot hupulla peitettyinä sisälle pankkikonttoriin, jossa B oli osoittanut pankkivirkailijaa pistoolimallisella starttipistoolilla tai muuta sellaista aitoa asetta muistuttavalla aseella ja samanaikaisesti vaatinut pankkivirkailijaa luovuttamaan kassassa olleet rahat. A oli kiivennyt pankkitiskin ylitse toisen pankkivirkailijan viereen ja vaatinut häntä luovuttamaan kassassa olleet rahat. A ja B olivat ottaneet kassoista rahaa yhteensä 11.420 euroa, jonka jälkeen he olivat paenneet paikalta C:n kuljettamalla autolla, jossa oli mukana myös D. Anastettu omaisuus jäi kateisiin. Sekä Helsingin käräjäoikeus (08/12620) ensin että Helsingin hovioikeus myöhemmin katsoivat A:n, B:n ja C:n syyllistyneen menettelyllään ryöstöön. D:n osalta syyte ryöstöstä hylättiin käräjäoikeudessa eikä asia tullut hovioikeuden arvioitavaksi.

Sama pankkikonttori oli ryöstön yrityksen kohteena neljä päivää myöhemmin. Tällä kertaa pankkikonttoriin sisälle menneet henkilöt olivat eri henkilöitä kuin aiemmassa ryöstössä. Edellä mainitut C ja D olivat tälläkin kertaa tapahtumissa mukana. Tapauksessa E ja F olivat kasvot hupulla ja huivilla peitettyinä menneet sisälle pankkikonttoriin, jossa he olivat huutaneet ”tämä on ryöstö” ja pitäneet samanaikaisesti esillä pistoolimallista aitoa asetta muistuttavaa starttipistoolia osoittaen aseella kohti palvelutiskiä, jossa istui kaksi pankin työntekijää. E ja F olivat kiivenneet pankkitiskin ylitse yrittäen repiä kassalippaita auki tässä kuitenkaan onnistumatta. E ja F olivat paenneet paikalta autolla, jossa olivat myös C ja D. C oli toiminut auton kuljettajana. Teko arvioitiin ryöstön yritykseksi, koska E ja F eivät saaneet anastettua pankista rahaa.

Sekä Helsingin käräjä- että hovioikeus katsoivat C:n, E:n ja F:n syyllistyneen ryöstön yritykseen. Käräjäoikeus katsoi myös D:n syyllistyneen jälkimmäisen teon osalta ryöstön yritykseen, mutta hovioikeus hylkäsi syytteen. A ja B tuomittiin ryöstöstä 2 vuoden 2 kuukauden ja C ryöstöstä ja ryöstön yrityksestä 2 vuoden 10 kuukauden vankeusrangaistuksiin. E ja F tuomittiin ryöstön yrityksestä 1 vuoden ja 10 kuukauden ehdollisiin vankeusrangaistuksiin.

Helsingin käräjäoikeus 11.11.2010 tuomio nro 10442

Tapauksessa A oli mennyt pankkiin, jossa hän oli vuorollaan asiakastiskillä antanut pankin henkilökuntaan kuuluneelle henkilölle paperilapun, jossa oli lukenut kyseessä olevan ryöstön ja ohjeena antaa A:lle seteleinä yhteensä 5000 euroa. Lisäksi paperilapussa uhattiin, että A:n

kumppanit surmaavat panttivankina olevan lapsen, jos A ei saa rahaa tai poliisit kutsutaan paikalle. Pankin henkilökuntaan kuuluneen luettua paperilapun A oli vielä ottanut taskustaan noin 20 cm pitkän veitsen ja pitänyt sitä näkyvillä sekä vaatinut, että rahat pitää hakea holvista. A oli otettu kiinni tapahtumapaikalta ennen kuin hän oli saanut rahaa haltuunsa. Helsingin kärjäoikeus tuomitsi A:n ryöstön yrityksestä 7 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tuomiosta ei valitettu hovioikeuteen, joten asia jäi kärjäoikeuden ratkaisun vaaraan.

Helsingin hovioikeus 22.3.2013 tuomio nro 913

Tapauksessa A oli mennyt naamioituneena pankkikonttoriin ja uhannut esille ottamallaan noin 15 cm:n pituisella terällä varustetulla veitsellä kolmea pankin henkilökuntaan kuuluvaa henkilöä. A oli vaatinut luovuttamaan pankin rahoja sanomalla "Tämä on ryöstö". A oli lisäksi tehostanut veitsellä uhkaamista suusanallisesti uhkaamalla kurkun auki leikkaamisella ja veren lentämisellä. A:n välittömässä läheisyydessä oli ollut pankissa asiakkaana ollut henkilö. A:n toiminnan johdosta pankin henkilökuntaan kuuluneet henkilöt olivat ottaneet kassoista rahaa, joista osan A oli pakannut hallussaan olleeseen kassiin ja osan henkilökuntaan kuuluva henkilö oli laittanut A:n kassiin tämän käskystä. Rahat saatuaan A oli poistunut pankista käyttäen anastettua polkupyörää. A oli otettu kiinni tapahtumapaikan lähistöltä noin 25 minuutin kulluttua tapahtuneesta. Anastettu omaisuus (14.265 euroa) jäi kateisiin.

A tuomittiin Helsingin kärjäoikeudessa (12/12353) 2 vuoden 8 kuukauden vankeusrangaistukseen törkeästä ryöstöstä, luvattomasta käytöstä (polkupyörä) sekä räjähdeteriksestä (ei liittynyt ryöstöön). Hovioikeus vahvisti kärjäoikeuden tuomion.

Helsingin hovioikeus 11.2.2016 tuomio nro 105901

Tapauksessa A oli mennyt sisälle pelihalliin, jossa oli rahalla pelattavia peliautomaatteja. Pelipaikan ollessa sulkeutumassa ja tyhjennyttyä asiakkaista A oli jäänyt kahden pelinhoitajan kanssa. A oli tuolloin ottanut esille veitsen, jonka terän pituus oli 10 cm ja osoittanut sillä pelinhoitajaa kehottaen tätä samalla toimimaan käsketyllä tavalla. Pelinhoitaja oli A:n käskystä avannut pelihallin konttoritilaan johtavan oven. Konttoritilassa A oli käskenyt pelinhoitajaa avaamaan muun muassa kassakaapin. A oli anastanut seteleitä ja kolikoita yhteensä 24.339 euron arvosta. Tämän jälkeen A oli sitonut pelinhoitajan nippusiteillä ranteistaan kiinni konttorihuoneen oveen ja poistunut paikalta. Osa anastetusta omaisuudesta (noin 1400 euroa) takavarikoitiin myöhemmin muun omaisuuden jäädessä kateisiin.

Hovioikeus tuomitsi A:n 2 vuoden ehdolliseen vankeusrangaistukseen törkeästä ryöstöstä ja näpistyksestä (teossa käytetty lippalakki) ja lisäksi 1 vuoden ja 3 kuukauden ajaksi valvontaan sekä suorittamaan ehdollisen vankeusrangaistuksen ohessa yhdyskuntapalvelua 60 tuntia. Helsingin käräjäoikeus (14/156128) oli tuominnut A:n 2 vuoden 8 kuukauden vankeusrangaistukseen.

4.2 Kultasepänliikkeisiin kohdistuneet ryöstörikokset

Helsingin hovioikeus 8.12.2005 tuomio nro 3983

Tapauksessa A, B ja C olivat menneet sisälle kultasepänliikkeeseen, jossa A oli uhannut liikkeessä olleita henkilökuntaan kuuluvia henkilöitä ilmapistoolilla. Samaan aikaan B ja C olivat mukanaan olleilla vasaroilla rikkoneet lasivitriinejä ja keränneet niissä esillä olleita kelloja (arvo yhteensä 334.821 euroa) mukanaan olleisiin laukkuihin. Tämän jälkeen A, B ja C olivat poistuneet liikkeestä ja luovuttaneet läheisellä kujalla odottaneelle D:lle anastetun omaisuuden. D oli otettu kiinni teon jälkeen anastettu omaisuus hallussaan. Ratkaistavana oli myös E:n toiminta, johon sisältyi muun muassa teossa käytettyjen välineiden hankkimista sekä tekopäivänä ennen tekoa tekopaikan läheisyyteen saapuminen yhdessä muiden vastaajien kanssa.

Helsingin käräjäoikeus (05/6857) tuomitsi A:n, B:n ja C:n 2 vuoden 6 kuukauden ja D:n 3 vuoden vankeusrangaistuksiin ryöstöstä (D:lle luettiin syyksi myös kaksi väärennystä). E tuomittiin avunannosta ryöstöön 1 vuoden 8 kuukauden vankeusrangaistukseen, joka sekin määrättiin ehdottomana. Hovioikeus vahvisti käräjäoikeuden tuomion.

Helsingin hovioikeus 20.10.2006 tuomio nro 3170

Tapauksessa A, B, C ja D olivat saapuneet Helsingin keskustaan Virosta vuokratulla henkilöautolla, johon oli anastettu Suomessa suomalaisesta henkilöautosta rekisterikilvet. A ja B olivat menneet lähellä sijaitsevaan kultasepänliikkeeseen, jossa A oli uhannut hallussaan olleella starttiaseella liikkeessä olleita henkilökuntaan kuuluvia henkilöitä huutaen useampaan otteeseen "get down" ja "I am serious". B oli rikkonut vasaralla yhden lasivitriinin ja anastanut vitriinissä olleet 28 arvokelloa (yhteisarvoltaan 116.458 euroa). C ja D olivat ryöstön ajan lähistöllä varmistamassa, ettei kohdekadulla olisi vartijoita tai poliiseja tapahtuma-aikaan. Liikkeestä poistumisen jälkeen A:ta ja B:tä oli lähtenyt seuraamaan kaksi sivullista, jolloin A oli laukaissut pakenemistilanteessa starttipistoolin kerran. Sivulliset olivat tämän jälkeen luovuneet takaa-ajosta. Ryöstösaalis oli luovutettu tämän jälkeen C:lle, joka oli käynyt piilotta-

massa sen lähistöllä sijaitsevan ravintolan wc:hen. C, D ja E olivat käyneet noutamassa ryöstösaaliin ravintolasta ja kuljettivat sen E:n asunnolle, josta se seuraavana päivänä oli viety piiloon läheiseen metsikköön. E oli käynyt myöhemmin siirtämässä ryöstösaalista uuteen paikkaan metsikössä, josta se oli myöhemmin takavarikoitu. D oli myös noin kolme viikkoa ennen tekoa käynyt katsomassa kohteena ollutta kultasepäntoimiketta sekä tutustunut pakoreittiin. F:n ja G:n osalta kysymys oli muun muassa ryöstön suunnittelusta, ryöstössä käytetyn välineistön hankkimisesta ja tekijöiden rekrytoinnista.

Helsingin kärjäoikeus (06/4694) tuomitsi A:n, B:n ja C:n 2 vuoden 6 kuukauden, D:n 2 vuoden 2 kuukauden, F:n 3 vuoden ja G:n 3 vuoden ja 10 päivän vankeusrangaistuksiin (yhteinen vankeusrangaistus aikaisemman varkaustuomion kanssa) ryöstöstä. Kärjäoikeus tuomitsi E:n 3 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen kätkemisrikoksesta. Hovioikeus ei muuttanut kärjäoikeuden tuomiota valittajien (A, B, C, F ja G) osalta.

Helsingin hovioikeus 16.2.2007 tuomio nro 550 ja 14.11.2014 tuomio nro 149546

Tapauksessa A ja B sekä kolmas ja neljäs henkilö olivat menneet kultasepäntoimikkeeseen sisälle ja uhanneet pistoolin mallisella aseella liikkeessä sisällä olleita henkilökuntaan kuuluvia henkilöitä ja käskyttäneet samalla heitä menemään lattialle makaamaan. A ja B sekä kolmas ja neljäs henkilö olivat lasivitriinejä rikkomalla anastaneet arvokelloja, joiden arvo yhteensä oli 189.520 euroa. C oli ennen tekoa tarkkaillut ryöstöpaikkaa ja sen ympäristöä sekä pakoreittiä, jonka varrella A oli teon jälkeen vaihtanut vaatteet. C ei ollut osallistunut varsinaisen ryöstön toteuttamiseen, vaan oli juuri ennen A:n ja B:n sekä kolmannen ja neljännen henkilön liikkeeseen sisälle menoa kävellyt heidän edellään ja jatkanut jalkaisin läheiselle kadulle, jossa C oli noussut taksin kyytiin ja matkustanut taksin kyydissä satamaan. Poliisipartio oli ryöstön jälkeen havainnut läheisessä puistossa olleen A:n ja pyytänyt tätä esittämään henkilöllisyystodistuksensa, jolloin A oli ottanut esille pistoolin ja osoittanut sillä toista poliiseista ja juossut tämän jälkeen karkuun. Toinen poliisipartio oli ottanut A:n kiinni lähistöltä. A:n hallusta oli takavarikoitu muovikuula-ase. Teon jälkeen takavarikoitiin myös toinen muovikuula-ase sekä kolme kaasusumutinta. B:n osalta asia käsiteltiin oikeudessa vuonna 2014. Kolmannen ja neljännen henkilön osalta asiaa ei ole toistaiseksi käsitelty tuomioistuimessa. Anastettu omaisuus jäi kateisiin.

Helsingin kärjäoikeus (06/3281) tuomitsi A:n ryöstöstä ja virkamiehen väkivaltaisesta vastustamisesta 3 vuoden 2 kuukauden ja C:n avunannosta ryöstöön sekä ampumaserikkomuksesta (kaasusumutin) 2 vuoden vankeusrangaistukseen. Hovioikeus käsitteli asiaa ainoastaan A:n tekemän ryöstön osalta eikä muuttanut kärjäoikeuden ratkaisua. B:n hovioikeus tuomitsi vuonna 2014 ryöstöstä 1 vuoden 2 kuukauden vankeusrangaistukseen, jos-

sa huomiottiin B:n vuonna 2005 Englannissa tehdystä aseellisesta ryöstöstä samaa 10 vuoden vankeusrangaistus. Helsingin käräjäoikeus (14/118032) oli tuominnut B:n 2 vuoden 8 kuukauden vankeusrangaistukseen.

Helsingin käräjäoikeus 18.12.2007 tuomio nro 12391

Tapauksessa A oli mentyään sisälle kultasepäliikkeeseen pyytänyt myyjää esittelemään kelloja, joista A oli valinnut yhden (arvoltaan noin 800 euroa). Myyjän alettua paketoimaan kyseistä kelloa, A oli suihkuttanut mukanaan olleella kaasusumuttimella kaasua myyjän sekä A:n vieressä olleen asiakkaan kasvoille. A oli tämän jälkeen yrittänyt irrottaa kelloa rasiastaan, mutta oli poistunut liikkeestä ilman kelloa. A oli kiinniotettu ulkopuolisten toimesta.

Käräjäoikeus tuomitsi A:n ryöstön yrityksestä ja ampuma-aserikoksesta (kaasusumutin) sekä kahdesta tähän tekoon liittymättömästä varkaudesta yhteiseen 10 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tuomiosta ei valitettu hovioikeuteen, joten asia jäi käräjäoikeuden ratkaisun varaan.

Helsingin hovioikeus 22.2.2008 tuomio nro 435

Tapauksessa A ja B olivat vaihtaneet vaatteita sekä A myös jalkineita ja naamioitunut kommandopipolla heidän mennessään kultasepäliikkeen ulko-oven edustalle. A oli varustautunut veitsellä, teleskooppipatukalla sekä vasaralla ja B teleskooppipatukalla. A oli yrittänyt avata liikkeeseen johtavaa ovea ovikahvasta vetämällä. Liikkeen ovi oli ollut lukittuna sähkölukolla eivätkä A ja B olleet saaneet ovea auki. Liikkeessä ollut myyjä ei ollut avannut ovea havaittuaan A:n ja B:n aikeet. A ja B olivat poistuneet paikalta, jonka jälkeen poliisi oli ottanut heidät lähietäältä kiinni.

Helsingin käräjäoikeus (07/1174) tuomitsi A:n 7 kuukauden vankeusrangaistukseen ryöstön yrityksestä, kahdesta ampuma-aserikoksesta (tapauksen tekoon liittymättömät kaasusumutin ja ampuma-ase) ja vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkomisesta (veitsi ja teleskooppipatukka). B:n käräjäoikeus tuomitsi 6 kuukauden 15 päivän vankeusrangaistukseen ryöstön yrityksestä, vaarallisia esineitä koskevien säännösten rikkomisesta (teleskooppipatukka) sekä huumausainerikoksesta. Molempien vastaajien vapausrangaistukset tuomittiin ehdottomina. Hovioikeus vahvisti käräjäoikeuden tuomion.

Helsingin hovioikeus 9.4.2009 tuomio nro 918

Tapauksessa A ja B olivat menneet kultasepäneliikkeeseen, jossa A oli kertonut myyjälle haluvansa tutkia kihlasormuksia. Myyjän esitellessä A:lle sormuksia A oli ottanut myyjää rinnoista kiinni ja painanut mukanaan olleella pistoolimallisella kaasuaaseella myyjää päähän. B oli kiertänyt myyntitiskin taakse ja kaatanut myyjän maahan. A oli tullut myös myyntitiskin ylitse ja osoittanut myyjää aseella päähän uhaten tappa hänet vaatien samalla myyjää kertomaan myymälän kassan sijainnin. Tämän jälkeen A ja B olivat yhdessä keränneet myytäviä koruja korualustoihin (arvo yhteensä 47.774 euroa) sekä anastaneet kassasta 100 euroa rahaa ja poistuneet liikkeestä ulkona odottaneeseen pakoautoon. Tapaukseen liittyi myös useita muita henkilöitä. Esimerkiksi teossa käytetyn ajoneuvon luovuttamista sekä A:n ja B:n teon jälkeen tapahtunutta kuljettamista arvioitiin tuomioistuimissa.

Käräjäoikeus (08/5861) tuomitsi A:n ja B:n ryöstöstä 3 vuoden 2 kuukauden vankeusrangaistukseen. Hovioikeus pudotti rangaistuksen 2 vuoden 6 kuukauden pituiseksi.

Helsingin hovioikeus 17.12.2009 tuomio nro 3312

Tapauksessa A, B ja C olivat menneet sisälle kultasepäneliikkeeseen, jossa A oli starttipistoolilla uhaten pakottanut liikkeessä olleen henkilökunnan sekä asiakkaan liikkeen lattialle makaamaan. B ja C olivat tämän jälkeen rikkoneet mukanaan olleilla vasaroilla liikkeessä olleita vitriinejä ja anastaneet 70 kpl rankekelloja (arvo yhteensä 177.940 euroa). A:n, B:n ja C:n poistuttua liikkeestä B oli luovuttanut anastetun omaisuuden liikkeen ulkopuolella sovituissa paikassa odottaneelle D:lle, joka oli ensin piilottanut anastetun omaisuuden ja joitakin päiviä myöhemmin kuljettanut ne Suomen ulkopuolelle. E:n osalta asiassa oli kysymys anastetun omaisuuden säilyttämisestä.

Käräjäoikeus (09/4703) tuomitsi A:n, B:n ja C:n ryöstöstä 3 vuoden ja D:n ryöstöstä 3 vuoden 6 kuukauden vankeusrangaistuksiin. E tuomittiin törkeästä kätkemisrikoksesta 9 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden ratkaisua.

Helsingin käräjäoikeus 16.6.2011 tuomio nro 6218

Tapauksessa A oli mennyt sisälle kultasepäneliikkeeseen, jossa ei ollut muita asiakkaita. Myyjän saapuessa paikalle A oli ottanut esiin ampuma-asetta muistuttavan hiilihapolla toimivan ilmapistoolin ja uhannut sillä liikkeessä olleita myyjiä sekä käskenyt nämä lattialle makaamaan ja olemaan liikkumatta. A oli kerännyt liikkeen vitriinistä kultakoruja (arvo

yhteensä 70.126 euroa) laukkuunsa ja poistunut tämän jälkeen liikkeestä. A otettiin kiinni hänen poistuttuaan liikkeestä. A:n hallusta takavarikoitiin kaksi ilmapistoolia, kommandopipo, nippusiteitä ja veitsi, jonka terän pituus oli 12 cm.

Käräjäoikeus tuomitsi A:n yhteensä neljästä rikoksesta (ryöstö, toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapito (kaksi ilmapistoolia ja veitsi), väärennys ja väärän henkilötiedon antaminen (ei ryöstöön liittyviä)) yhteiseen 2 vuoden ja 6 kuukauden vankeusrangaistukseen. Tuomiosta ei valitettu hovioikeuteen, joten asia jäi käräjäoikeuden ratkaisun varaan.

Helsingin hovioikeus 20.5.2013 tuomiot nro 1407 ja 1410

Tapauksessa B, C ja D olivat menneet kultasepäneliikkeeseen mukanaan A:lta saamansa sorkkaurau, kaasusumutin sekä pistoolijäljitelmä. B oli osoittanut liikkeessä ollutta myyjää pistoolimallisella käsiaseella noin 30 senttimetrin päässä tämän ohimosta. Tämän jälkeen myyjä oli voimakkaasti revitty takahuoneeseen ja pakotettu polvilleen kasvot seinään päin. Pistoolilla uhannut B oli jäänyt vartioimaan myyjää. C ja D olivat tyhjentäneet liikkeen lasivitriinit saaden saaliikseen arvokelloja ja kultakoruja (arvo yhteensä 582.915 euroa). Varsinaisen teon toteuttaneet B, C ja D olivat liikkeestä poistumisen jälkeen tavanneet lähellä olleen A:n, jolle anastettu omaisuus luovutettiin. Poliisi takavarikoi myöhemmin A:n hallusta merkittävän osan ryöstösaalista.

Tapaus käsiteltiin kahdessa Helsingin käräjäoikeuden istunnossa. Käräjäoikeus (12/5951) tuomitsi ensin A:n ja C:n törkeästä ryöstöstä 5 vuoden vankeusrangaistukseen ja myöhemmin (12/9070) B:n ja D:n ryöstöstä 4 vuoden vankeusrangaistukseen. Hovioikeus tuomitsi A:n ja C:n törkeän ryöstön sijaan ryöstöstä 4 vuoden vankeusrangaistukseen eikä muuttanut tuomiota B:n ja D:n osalta.

Helsingin hovioikeus 21.11.2014 tuomio nro 2107 ja 7.5.2015 tuomiot nro 641, 643 ja 119285

Tapauksessa A ja B sekä kolmas henkilö olivat menneet sisälle kultasepäneliikkeeseen, jossa oli sisällä henkilökuntaa sekä kaksi asiakasta. A ja B sekä kolmas henkilö osoittivat liikkeessä asianomistajia aseilla sekä käskyttivät asianomistajat liikkeen takahuoneeseen, jossa osa asianomistajista muun muassa sidottiin nippusiteillä. A ja B sekä kolmas henkilö anastivat liikkeestä erilaisia kulta- ja timanttikoruja korualustoineen (arvo yhteensä 2.900.469 euron). Neljäs henkilö toi A:n ja B:n sekä kolmannen henkilön henkilöautolla tekopaikalle ja kuljetti heidät pois tekopaikalta teon jälkeen. Anastettu omaisuus jäi kateisiin. Viidennen henkilön osalta

kysymys oli osallistumisesta rikoksen suunnitteluun ja anastetun omaisuuden sekä tekijöiden kuljettamisesta pois Suomesta.

Tapausta käsiteltiin kolmessa Helsingin käräjäoikeuden ja kahdessa Helsingin hovioikeuden istunnossa, koska vastaajien luovuttaminen Suomeen tapahtuivat eri ajankohtina. Ensimmäisenä käräjäoikeudessa käsiteltiin asiaa A:n ja B:n sekä epäillyn viidennen henkilön osalta. Käräjäoikeus (13/467) tuomitsi A:n 6 vuoden ja B:n 5 vuoden 6 kuukauden vankeusrangaistukseen ryöstöstä ja hylkäsi kaikki syytteet vastaajana olleen viidennen henkilön osalta. Käräjäoikeus käsitteli myöhemmin ratkaisuisaan (13/2855 ja 13/107919) asiaa rikoksesta epäiltyjen kolmannen ja neljännen henkilön osalta hyläten syytteet molempien vastaajien osalta. Hovioikeus käsitteli asian kaikkien vastaajien osalta päätyen samaan lopputulokseen kuin käräjäoikeus.

Helsingin hovioikeus 9.2.2015 tuomio nro 105981

Tapauksessa A oli mennyt sisälle kultasepäntuotantoliikkeeseen ja pyytänyt kultasepäntuotantoliikkeen myyjänä toiminutta henkilö näyttämään sormuksia. Myyjä oli ottanut esille sormuslevyn, jonka jälkeen A oli repäissyt sormuksia sisältäneen sormuslevyn (arvo yhteensä 28.000 euroa) myyjän kädestä. Saatuaan sormuslevyn haltuunsa A oli ottanut takkinsa alta sorkkaraudan ja nostanut sen ylös uhaten samalla tappa myyjän. A oli toistanut uhkauksen vielä liikkeen ulkopuolella myyjän lähdettyä A:n perään. Liikkeen ulkopuolella paikalle sattui sivullinen, joka oli tarttunut pakenevasta A:sta kiinni sillä seurauksella, että he molemmat kaatuivat maahan. Kaatumisen yhteydessä A:n hallusta putosivat sekä sorkkarauta että sormuslevy. A poistui paikalta tämän jälkeen. Anastettu omaisuus löytyi kokonaisuudessaan kadulta.

A oli tämän teon jälkeen samana päivänä syyllistynyt myös toiseen kultaliikkeeseen kohdistuneeseen ryöstörikokseen. Tapauksessa A oli mennyt sisälle kultasepäntuotantoliikkeeseen ja pyytänyt nähtäväkseen kultaketjuja sisältävän levyn. Myyjä oli antanut A:n katsottavaksi yhden ketjun, jonka A oli antanut myyjälle takaisin. Myyjän avatessa vitriinin ovea laittaakseen ketjun takaisin A oli tullut voimakkaasti myyjän ja vitriinin väliin ja työntänyt myyjää pois. Korulevy oli ollut sekä A:n että myyjän käsissä eikä myyjä ollut päästänyt siitä irti, jolloin ketjuja oli tipunut lattialle. Tällöin A oli alkanut lyödä myyjää pään alueelle. Tämän jälkeen myyjä oli heittänyt levyn sivummalle ja A oli ottanut toisen kultaketjuja sisältäneen levyn (arvo yhteensä 17.463 euroa) ja poistunut liikkeestä. Anastettu omaisuus jäi osittain kateisiin.

Helsingin käräjäoikeus (14/129479) katsoi A:n syyllistyneen ensimmäisen teon osalta törkeään ryöstöön, pahoinpitelyyn ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapitoon sekä jälkimmäisen teon osalta ryöstöön. Käräjäoikeus tuomitsi A:n 3 vuoden 6 kuukauden

vankeusrangaistukseen. Hovioikeus käsitteli ainoastaan ensimmäisen tapauksen ja katsoi A:n syyllistyneen sen osalta törkeään ryöstön sijasta ryöstöön (johon sisältyi sivullisen pahoinpitely) ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapitoon. Hovioikeus tuomitsi A:n 3 vuoden vankeusrangaistukseen.

Helsingin kärjäoikeus 8.1.2016 tuomio nro 100587 (ei lainvoimainen)

Tapauksessa kirveellä ja kaasusumuttimella varustautunut A sekä B olivat menneet sisälle kultasepäntuotantoliikkeeseen. Samaan aikaan C ja D olivat ajaneet autolla kultasepäntuotantoliikkeen edustalla. A ja B poistuivat liikkeestä havaittuaan, että kultasepäntuotantoliikkeen sisällä oli vartija. A ja B olivat käyneet vain hieman ennen mainittua käyntiä sisällä samassa kultasepäntuotantoliikkeessä, jonka jälkeen A ja B olivat tavanneet C:n. Tämän tapaamisen jälkeen A ja B menivät uudelleen kultasepäntuotantoliikkeeseen sisälle, josta poistuttuaan A ja B otettiin poliisin toimesta kiinni. Kultasepäntuotantoliikkeessä ei ollut uhattu ketään eikä omaisuutta ollut anastettu. C ja D olivat alle kaksi viikkoa aikaisemmin Suomessa ollessaan kiertäneet useita kello- ja koruliikkeitä. Tapausta edeltävänä päivänä A:n ja B:n saavuttua Suomeen A, B ja C olivat tarkkailleet kultasepäntuotantoliikettä, johon tapaus kohdistui. A, B ja C olivat myös anastaneet kaksi polkupyörää, jotka oli sijoitettu tapahtumapäivänä kultasepäntuotantoliikkeen läheisyyteen.

Kärjäoikeus tuomitsi A:n ryöstön yrityksestä, kahdesta varkaudesta (polkupyörät) ja toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen hallussapidosta (kaasusumutin ja kirves), B:n ryöstön yrityksestä ja varkaudesta (polkupyörä) ja C:n ryöstön yrityksestä ja kahdesta varkaudesta (polkupyörät) 1 vuoden 8 kuukauden vankeusrangaistukseen, joka tuomittiin ehdottomana. D:n kärjäoikeus tuomitsi avunannosta törkeään varkauden yritykseen 7 kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tuomio ei ole lainvoimainen.

Helsingin hovioikeus 18.3.2016 tuomio nro 111773

Tapauksessa A ja B olivat menneet sisälle kultasepäntuotantoliikkeeseen, jonka takahuoneessa oli ollut kaksi myyjää. Toisen myyjän tullessa myymälän puolelle A oli suihkuttanut pippurikaasua tämän kasvoille ja silmiin. Tämän jälkeen A ja B olivat rikkoneet mukanaan olleella vasaralla lasivitriinejä ja anastaneet niissä olleita rannekelloja (arvo yhteensä 178.352 euroa) pakaten ne mukaan olleisiin laukkuihin. A ja B olivat poistuneet paikalta polkupyörillä ajaen lähistölle, jossa he luovuttivat anastetun omaisuuden kumiveneellä liikkeellä olleelle kolmannelle henkilölle. Ryöstösaalis jäi kateisiin. Asiaa ei ole toistaiseksi käsitelty oikeudessa kolmannen henkilön osalta.

Helsingin käräjäoikeus (15/145874) tuomitsi A:n 3 vuoden ja B:n 2 vuoden 8 kuukauden vankeusrangaistukseen ryöstöstä. A valitti käräjäoikeuden tuomiosta Helsingin hovioikeuteen, mutta peruutti valituksensa myöhemmin, joten asia jäi käräjäoikeuden tuomion varaan.

Helsingin käräjäoikeus 7.2.2017 tuomio nro 105734

Tapauksessa syyttäjä vaati viidelle vastaajalle rangaistusta ryöstön yrityksestä. Syyttäjän mukaan A:n ja B:n rooleina oli ollut mennä sisälle kelloliikkeeseen kaasusumuttimella, nippusiteillä ja vitriinien rikkomiseen soveltuvilla taltoilla varustautuneina tarkoituksenaan käyttää henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhata käyttää sellaista ja anastaa liikkeestä arvokelloja. C:n roolina oli ollut varmistaa, ettei liikkeen ulko-ovi mene lukkoon ja vahtia ettei ulkopuolisia pääse liikkeeseen sisälle. D:n roolina oli ollut odottaa tekopaikan läheisyydessä, että saalis luovutetaan hänelle. E:n roolina oli ollut teon toteutumisen tarkkaileminen sekä saaliin poiskuljettaminen Suomesta. Vastaajat olivat siirtyneet kelloliikkeen läheisyyteen noin puoli tuntia ennen liikkeen sulkemisaikaa. Osa vastaajista oli naamioitunut tekosilmälaseilla ja hatulla. Vastaajat eivät olleet menneet sisälle liikkeeseen. Heidät oli otettu kiinni heidän ollessa poistumassa paikalta. Vastaajat myönsivät, että tarkoituksena oli ollut suorittaa ryöstö. Käräjäoikeudessa kysymys oli siitä, olivatko vastaajat luopuneet ryöstön tekemisestä ennen kuin teko oli edennyt yritysasteelle. Käräjäoikeus katosi, etteivät vastaajat olleet aloittaneet ryöstön toimeenpanoa, vaan olivat luopuneet siitä vapaaehtoisesti. Syyte ryöstön yrityksestä hylättiin kaikkien vastaajien osalta. Tuomio on lainvoimainen.

5 Oikeuskäytäntöön kohdistuvan tutkimuksen tulokset

5.1 Ryöstön ja törkeän ryöstön välisestä rajanvedosta

Kuten edellä on todettu, ryöstön katsominen törkeäksi edellyttää siis vähintään yhden kvalifiointiperusteen sekä lisäksi kokonaistörkeysvaatimuksen täyttymistä. Kvalifiointiperusteiden lista on tyhjentävä, joten lainsäädännössä on tarkkaan rajattu ryöstön törkeäksi tekevät perusteet. Oikeuskäytäntö (erityisesti korkeimman oikeuden ennakkoratkaisut) on entisestään selkeyttänyt tilannetta. Kuitenkin tutkimustulosten perusteella on havaittavissa, että osa kvalifiointiperusteista on hyvin harvoin sovellettaviksi tai edes pohdittavaksi tulevia.

Yhteenvetona voidaan todeta, että tutkimuksen kohteena olevista rikoksista ainoastaan kaksi sai lainvoiman törkeänä ryöstönä (Helsingin hovioikeus 13/913 ja 16/105901). Lisäksi kahdessa muussa tapauksessa Helsingin käräjäoikeus oli katsonut teon ensin törkeäksi ryöstöksi, mutta

Helsingin hovioikeus totesi myöhemmin tekojen olleen ryöstöjä (Helsingin hovioikeus 13/1410 ja 15/105981). Ryöstön törkeä tekomuoto tuli siis varsin harvoin sovellettavaksi. Tästä ei tule tehdä kuitenkaan johtopäätöstä siitä, etteikö ryöstön törkeäksi tekeviä perusteita olisi tarkasteltu useammassa tapauksissa. Onkin todettava, että syyttäjät ovat varsin usein lähteneet rajatapauksissa syyttämään törkeästä ryöstöstä, jos jonkinlaisia perusteita tälle on katsottu olleen.

Yksikään tutkimuksen kohteena olevista tuomioistuinten ratkaisuista ei koskenut kvalifiointiperusteiden arvioinnin osalta teon seurausta, eli vaikeaa ruumiinvammaa, vakavaa sairautta tai hengenvaarallista tilaa (RL 31:2.1 kohta 1), eikä myöskään erityisen raakaa tai julmaa tekotapaa (RL 31:2.1 kohta 2). Näin ollen voitaneen oikeuskäytännön vähäisyydestä, eikä tältä osin pelkästään tutkimuksen kohteena olevien ratkaisujen osalta vaan laajemminkin, johtuen todeta, että soveltamiskäytäntöä ei välttämättä kaikilta osin ole. Tähän ongelmallisuuteen kiinnitettiin huomiota myös edellä. Kuten silloin todettiin, näiden kahden kvalifiointiperusteen osalta arvioinnissa voitaneen tukeutua pahoinpitelysäännöksen oikeuskäytäntöön, kunhan pidetään mielessä ryöstön olevan pohjimmiltaan omaisuusrikos.

Useissa tutkimuksen kohteena olevissa tuomioistuinten ratkaisuissa sen sijaan arvioitiin hengenvaarallista tekovälinettä (RL 31:2.1 kohta 3) ja siksi katsottavia esineitä teon törkeäksi tekevänä perusteena. Muutamissa tapauksissa arvioinnin kohteena oli myös ryöstön viimeinen kvalifiointiperuste, rikoksen kohdistuminen henkilöön, joka on ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan (RL 31:2.1 kohta 4). Seuraavaksi vedetään yhteen näiltä osin tapausten tarkastelun osalta havaittua niiden perustelut huomioon ottaen aloittaen tekovälineeseen liittyvästä arvioinnista.

Yhdessäkin tutkimuksen kohteena olleessa ryöstörikoksessa ei ollut näytetty käytettävän edellä määriteltyä oikeaa ampuma-asetta. Tältä osin on otettava huomioon, että muutamissa teoissa tekovälineet tai yksi niistä jäivät kateisiin. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 13/467 arvioitiin myös sitä, että oliko kateisiin jäänyt tekoväline mahdollisesti ampuma-ase. Selkeänä lähtökohtana tapauksessa ja muissakin vastaavissa tilanteissa on, että näyttötaakka asiassa on syyttäjällä. Syyttäjän on pystyttävä osoittamaan, että kyseessä on ollut aito ampuma-ase. Tapauksessa asianomistajien tuntemukset aseiden metallisesta piipusta ja siitä, että ”pitkäpiippuinen väline oli näyttänyt ampuma-aseelta” ei käräjäoikeuden mukaan ollut näyttönä riittävän luotettavaa, jotta olisi voitu katsoa kateisiin jääneen aseiden olleen ampuma-ase. Tämä on perusteltua ja voitaneenkin todeta, että kynnys kateisiin jääneen tekovälineen osoittamiseksi ampuma-aseeksi lienee verrattain korkealla.

Sen sijaan asejaljitelmiä, leikki- ja starttipistooleja sekä ilmapistooleja käytettiin useissa teoissa. Ryöstön törkeysarvostelun osalta on kuitenkin selvää, että edellä mainittujen esineiden

käyttäminen ei ole ryöstön törkeäksi tekevä peruste (ks. esim. KKO 1985 II 4 ja KKO 1992:189). On kuitenkin syytä korostaa jo tässä, että näiden tekovälineiden käyttämisen yleisyys on ilmiönä hyvin mielenkiintoinen. Siihen, onko ilmiön taustalla tekijöiden nimenomainen tietämys voimassa olevasta lainsäädännöstämme ja siitä, että mainituilla tekovälineillä tehty ryöstö ei voi tulla arvioitavaksi törkeänä ryöstönä, vai jotain muuta, ei voitane antaa tässä tutkimuksessa vastausta. Aiheeseen palataan kuitenkin vielä viimeiseen tutkimuskysymykseen vastattaessa.

Erilaisia veitsiä käytettiin varsinaisena tekovälineenä kolmessa tutkimuksen kohteena olleessa tapauksessa, joista kaksi kohdistui pankkiin ja yksi pelisaliin. Koska näihin kolmeen tapaukseen sisältyy juuri ne kaksi tekoa, jotka on katsottu törkeäksi ryöstöksi, niin käsitellään myös kokonaistörkeysvaatimusta ja siitä lausuttua mainittujen kahden teon osalta tässä yhteydessä. Veitsen näyttäminen tai sillä uhkaaminen ei tee ryöstöä automaattisesti törkeäksi, koska myös kokonaistörkeysarvostelun edellytetään täyttyvän. Helsingin kärjäoikeuden ratkaisu 10/10442 olisi ollut mielenkiintoinen rajanvedon osalta, jos syyttäjällä olisi lähtenyt syyttämään teon törkeästä tekemuodosta. Tapauksessa vastaaja oli pankissa antanut henkilökunnalle ensin paperilapun, jossa oli ohjeistettu henkilökuntaa antamaan rahaa. Tämän jälkeen vastaaja oli näyttänyt noin 20 cm pituisia veitsiä. Kuten todettu, tapauksessa ei arvioitu olisiko teko voinut olla törkeän ryöstön yritys. Mahdollisesti syyttäjän arvioinnissa on voinut vaikuttaa ratkaisu KKO 1992:169. Teossa olisi mielestäni ollut selkeitä perusteita syyttää törkeän ryöstön yrityksestä, koska teolla tavoiteltiin arvokasta omaisuutta (5000 euroa) ja veitsi lienee ollut vastaajalla mukana juuri siksi, että sen avulla vaatimusta saadaan tehostettua, vaikkakaan veitsellä ei ollut suoranaisesti uhattu henkilökuntaa. Veitsi on tapauksessa kuitenkin selkeästi katsottavissa tekovälineeksi.

Kahdessa muussa tapauksessa tekovälineenä ollut veitsi katsottiin ryöstön törkeäksi tekeväksi perusteeksi. Ensimmäisessä tapauksista (Helsingin hovioikeus 13/913) vastaaja oli heilutellut noin 15 cm pitkää veistä koko ryöstön ajan neljän asianomistajan lähellä ja uhannut näitä lisäksi suusanallisesti väkivallalla. Ryöstön kvalifiointi perustui veitsellä uhkaamisen lisäksi kokonaisarvosteluun, jossa huomiointiin myös tavoitellun omaisuuden määrä sekä teon suunnitelmallisuus. Jälkimmäisessä tapauksessa (Helsingin hovioikeus 16/105901) vastaaja oli osoittanut veitsellä, jonka terän pituus oli ollut noin 10 cm, asianomistajaa ja kehottanut toimimaan pyydetyllä tavalla. Ryöstö katsottiin törkeäksi ja teon törkeysarvostelussa huomioitiin teräaseen lisäksi huomattavan taloudellisen hyödyn tavoittelu ja teon suunnitelmallisuus. Molemmat ratkaisut noudattavat lain esitöissä (HE 66/1988 vp, s.99) esille tuotua linjausta, jonka mukaan kokonaisarvostelussa suurin merkitys on käytetyn väkivallan voimakkuudella ja uhkauksen vaarallisuudella sekä tavoitellun omaisuuden määrällä. Voitaneenkin todeta, että veitsen osalta kvalifiointiperuste täyttynee melko helposti etenkin rahalaitos- ja kultasepäntuotantoliikerympäristössä. Vaikka veitsellä ei tehtäisi varsinaista väkivaltaa, on sillä uhkaaminen kat-

sottava lähtökohtaisesti vaaralliseksi uhkaukseksi. Merkitystä lienee tältä osin myös useilla muillakin tekijöillä, kuten esimerkiksi uhkaajan ja asianomistajan etäisyydellä. Lisäksi esimerkiksi suojalasit tai muut vastaavat esteiksi katsottavat esineet henkilökunnan ja asiakastilojen välillä saattavat muuttaa uhkauksen vaarallisuutta vähemmän vaaralliseksi. Jonkinlaista tulkinta-apua veitsellä tehtyihin tekoihin lienee haettavissa myös ratkaisusta KKO 1992:169, mutta ratkaisuun on suhtauduttava jokseenkin varauksellisesti johtuen tapauksen kohdeympäristön merkittävästä erilaisuudesta verrattuna rahalaitos- ja kultasepäntuotantoympäristöön.

Kahdessa teossa vastaajilla oli ollut ryöstön yhteydessä veitsi hallussaan, joskaan sitä ei ollut käytetty tai muuten näytetty teon yhteydessä. Selvää on, että pelkkä veitsen hallussapito ei tee ryöstöä törkeäksi. Aiheeseen liittyen hyvät perustelut tarjosi Helsingin kärjäoikeuden ratkaisu 07/1174, jossa kaksi vastaajaa oli yrittänyt mennä sisälle kultasepäntuotantoympäristöön. Liikkeen myyjä ei ollut kuitenkaan avannut ovea vastaajille aavistaessaan ryöstötarkoituksen. Kärjäoikeus totesi, ettei tekoa voida vastaajilla hallussaan olleiden veitsen sekä teleskooppipatukoiden perusteella pitää kokonaisuutena arvostellen törkeän ryöstön yrityksenä. Ratkaisun taustalla oli se, että koska vastaajat eivät olleet päässeet liikkeeseen sisälle, vastaajien väkivalta- ja uhkaustoimien vaarallisuus ja voimakkuus liikkeessä sisällä olisi jäänyt arvailujen varaan. Vastaajien kannalta epäedulliset johtopäätökset eivät voi olla vain arvailujen varassa. Näin ollen kysymys oli ryöstön yrityksestä.

Vastaavanlaiseen lopputulokseen päätyi Helsingin kärjäoikeus (16/100587, ei lainvoimainen) kirveen osalta. Perusteluissaan kärjäoikeus totesi kirveen olevan ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava hengenvaarallinen väline. Koska vastaajat eivät olleet ehtineet aloittamaan väkivallan käyttämistä tai sillä uhkaamista (ryöstö jäi yrityksen asteelle) jäi näyttämättä, että kirves olisi ollut mukana nimenomaan väkivallan käyttämisen tai sillä uhkaamisen tarkoituksessa. Kärjäoikeus katsoi, että kirves saattoi olla mukana myös omaisuuden rikkomistarkoituksessa.

Vitriinien rikkomiseen kultasepäntuotantoympäristössä soveltuu hyvin myös vasara. Vasaraa olikin käytetty useissa tutkimuksen teoissa nimenomaan kultasepäntuotantoympäristön vitriinien rikkomiseen, mutta sillä ei ollut kertaakaan kohdistettu uhkausta tai väkivaltaa asianomistajiin. Näin ollen vasara ei saanut itsenäistä merkitystä teon törkeysarvioinnissa. Lähtökohdaksi mahdollisessa tulkintatilanteessa on kuitenkin otettava ratkaisu KKO 2009:79, jonka mukaan vasara ei ole ampuma- tai teräaseeseen rinnastettava hengenvaarallinen väline. Vielä voidaan mainita myös Helsingin kärjäoikeuden ratkaisu 11/6218, jossa veitsen hallussapitoon kiinnitettiin huomiota varustautumisen, mutta ei teon törkeysarvostelun osalta.

Mainittujen lisäksi tutkimuksen kohteena olevissa teoissa käytettiin tekovälineenä kaasusumutinta ja sorkkarautaa. Kaasusumuttimen osalta rajanveto on selvä, teko ei olla sillä

perusteella törkeä (KKO 1994:73). Ei siis edes tilanteessa, jossa kaasusumutinta tosiasiallisesti käytetään suihkuttamalla kaasua asianomistajaa kohti. Sen sijaan sorkkaraudan osalta arviointi oli vaihtelevaa. Sorkkaraudan varsinainen tarkoitus etenkin kultaliikeryöstöissä lienee vitriinien rikkomisen mahdollistaminen. Toisaalta sitä voitaneen pitää myös koosta riippuen väkivallan käyttämiseen ja sillä uhkaamiseen hyvinkin soveltuvaksi. Sorkkaraudan hallussapito ei voi tehdä tekoa törkeäksi, jos sillä ei ole uhattu tai jolleivat asianomistajat ole tulleet muuten tietoiseksi sorkkaraudan mukana olemisesta (Helsingin käräjäoikeus 12/5951 ja 12/9070). Tämä onkin arvioinnin kannalta selvää. Sen sijaan sorkkaraudan käyttäminen väkivallalla uhkaamiseen on mielenkiintoinen tutkittavana olevan rajanvedon osalta. Helsingin käräjäoikeus (14/129479) päätyi ratkaisussaan, jossa myyjää uhattiin sorkkaraudalla, pitämään sorkkaraudaa teräaseena sen terän ja painon perusteella. Tapauksessa kysymys oli noin 30 cm pituisesta, kevyestä sorkkaraudasta. Myös kokonaistörkeysvaatimuksen katsottiin tapauksessa täyttyneen. Helsingin hovioikeus (15/105981) päätyi arvioimaan tapausta erityisesti KKO:n viimeaikaisen ratkaisukäytännön (KKO 1996:65, KKO 2009:79 ja KKO 2010:36) sekä oikeuskirjallisuudessa asiasta esitetyn perusteella ja katsoi, ettei sorkkaraudaa voida pitää teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä. Hovioikeuden erillinen toteamus siitä, ettei sorkkaraudan terää ollut teroitettu viitannee siihen, että tietynlaiset muutokset sorkkaraudan rakenteeseen saattaisivat muuttaa arviointia. Lähtökohtaisesti sorkkaraudaa ei siis ole pidettävä teräaseeseen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä.

Ryöstön neljäs kvalifiointiperuste, rikoksen kohdistuminen henkilöihin, jotka ovat ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemättömiä puolustamaan itseään tai omaisuuttaan, tuli arvioitavaksi kahdessa tapauksessa. Ratkaisussa 12/5951 Helsingin käräjäoikeus katsoi kvalifiointiperusteen täyttyneen tapauksessa, jossa kolme tekijää oli mennyt kultasepäntuotantoliikkeen. Yksi tekijöistä oli uhannut liikkeessä ollutta myyjää pistoolijäljitelmällä kahden muun tyhjentäessä vitriineissä ollutta omaisuutta yhteensä 582 915 euron arvosta. Käräjäoikeus perusteli ratkaisuaan seuraavasti: "Käräjäoikeus toteaa, että teon kohteeksi on valittu nimenomaisesti arvokoruihin ja kelloihin erikoistunut kultasepäntuotantoliike. Kaupankäynti arvokoruilla ja kelloilla voi tapahtua vain tiettyyn rajaan asti siten, että asiakkailta evätään kokonaan tai rajoitetaan mahdollisuus nähdä tai tulla lähelle tuotteita verrattuna esimerkiksi pankkikonttoriin, jossa suurimmat varat säilytetään lukitussa kassaholvissa, eikä kassalla juuri säilytetä suurta määrää käteistä rahaa. Tässäkin liikkeessä noin 500.000 euron arvoisia kelloja ja koruja on säilytetty myyntitiskillä ja hyllyillä lukituissa lasivitriineissä. Liikkeessä on ollut tapahtuma-aikaan kaksi nuorta naismyyjää. Liike ei ole kooltaan suuri eikä sieltä ole ollut pakomahdollisuutta esimerkiksi takaovesta. Liikkeeseen on tullut kolme miestä, jotka ovat ottaneet voimakeinoin tiskin takana olleen naismyyjän heti hallintaansa siten, ettei hän ole voinut tehdä hälytystä ja uhanneet tämän henkeä asejäljitelmällä sekä pakottaneet tämän vartioituna liikkeen takatilaan polvilleen kasvot seinää vasten. Teko on tehty arkipäivänä noin kello 10.00 jälkeen aivan Helsingin ydinkeskustassa, jolloin on ollut täysin mahdollista, että liikkee-

seen voi tulla ryöstön aikana myös sivullisia, mikä voi myös lisätä väkivallan käytön mahdollisuutta. Teko on tehty hyvin suunnitelmallisesti ja määrätietoisesti. Tekijät ovat lähteneet tekemään arvoryöstöä toisesta maasta ja suurin osa heistä on päässyt pakenemaan osan saaliin kanssa ulkomaille. Käräjäoikeus katsoo, että edellä mainituissa olosuhteissa on ollut kyse rikoslain 31 luvun 2 §:n 1 momentin 4 kohdan tarkoittamasta olosuhteista, jossa kultaliikkeen myyjät eivät ammattinsa vuoksi ole voineet itseään tai kultaliikkeen omaisuutta puolustaa". Mainittakoon myös, että käräjäoikeus otti kokonaistörkeysvaatimuksen täyttymisen arvioinnissa huomioon tekijöiden saaman huomattavan suuren saaliin sekä teon suunnitelmallisuuden ja päätyi pitämään tekoa törkeänä ryöstönä.

Käräjäoikeuden perustelut ratkaisun osalta ovat varsin kattavat ja järkeenkäyvät. Nähtävissä on, että käräjäoikeus on pankkikonttoriin tehdyllä vertauksella pyrkinyt irrottautumaan korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 1992:189 ohjaavasta vaikutuksesta. Tapausta käsiteltiin kahdessa käräjäoikeuden ratkaisussa, koska tekijöitä tuomittiin eri ajankohtina. Samaa tapausta myöhemmin kahden tekijän osalta käsitellyt Helsingin käräjäoikeus katsoi ratkaisussaan (12/9070), ettei kvalifiointiperuste ollut täyttynyt tapauksessa. Käräjäoikeus totesi, ettei "lain sanamuodosta, esitöistä tai oikeuskäytännöstä ole saatavissa johtoa sille tulkinnalle, että kiinteässä liikepaikassa toimineeseen kultasepäntuotantoliikkeen kohdistettu ryöstö olisi rinnastettavissa taksiryöstöön". Käräjäoikeus viittasi kiinteän liikepaikan parempiin suojautumismahdollisuuksiin sekä siihen, että myytävän omaisuuden arvo tai poismenoreittien lukumäärä ei ole peruste katsoa myyjä lainkohdan tarkoittamiksi henkilöiksi. Lopuksi käräjäoikeus vielä totesi, että "yleisten oikeusperiaatteiden mukaisesti rangaistussäännöksiä ei tule tulkita laajentavasti". Tilanteen voitaneen sanoa olevan mielenkiintoinen, kun käräjäoikeus on samassa teossa päätenyt kahdenlaiseen lopputulokseen. On toki huomioitava, että käräjäoikeuden kokoonpano oli ratkaisuissa erilainen.

Kvalifiointiperusteen täytyminen päätyi Helsingin hovioikeuden ratkaistavaksi. Ratkaisussaan (13/1410), jota siis edelsi käräjäoikeuden ratkaisu 12/5951, hovioikeus lähestyi asiaa hallituksen esityksessä (HE 66/1988 vp) vuokra-autoilijoita koskevien perusteluiden sekä ratkaisun KKO 1992:189 kautta. Hovioikeuden mukaan kultasepäntuotantoliikkeen myyjien asema ei sanottavasti poikennut pankkivirkailijoiden asemasta mainitussa ennakkoratkaisussa. Heidän asemaansa ei myöskään voitu verrata siihen, mitä lain esitöissä on lausuttu vuokra-autoilijoista. Ryöstöä ei siten voitu pitää RL 31:2.1:n kohdan 4 mukaisesti törkeänä. Jälkimmäisen käräjäoikeuden ratkaisun (12/9070) osalta hovioikeus tyytyi ratkaisussaan 13/1407 toteamaan, että aihetta käräjäoikeuden tuomion muuttamiseen ei tältä osin ole.

Kvalifiointiperusteen täyttymistä arvioitiin myös Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 13/467. Käräjäoikeus ei katsonut kvalifiointiperusteen täytyneen ja perustelut ovat pitkälle samat kuin Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 12/9070 eikä asiaa enää arvioitu tapauksen osalta

hoviouudessa. Oikeuskäytännön valossa vaikuttaa siltä, että varsin vahvaksi lähtökohdaksi on otettava se, että pankkien tai kultasepäntuotteiden työntekijöitä ei voida pitää RL 31:2.1:n kohdan 4 tarkoittamina henkilöinä.

5.2 Yrityskynnyksen ylittymisestä ryöstörikoksissa

Tutkimuksen kohteena olleista rikoksista yhteensä viisi tekoa jäi ryöstön yritykseksi, joista kahdessa tapauksessa (Helsingin hovioikeus 08/435 ja Helsingin käräjäoikeus 16/100587) kysymys oli tavallisen ryöstön rankaisemattoman valmistelun ja rangaistavan yrityksen välisestä rajanvedosta. Molemmissa tapauksissa päädyttiin katsomaan yrityskynnyksen ylittyneen. Näiden lisäksi yhdessä tapauksessa (Helsingin käräjäoikeus 17/105734) tuomioistuin katsoi, ettei yrityskynnys ollut ylittynyt, eikä teko näin ollen ollut rikos lainkaan. Kolmessa tapauksessa (Helsingin hovioikeus 09/2706 sekä Helsingin käräjäoikeus 07/12391 ja 10/10442) ryöstö jäi yrityksen asteelle siitä syystä, että tekijä tai tekijät eivät onnistuneet saamaan syystä tai toisesta teon yhteydessä saalista.

Kuten edellä on tullut ilmi, törkeän ryöstön valmistelu (RL 31:2a) on ollut rangaistavaa 1.8.2013 lähtien. Selvyyden vuoksi mainittakoon, että yhdessäkin tutkimuksen kohteena olleessa tapauksessa ei arvioitu mainittua säännöstä. Ryöstön valmistelu taas ei ole rangaistavaa. Näin ollen jäljempänä tuodaan esille nimenomaan ryöstön rankaisemattoman valmistelun ja rangaistavan yrityksen välistä rajanvetoa. Lausuttu perustuu erityisesti Helsingin hovioikeuden ratkaisuun 08/435 sekä Helsingin käräjäoikeuden ratkaisuihin 16/100587 (ei lainvoimainen) ja 17/105734, joissa rajanvetotilanne on ajankohtaistunut. Ratkaisut tarjoavat kokonaisuutena varsin hyvän kokonaiskuvan rajanvedolle.

Helsingin hovioikeuden ratkaisussa 08/435 A oli yrittänyt avata kultasepäntuotteen ulko-ovea ollessaan kommandopipolla naamioitunut sekä veitsellä, teleskooppipatukalla ja vasaralla varustautunut. Mukana ollut B oli varustautunut teleskooppipatukalla. Kultasepäntuotteen myyjä ei ollut avannut sähkölukolla toimivaa liikkeen ovea havaittuaan tekijöiden aikeet, eivätkä tekijät olleet saaneet ovea auki. Tapausta ensin arvioinut Helsingin käräjäoikeus (07/1174) totesi, ettei A:n ja B:n kultasepäntuotteen oveille menemiseen ollut muuta syytä kuin naamioitumisesta ja aseistuksesta pääteltävä lähes itsestään selvänä pidettävä anastustarkoitus, jonka yhteydessä oli varauduttu käyttämään tarvittaessa vähintäänkin väkivallan uhkaa. Käräjäoikeus katsoi ovenavaamisyrityksen olleen ”kiistattomasti jo konkreettinen anastuspaikkaan sisälle pääsemiseksi suoritettu täytäntöönpanotoimi”. Vaikka vaaraa rikoksen syntymisestä ei ollut vielä konkreettisesti aiheutunut, oli ryöstö edennyt yrityksen asteelle, koska vaaran syntymättä jääminen oli johtunut RL 5:1.2:ssa tarkoitettusta satunnaisesta syystä. Oven kiinni oleminen oli vastaajien näkökulmasta ennalta-arvaamaton seikka. Käräjäoikeuden mukaan

”rikos olisi siten voinut aivan hyvin onnistuakin, mutta edellä mainituista satunnaisista syistä niin ei ollut nyt käynyt”. Käräjäoikeus pohti myös rajanvetoa rankaisemattomaan valmisteluun toteamalla seuraavasti: ”Oikeudellisesti arvioiden tilanne olisi ollut toinen, jos vastaajat olisivat vain tulleet ovelle ja päättäneet sitten, yrittämättäkään sitä ennen päästä liikkeeseen, luopua ryöstöaikomuksestaan ja poistuneet paikalta”. Naamioituminen ja aseistautuminen olisi tuolloin voitu katsoa valmistelutoimeksi. Hovioikeus arvioi asiaa kokonaisuutena pitkälti käräjäoikeuden tavoin ja katsoi vastaajien aloittaneen ryöstörikoksen täytäntöönpanon hyväksyen myös käräjäoikeuden tuomiosta ilmenevät perusteet. Tapauksen lopputuloksen kannalta ratkaisevaa oli siis konkreettinen ovenavaamisyritys. Tästä onkin luontevaa siirtyä seuraavaan tapaukseen, jossa varsinaista liikkeeseen sisälle menoa tai sen yritystä ei tapahtunut.

Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 17/105734 oli kysymys tapauksesta, jossa vastaajia oli otettu kiinni kelloliikkeen läheisyydestä ryöstön yrityksestä epäiltynä. Vastaajat olivat liikkuneet liikkeen edustalla ja lähistöllä, mutta poistuneet paikalta ilman, että yksikään vastaajista olisi käynyt tai yrittänyt käydä liikkeessä sisällä. Osa vastaajista oli varustautunut kaasusumuttimella, nippusiteillä sekä taltoilla. Lisäksi vastaajat olivat naamioituneet tekosilmälasein ja hatuin. Käräjäoikeus katsoi esitetyn näytön perusteella selväksi, että vastaajien tarkoituksena oli ollut suorittaa ryöstö. Kuitenkaan, koska yksikään vastaajista ei ollut edes yrittänyt mennä sisälle liikkeeseen, eikä ollut ilmennyt mitään ulkopuolista seikkaa, mikä olisi tämän estänyt, vastaajien ei katsottu aloittaneen ryöstön toimeenpanoa, vaan he olivat luopuneet siitä vapaaehtoisesti. Edellä käsitellyt tapaukset tekevät yrityskynnyksen ylittymisen rajaa selvemäksi. Se, että tekijät ovat jollain tavoin naamioituneita tai varustautuneita ryöstön tekemiseksi ei riitä edes ryöstötarkoituksen kanssa. Edellytetään myös muita toimia, jotta ryöstön täytäntöönpanotoimet katsotaan aloitetuksi, esimerkiksi pyrkimys päästä konkreettisesti liikkeeseen sisälle. Näiden toimien arviointi on tapauskohtaista. Selvää edellä esitetyn perusteella lienee, että liikkeeseen sisälle meneminen ryöstövarustuksen kanssa on vahva indisio yrityskynnyksen ylittymisestä.

Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 16/100587 (ei lainvoimainen) A ja B olivat menneet sisälle kultasepäneliikkeeseen kirveellä ja kaasusumuttimella varustautuneena, mutta olivat poistuneet liikkeestä varsin pian havaittuaan, että liikkeessä on vartija. Liikkeessä ketään ei ollut uhattu eikä omaisuutta ollut myöskään anastettu. Vastaajat olivat anastaneet aikaisemmin kaksi polkupyörää, jotka oli sijoitettu liikkeen läheisyyteen. Lisäksi C ja D olivat ajaneet tapahtumahetkellä autolla liikkeen edustalla. Tapauksessa tuli siten muun muassa ratkaistavaksi, oliko ryöstön yrityskynnys ylittynyt. Käräjäoikeus arvioi esitettyä näyttöä kokonaisuutena ja viittasi laajalti yrityskynnyksen ylittymistä koskevaan oikeuskäytäntöön (KKO 1985 II 8, KKO 1988:54, KKO 2002:112, KKO 2013:20 ja KKO 2013:85) todeten myös, ettei siitä, milloin rikoksen tekemisen voidaan katsoa alkaneen ennen kuin tunnusmerkistön mukainen menettely

on aloitettu, ole vakiintunutta tulkintakäytäntöä. Käräjäoikeus totesi, että "tapauksessa A, B ja C ovat, tutustuttuaan ensin mahdolliseen pakoreittiin ja jätettyään pakoa varten polkupyörät reitin varrelle, A ja B varustautuneina kaasusumuttimella ja kirveellä menemällä sisään liikkeeseen ja tiedustelemalla 10.000 euron arvoisia rannekelloja tarkoituksenaan välittömästi toteuttaa ryöstö ryhtyneet konkreettisiin toimiin ryöstön tekemiseksi, ja siten aloittaneet ryöstön tekemisen. Rikoksen täyttyminen on keskeytynyt vartijan paikallaolon aiheuttamasta satunnaisesta syystä." Mainittakoon, että D tuomittiin avunannosta törkeän varkauden yritykseen, koska hänen tietoisuutensa ei katsottu ulottuneen kaasusumuttimeen ja kirveeseen.

Yrityksestä on mahdollista luopua, mutta luopumisen tulee olla vapaaehtoista. Ulkoiset syyt, kuten vartijan läsnäolo tai oven lukossa oleminen, eivät ole vapaaehtoista luopumista. Edellä esitetyn perusteella nämä on katsottu rikoslain tuntemaksi satunnaisiksi syiksi, joiden takia vaara rikoksen täyttymisestä on jäänyt syntymättä. Yritys on näissä tilanteissa kuitenkin rangaistava. Rajanveto rankaisemattoman valmistelun ja rangaistavan yrityksen välillä on selventynyt edellä oikeuskäytännössä asiasta lausutun valossa. Sääntelyyn liittyy kuitenkin merkittäviä ongelmia, koska etenkin pankkeihin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuvat ryöstöt ovat pääsääntöisesti tavallisia ryöstöjä. Niiden valmistelu ei ole rangaistavaa. Näin ollen mahdollisuus puuttua nimenomaan rikosoikeudellisesti merkityksellisellä tavalla ennen varsinaisen ryöstön aloittamista on useissa tilanteissa katsottava varsin rajalliseksi. Rankaisemattomuutta ei kuitenkaan valtaosassa tilanteista voitane pitää puolustettavana, etenkin jos pidetään mielessä, kuinka ammattimaisesta rikollisuudesta nyt on kysymys. Aiheeseen palataan vielä neljänteen tutkimuskysymykseen vastattaessa.

5.3 Rangaistuksen mittaamiseen vaikuttavista seikoista

Seuraavaksi käsitellään yhteenvedonomaaisesti niitä tutkimuksen kohteena olleiden tekojen seikkoja, joita tuomioistuimet ottivat rangaistusta määrättäessä huomioon. Käytännössä voidaan todeta, että näillä seikoilla oli vaikutusta lähinnä tuomittavan rangaistuksen pituuteen, mutta muutamissa tapauksissa myös siihen, että tuomitaanko rangaistus ehdollisena vai ehdottomana vankeusrangaistuksena. Huomioitavaksi kuitenkin se, että jäljempänä ei käsitellä seikkoja, jotka olivat vaikuttaneet rangaistusta koventavana (RL 6:5), lieventävänä (RL 6:6) tai kohtuullistavana (RL 6:7) perusteena käsittelyn lopussa olevaa teon suunnitelmallisuutta koskevaa poikkeusta lukuun ottamatta. Tarkoituksena on tuoda nimenomaisesti esille niitä seikkoja, jotka ovat ryöstörikoksille tyypillisiä arviointiin vaikuttavia seikkoja. Näin ollen tässä käsittelyssä ei huomioitu esimerkiksi sellaisia seikkoja, jotka koskivat esimerkiksi tekijän ikää, aikaisempaa rikollisuutta tai oman rikoksensa selvittämisen edistämistä. Näillä seikoilla oli vaikutusta rangaistusta määrättäessä, osalla merkittävästikin, mutta jäljempänä käsitellään edellä asetetun tavoitteen mukaisia seikkoja.

Lain esitöiden (HE 66/1988 vp, 97) mukaan ”ryöstön vaarallisuuden ja paheksuttavuuden kannalta siinä käytetty väkivalta tai uhkaus on olennaisempi tekijä kuin rikoksen kohteena olevan omaisuuden arvo”. Sanottu asettaa varsin selkeän vaatimuksen eri seikkojen erilaiselle painoarvolle. Mikäli teossa oli käytetty veistä, tuomioistuimet olivat rangaistusseuraamusta harkitessaan antaneet painoarvoa erityisesti sille, kuinka lähellä asianomistajaa veitsellä uhkaaminen oli tapahtunut. Mitä lähempänä asianomistajaa vastaaja oli ollut veitsi kädessään, sitä paheksuttavammaksi teko katsottiin. Merkitystä on katsottava olleen myös sillä, kuinka mooneen asianomistajaan veitsellä uhkaaminen oli kohdistunut. Huomiota kiinnitettiin myös siihen, oliko veistä vain näytetty vai oliko se kohdistettu asianomistajan suuntaan. Jos veistä oli vain näytetty, katsottiin se yhdessä ratkaisussa (Helsingin käräjäoikeus 10/10442) perusteeksi mitata rangaistusta lähemmäksi rangaistusasteikon alapäätä. Yhden ratkaisun (Helsingin käräjäoikeus 14/156128) perusteluissa oli mainittu, että veitsi oli ”vaarallisuutensa puolesta tavanomainen”, joten tästä lienee pääteltävissä, että vaarallisuuden punninnassa merkitystä on esimerkiksi veitsen terän pituudella tai muilla veitsen ns. keskivertoveitsestä vaarallisuuden osalta poikkeavilla ominaisuuksilla.

Aseen käyttäminen ja sillä yhtä tai useampia henkilöitä kohtaan tapahtunut uhkailu oli otettu useissa tapauksissa huomioon rangaistusta mitattaessa. Vaikka ase ei ollut yhdessäkään tapauksessa oikea ampuma-ase, niin tuomioistuimet katsoivat perusteluissaan esimerkiksi, että uhrin olivat ”perustellusti kokeneet tulleen uhatuksi oikealla aseella ja olleensa hengenvaarassa (Helsingin hovioikeus 14/149546)”, asianomistajat oli ”lannistettu ylivoimaisella väkivallan uhalla (Helsingin käräjäoikeus 09/4703)” tai ”asianomistajia oli uhattu ilma-aseella ja asejäljennöksellä, joiden aitoutta ampuma-aseina uhreilla ei ole ollut siinä tilanteessa mitään aihetta epäillä (Helsingin käräjäoikeus 13/467)”.

Asianomistajille varsinaisella väkivallalla aiheutetun kivun lisäksi myös pelko ja kärsimys olivat seikkoja, jotka vaikuttivat rangaistuksen mittaamiseen. Pään kohdistuvia lyöntejä pidettiin hyvin moitittavina, vaikka niistä olisi aiheutunut vain vähäisiä katsottavia vammoja. Mahdolliseen asianomistajien sitomiseen kiinnitettiin myös huomiota. Toisaalta pitkää vankeusrangaistusta saatettiin pitää perusteltuna, vaikka asianomistajia ei olisi fyysisesti vahingoitettukaan teon yhteydessä. Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 14/129479 otettiin huomioon se, että tapauksissa asianomistajilla ei ollut tosiasiallista mahdollisuutta paeta liiketilasta.

Rikoksella viety tai sillä tavoiteltu omaisuus mainittiin tuomioiden perusteluissa varsin usein huomattavan arvokkaana omaisuutena. Kahdessa pankkiin kohdistuneessa teossa anastetun omaisuuden arvo oli molemmissa jonkin verran yli 10 000 euroa. Pelihalliin kohdistuneessa tapauksessa seteleitä ja kolikoita anastettiin yhteensä hieman yli 24 000 euroa. Kultasepäntuotteisiin kohdistuneista täyttyneistä ryöstörikoksista seitsemässä tapauksesta kahdestatoista

anastetun omaisuuden arvo oli yli 100 000 euroa. Suoritetun tarkastelun perusteella on mahdollista tehdä johtopäätös, että rangaistusta mitataan kovemmin anastetun omaisuuden määrän kasvaessa. On kuitenkin huomattava, että rangaistuksen mittaamisessa on kysymys kokonaisarviointista, jossa huomioidaan kaikki tekoon liittyvät seikat. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että huomattavan, esimerkiksi yli 100.000 euron ryöstösaaliin saaminen, edellyttäneen yleensä useita tekijöitä, teon varsin laajaa etukäteissuunnittelua, poikkeuksellisen voimakasta uhkaamista tai jopa väkivallan käyttämistä. Tuomioissa ei erotella sitä, miten paljon yksittäinen seikka vaikuttaa rangaistuksen mittaamisessa. Näin ollen loppujen lopuksi on hyvin vaikeaa, jopa mahdotonta, päätellä anastetun omaisuuden arvon konkreettista vaikutusta rangaistusta mitattaessa. Lausuttu toki pitää paikkaansa muidenkin käsiteltävien seikkojen osalta.

Esimerkinomaisesti voidaan kuitenkin todeta, että anastetun omaisuuden arvon ollessa 2 900 469 euroa yhden tekijän tuomio oli 6 vuotta vankeutta (Helsingin hovioikeus 14/2107). Anastetun omaisuuden ollessa 582 195 euroa tuomio oli 4 vuotta vankeutta (Helsingin hovioikeus 13/1407 ja 13/1410). Omaisuusarvoltaan kolmanneksi suurimmassa teossa (334 821 euroa) rangaistukset olivat 2 vuotta 6 kuukautta - 3 vuotta vankeutta (Helsingin hovioikeus 05/3983), jonka voidaan itse asiassa todeta olevan jokseenkin tavanomainen rangaistus tutkimuksen kohteena olevista rikoksista. Muutamassa tapauksessa edellä mainittujen lisäksi osan tekijöistä rangaistukset olivat 3 vuotta - 3 vuotta 6 kuukautta. Ryöstön yritykseksi jääneistä teoista tuomittiin alle kahden vuoden pituisia vankeusrangaistuksia (ehdollisia sekä ehdottomia). Mainittakoon tässä yhteydessä, että Kotamäen (1993, 66) tutkimuksen mukaan, joka koski vuonna 1991 tehtyjä pankkiryöstöjä, mediaanirangaistus tapauksista annettujen 103 tuomion osalta oli 2 vuotta 4 kuukautta vankeutta. Vankeusrangaistuksista 94 oli ehdottomia vankeusrangaistuksia ja 9 ehdollisia vankeusrangaistuksia. Ankarin rangaistus oli törkeästä ryöstöstä tuomittu 5 vuoden vankeusrangaistus. Voitaneen todeta, että rangaistuskäytäntö ei ole ainaakaan merkittävästi muuttunut.

Ryöstörikoksille on tavanomaista, että siihen osallistuvilla henkilöillä on erilaisia roolituksia tekoon liittyen. Näistä rooleista osa oli sellaisia, joihin tuomioistuimet kiinnittivät huomiota rangaistusta koventavasti. Esimerkiksi osallistuminen teon suunnitteluun sekä ryöstön suorittamisen johtajana toimiminen olivat sellaisia rooleja, kuten myös toimiminen teon alkuunpanijana. Nämä roolit johtivat pääsääntöisesti ankarampaan rangaistukseen verrattuna teon varsinaiseen tekijäportaaseen. Paheksuttavasti suhtauduttiin myös siihen, että Suomeen tulo oli tapahtunut ainoastaan rikoksen tekemistä varten. Näiden lisäksi rangaistuksen mittaamisessa huomioitiin itse teon toteuttamistyyliin, kuten sen ammattimaiseen tai määrätietoiseen teko-tapaan, liittyviä seikkoja.

Molemmista tutkimuksen kohteena olleista törkeäksi ryöstöksi katsottavista teoista tuomittiin yhteinen vankeusrangaistus, koska tekijä tuomittiin samalla kertaa myös muista teoista. Voitaneen kuitenkin katsoa, että muiden rikosnimikkeiden osuus rangaistuksen mittaamisessa oli varsin vähäinen törkeään ryöstöön verrattuna. Ensimmäisessä tapauksista (Helsingin hovioikeus 2013/913) tekijä tuomittiin yhteiseen 2 vuoden 8 kuukauden vankeusrangaistukseen. Jälkimmäisessä tapauksessa (Helsingin hovioikeus 16/105901) tekijä tuomittiin 2 vuoden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja lisäksi yhdyskuntapalveluun sekä valvontaan. Molemmissa tapauksissa tekijät olivat uhanneet asianomistajia veitsellä lähietäisyydeltä. Anastettu omaisuus oli ensimmäisessä teossa 14 265 euroa ja jälkimmäisessä 24 339 euroa. Näin ollen vaikka teko katsottiin törkeäksi, ei rangaistusten pituus kuitenkaan juurikaan poikennut tavallisista ryöstöistä tuomittavista rangaistuksista. Oikeastaan päinvastoin, koska monesta tavallisesta ryöstöstä tuomittiin ankarampi rangaistus. Tämä toisaalta puoltaa näkemystä, jonka mukaan anastetun omaisuuden arvolla olisi itse asiassa huomattavaakin merkitystä rangaistusta mitattaessa. Joka tapauksessa itse tekoon liittyvät seikat, eikä siis se, että onko kyseessä tavallinen vai teon kvalifioitu tekomuoto, saavat rangaistuksen mittaamisessa suurimman painoarvon. Näinhän sen kuuluu toki ollakin ja käytännössä sen mahdollistaa molempien rikosten varsin laajaksi katsottava rangaistusasteikot (ryöstö 4 kk - 6 v ja törkeä ryöstö 2 v - 10 v). Rangaistukset eri teoista saattavat siis olla yhtä pitkiä, vaikka toinen teoista olisi katsottu teon törkeäksi tekemuodoksi.

Rangaistuksen määräämisen perusteita käsiteltäessä tuotiin esille, että suhteellisuusperiaate ja yhdenvertaisuusperiaate ovat rangaistuksen mittaamisen kaksi pääperiaatetta. Näiden periaatteiden soveltaminen kävi erittäin hyvin ilmi Helsingin käräjäoikeuden ratkaisusta 13/467, jossa lausuttiin muun muassa seuraavasti: "Suunnitelmallisella teolla on tavoiteltu erittäin arvokasta, poikkeuksellisen suurta omaisuusmäärää ja lähes 3 miljoonan arvoinen omaisuus on jäänyt kateisiin. Tekoa tehtäessä asianomistajia oli uhattu ilma-aseella ja asejäljennöksellä, joiden aitoutta ampuma-aseina uhreilla ei ole ollut siinä tilanteessa mitään aihetta epäillä. Rikoksen uhrin oli käskytetty lattialle ja heidät oli sidottu. Vastaajien on tullut ymmärtää, että uhrin ovat perustellusti pelänneet terveytensä ja henkensä puolesta ja että teko tulee aiheuttamaan heille suurta kärsimystä. Käräjäoikeus katsoo, että käsillä oleva rikos edustaa rikoslain 31 luvun 1 §:n mukaisten ryöstörikosten keskinäisessä vertailussa varsin poikkeuksellista tekoa ja rangaistus on mitattava rangaistusasteikon ylimmästä päästä." Perusteluista käy hyvin ilmi, että tapausta arvioidaan kokonaisuutena. Lisäksi normaalirangaistusajattelun mahdollistama poikkeaminen on perusteltu varsin yksityiskohtaisesti. Käräjäoikeus tuomitsi toiselle vastaajalle 6 vuoden vankeusrangaistuksen ryöstöstä. Huomionarvoista tapauksessa on se, että 6 vuotta on ankarin rangaistus, joka ryöstöstä voidaan tuomita. Hovioikeus ei muuttanut käräjäoikeuden tuomiota.

Varsin monessa tapauksessa rikoksen suunnitelmallisuus oli huomioitu rangaistusta mitattaessa. Teon suunnitelmallisuuteen vaikuttaviksi seikoiksi katsottiin esimerkiksi rikoksen etukäteissuunnittelu, työnjako, toimiminen ryhmänä, varustautuminen sekä teossa käytettyjen väkivallan ja esineiden hankkiminen. Suunnitelmallisuus voi vaikuttaa myös RL 6:5.1:n mukaisena koventamisperusteena. Helsingin käräjäoikeus (13/467) otti teon suunnitelmallisuuden huomioon koventamisperusteena katsoessaan teon piirteiden ilmentäneen erittäin tarkkaa etukäteissuunnittelua (muun muassa tekijöiden pukeutuminen ja naamioituminen, työnjako, yhteydenpito radiopuhelimitse, teon nopea suorittaminen, tekopäivän valinta ja liikkeen pohjapiirustuksen käyttäminen). Helsingin hovioikeus (14/2107) hyväksyi käräjäoikeuden perusteet rangaistuksen mittaamisen osalta. Syyttäjällä oli vaatinut rikollisen toiminnan suunnitelmallisuutta huomioon otettavaksi RL 6:5.1:n mukaisena koventamisperusteena myös Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 15/145874. Tuomioistuin ei päätenyt soveltamaan perustetta, koska vastaajien toiminnan ei katsottu ilmentävän poikkeavaa suunnitelmallisuutta verrattuna ryöstörikokseen normaalisti liittyvään suunnitelmallisuuteen.

Suunnitelmallisuudessa lienee siten eroteltavissa eri tasoja. Ryöstörikoksen voidaan jo itsessään katsoa edellyttävän jonkinasteista suunnitelmallisuutta. Kultasepäntoimintaan ja rahalaitoksiin kohdistuvien ryöstörikosten voitaneen sanoa edellyttävän suurempaa suunnitelmallisuutta kuin mitä valtaosa ryöstörikoksista yleensä edellyttää. Suunnitelmallisuuden erot voidaan ottaa huomioon rangaistusta mitattaessa sekä koventavana perusteena etenkin, jos kyseisen ryöstörikoksen toteuttaminen on edellyttänyt suurempaa suunnitelmallisuutta kuin siihen verrattavissa olevat ryöstörikokset yleensä. Mitä useampia suunnitelmallisuuden tasolla vaikuttavia seikkoja teko ilmentää, sitä perustellumpaa on niiden koventava vaikutus rangaistusta mitattaessa. Kuitenkin vasta erityinen suunnitelmallisuus, josta mainittiin esimerkki edellä, voi tulla arvioitavaksi RL 6:5.1:n mukaisena koventamisperusteena.

5.4 Pohdintaa voimassa olevaan lainsäädäntöön ja mahdollisiin yksittäisiin ongelmakohtiin liittyen

5.4.1 Erehdyttävästi aitoa asetta muistuttavat tekovälineet

Aloitetaan ryöstön ja törkeän ryöstön väliseen rajanvetoon liittyvästä seikasta. Edellä on tullut selväksi, että leikki-, ilma-, startti-, kopio- tms. aseiden käyttäminen ryöstön yhteydessä ei tee ryöstöä törkeäksi. Ryöstön asianomistajien näkökulmasta tilanne on tältä osin kyseenalainen, koska uhreilla ei yleensä ole mahdollisuutta arvioida aseiden aitoutta, vaan oletuksena on tavanomaisesti, että kyseessä on oikea ampuma-ase ja toiminta sekä pelko sen mukaista. Tämä on herättänyt keskustelua myös julkisuudessa. Esimerkiksi Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden professori Dan Frände on pitänyt lainsäädäntöä epäoikeudenmukaisena, kos-

ka hänen mukaansa erehdyttävästi aitoa asetta muistuttavalla kopioaseella tehtyä ryöstöä pitäisi arvioida rikosoikeudellisesti samoin kuin oikealla ampuma-aseella tehtyä tekoa (Kaleva 2013). Fränden mukaan törkeää ryöstöä koskevaa lainsäädäntöä tulisi muuttaa, koska tekijä voi kopioasetta ryöstössä käyttäessään olla varma, ettei ryöstön törkeän tekemuodon tunnusmerkistö täyty. Fränden lausumaan on helppo yhtyä myös tämän tutkimuksen valossa. Yhdesäkään tutkimuksen kohteena olleessa teossa ei käytetty oikeaa ampuma-asetta. Käytetyt aseet olivat kaikki leikki-, ilma-, startti, kopio- tms. aseita. Tämä puoltaa vahvasti sitä, että tekijät tuntevat lainsäädännön ja käytetyn tekovälineen merkityksen rikoksen tunnusmerkistön täyttymiselle. Joissakin tapauksissa tekoase on jätetty, mahdollisesti jopa tahallaan, tekopaikalle, jotta kävisi varmuudella ilmi, että kyseessä on ollut leikkiase tms. Vaikea nähdä, että aseiden jättämisellä tekopaikalle olisi mitään muuta tarkoitusta, ellei kysymys ole sitten huolimattomuudesta.

Fränden toteamus on aiheellinen nimenomaan siitä syystä, että tekijöiden voidaan katsoa saavan etua, jota heille ei tulisi suoda. Huomiota tulee kuitenkin kohdentaa myös siihen, miksi lainsäätäjät on rajannut törkeän tekemuodon toteutumisen edellytykseksi sen, että ryöstössä käytetyn välineen on oltava nimenomaan hengenvaarallinen. Tällä lienee ollut tarkoituksena arvottaa teot, joilla voidaan konkreettisesti aiheuttaa vakavaa hengen ja terveyden vaaraa, ankarammin rangaistaviksi kuin muilla välineillä tehdyt teot. Leikkiaseella ei voida lähtökohtaisesti aiheuttaa vakavaa hengen tai terveyden vaaraa. Vaikka ryöstön asianomistajat eivät voikaan leikkiasetta käytettäessä erottaa, onko kyseessä oikea ampuma-ase vai leikkiase ja suhtautuvat siihen kuin oikeaan, on tilanteiden osalta nähtävä niiden erilaisuus sekä selkeä ero tilanteiden vaarallisuuden osalta. Tilanne, jossa ryöstäjän välineenä on oikea ampuma-ase, vakava hengen ja terveyden vaara on koko ajan läsnä. Leikkiasetta käytettäessä sitä ei konkreettisesti ole, ainakaan käytetyn tekovälineen osalta. Mikäli leikkiase täyttäisi kva- lifiointiperusteen, olisi nähtävissä, että ryöstörikoksen kohteena oleva omaisuus asetettaisiin tällöin korostuneeseen asemaan hengelle ja terveydelle aiheutetun vaaran sijaan. Tämä ei liene perusteltua, koska omaisuutta on perinteisesti pidetty henkeen ja terveyteen nähden toissijaisena intressinä. Tässä valossa tarkasteltuna teon kvalifioitujen tekemuodon jättämistä oikeille ampuma-aseille voidaan pitää perusteltuna.

Jos ajatellaan vielä hieman pidemmälle ja siirrytään pohtimaan seurauksia, joita saattaisi aiheutua leikkiaseiden tms. katsomisesta ryöstön törkeäksi tekeväksi perusteeksi, niin ainakin yksi vakavaksikin katsottava näkökulma on otettava huomioon. Tekijöiden näkökulmasta ei liene tuolloin kovinkaan perusteltua enää käyttää leikkiaseita tms., jos sekä niiden että oikeiden ampuma-aseiden käyttämisestä seuraisi molemmista rangaistus törkeästä ryöstöstä. Nähtävissä lienee, että tämä saattaisi johtaa siihen, että teoissa käytettäisiin enemmän oikeita ampuma-aseita (näin myös Matthews 2002, 82). Toinen vaihtoehto on, että tekijät siirtyisivät joidenkin muiden välineiden käyttämiseen. Tätä on kuitenkin hyvin vaikea arvioida, mutta

joka tapauksessa tämänhetkistä tilannetta voidaan pitää siltä osin hyvänä, että teoissa ei käytännössä käytetä oikeita ampuma-aseita. Toisin oli 1990-luvun alun pankkiryöstöissä, jolloin oikean ampuma-aseen käyttäminen ei ollut mikään harvinaisuus. Mainittakoon myös, että arvokuljetuksiin kohdistuneissa teoissa on pääsääntöisesti käytetty oikeita ampuma-aseita.

Edellä lausutun osalta on vielä huomioitava rangaistuksen mittaamiseen liittyviä seikkoja. Tältä osin on muistettava, että koska yksikään tutkimuksen kohteena olleista teoista ei ollut tehty oikealla ampuma-aseella, niin suoraa vertailukohtaa rangaistusseuraamukselle ei ole. Yleisellä tasolla voitaneen sanoa, että ryöstörikosten rangaistusasteikot ovat riittävät. Lausuttua puoltaa se, että myös tavallisiksi ryöstöiksi katsotuista teoista voidaan tuomita ankaria rangaistuksia. Helsingin hovioikeus (14/2107) tuomitsi tekijät ryöstöstä 6 vuoden ja 5 vuoden ja 6 kuukauden pituisiin vankeusrangaistuksiin teosta, jossa oli käytetty ilma-asetta sekä asejäljennöstä. Ratkaisu osoittaa hyvin sen, että ryöstön törkeä tekemuoto ei ole edellytyksenä sille, että tapauksesta voitaisiin tuomita ankaraksi katsottava vankeusrangaistus. Ryöstön rangaistusasteikko 4 kuukautta - 6 vuotta vankeutta mahdollistaa siis yksittäistapauksissa riittävän ankaran rangaistuksen tuomitsemisen, joka oli myös hallituksen esityksen tavoitteena (HE 66/1988, 95). Rangaistusmaksimin käyttäminen on harvinaista, mutta toisaalta se, että sitä tarvittaessa yksittäistapauksessa myös käytetään, osoittaa osaltaan rangaistusasteikon toimivuuden. Ryöstön rangaistusasteikon enimmäisrangaistusta laskettiin vuoden 1991 rikoslain uudistuksessa 10 vuodesta 6 vuoteen.

Matthewsin (2002, 82) mukaan oikealla ampuma-aseella ja leikkiaseella tehdyistä teoista tuomittuja yhtäläisiä rangaistuksia voidaan pitää perusteltuna vain tilanteessa, jossa omaisuutta pidetään tärkeämpänä kuin ruumiillista koskemattomuutta. Kaiken lausutun perusteella voitaneen loppujen lopuksi päätyä tilanteeseen, jossa voimassa oleva sääntely on mahdollista nähdä tältä osin kokonaisuutena katsoen toimivaksi. Fränden näkökulma on perusteltu, mutta myös sitä vastaan on esitettävissä useita seikkoja.

5.4.2 Ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan

Otsikon mukaista kvalifointiperustetta ja sen soveltamista on myös kommentoitava. Tutkimuksen kohteena olleista tapauksista kahdessa syyttäjä vaati teon katsomista törkeäksi ryöstöksi RL 31:2.1:n kohdan 4 perusteella. Molemmat tapaukset koskivat kultasepäntoimintaa. Nämä tapaukset käsiteltiin yksityiskohtaisesti edellä. Todettakoon vielä kuitenkin uudelleen, että Helsingin käräjäoikeuden perustelut tapauksessa 12/5951 ovat kattavat. Mainittujen perusteluiden puolesta tekoa voisi hyvinkin pitää sellaisena, joka täyttäisi kvalifointiperusteelle asetetut vaatimukset. Lain esitöissä (HE 66/1988 vp, 99) on mainittu ainoastaan vuokra-

autoilijat esimerkkinä lainkohdan tarkoittamista henkilöistä. Tämä esitöissä ollut maininta ja etenkin korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1992:189 ovat kuitenkin johtaneet siihen, että kultasepäntiikkeen tai pankin henkilökuntaan kuuluvien työ tai tehtävä on katsottu sellaiseksi, joka ei voi täyttää kyseistä kvalifiointiperustetta. Siksi myös käräjäoikeuden ratkaisu 12/5951 hyvistä perusteluistaan huolimatta muuttui hovioikeudessa, eikä kvalifiointiperusteen katsottu täyttyneen.

Fränden ja Wahlbergin (2014, 550) mukaan korkein oikeus on ollut hyvin pidättyväinen soveltamaan kvalifiointiperustetta taksinkuljettajien ulkopuolelle. Onko sellaisen kvalifiointiperusteen olemassaolo perusteltua, jonka tarkoituksena on käytännössä suojata ainoastaan yhtä, varsin suppeaksi katsottavaa henkilöiden joukkoa, taksinkuljettajia? Lisäksi, kyseinen kvalifiointiperuste on hyvin harvoin sovellettavaksi tuleva, mikä ei myöskään tee kvalifiointiperusteen olemassaoloa tällaisenaan perustelluksi. Kuten edellä on selvitetty, säännöksen tausta on vuodelta 1949, jolloin taksinkuljettajiin kohdistuneet ryöstöt olivat lisääntyneet. Takseja varmuudella ryöstetään edelleenkin, ainakin silloin tällöin, mutta onko taksinkuljettajiin kohdistuvien ryöstöjen erottelu kaikista muista ryöstöistä perusteltua. On totta, että taksinkuljettajan puolustautumismahdollisuudet voidaan nähdä heikommiksi kuin useiden muiden ryöstön uhreiksi joutuvien. Niin voidaan nähdä myös esimerkiksi yksin pienehkössä kultasepäntiikkeessä olevan myyjänkin puolustautumismahdollisuudet, etenkin jos liikkeessä ei satu olemaan takaovea tai toista vastaavaa uloskäyntiä, johon voisi olla mahdollista paeta. Totta lienee sekin, että kiinteässä liikepaikassa suojautumisen voidaan lähtökohtaisesti katsoa olevan helpompaa verrattuna taksinkuljettajan työympäristöön, mutta se ei poista sitä, että kiinteäkin liikepaikka voi olla suojaton. Taksinkuljettajaa eikä myyjää voida rinnastaa toisiinsa, mutta tiettyjä yhtäläisyyksiä on kuitenkin havaittavissa. Tarkoitus ei ole miltään osin väheksyä taksinkuljettajien laissa saamaa erityistä suojaa, mutta saman suojan tarpeessa saattaisi olla muitakin ammatin tai toimen harjoittajia.

Käräjäoikeuden ratkaisussa (14/5951) oli nähtävissä pyrkimys päästä irti pankkia koskevasta ratkaisusta KKO 1992:189, koska ratkaisussa tuotiin yksityiskohtaisesti ilmi eroja pankkien ja kultasepäntiikkeiden välillä. Perusteluissa tuotiin myös esille pakomahdollisuuden puuttuminen. Toisaalta on myös otettava huomioon tekijän oikeusturvaan liittyviä seikkoja, esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden ratkaisussa 13/467 lausumaa, jonka mukaan ”yleisten oikeusperiaatteiden mukaisesti rangaistussäännöksiä ei tule tulkita laajentavasti”. Ei liene perusteltua, että esimerkiksi takaoven olemassaolo ratkaisisi sen, että katsotaanko kvalifiointiperuste täyttyneeksi. Mikäli arviointia tämän kvalifiointiperusteen osalta katsottaisiin aiheelliseksi muuttaa, voisi perustelluksi katsottava lähestymistapa olla se, että arvioinnissa otettaisiin eri seikat kokonaisuutena huomioon, jonka perusteella ratkaistaisiin, onko henkilö ollut ammatin tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi tosiasiallisesti kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan. Opinnäytetyön tutkimusmateriaali piti sisällään tilanteita,

joissa kultasepäntuotteiden myyjien voitiin sanoa olevan ainakin tosiasiallisesti kykenemättömiä puolustamaan itseään tai omaisuuttaan tai edes pakenemaan paikalta. Kysymys onkin siitä, että millä kriteereillä asia ratkaistaan. Tämän kvalifiointiperusteen uudelleen arvioiminen esimerkiksi kultasepäntuotteiden ympäristössä tapahtuneen teon osalta korkeimman oikeuden toimista voisi olla tarpeellista. Vallitsevassa "betoniin valetussa" soveltamiskäytännössä on nähtävissä piirteitä mahdollisesti liian suppeasta soveltamisalasta, koska toisenlaistakin soveltamiskäytäntöä voitaisiin pitää perusteltuna.

5.4.3 Ryöstön rankaisematon valmistelu

Tavallisiksi ryöstöiksi katsottaviin tekoihin on voimassaolevan sääntelyn ja oikeuskäytännön perusteella käytännössä mahdotonta puuttua rikosoikeudellisesti merkittävällä tavalla ennen ryöstön täytäntöönpanotoimien aloittamista yhtä jäljempänä esiteltävää, seuraamuksiltaan lieväksi katsottavaa poikkeusta lukuun ottamatta. Selvennykseksi todettakoon, että poliisilla on kyllä poliisilain sääntelyn perusteella katsottava olevan riittävät valtuudet rikosten ennalta estämiseen (ks. esim. Pöyhönen 2012, 136-139). Selvää on myös se, että poliisi ei voi päästää ryöstöä tekemässä olevia tekijöitä sisälle pankkiin tai kultasepäntuotteeseen, mikäli käytössä olevien tietojen perusteella ryöstö tulee todennäköisesti tapahtumaan. Poliisilla on velvollisuus ennalta estää rikoksia, etenkin sellaisia, joista aiheutuu välitöntä vakavaa vaaraa toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle (ks. myös HE 44/2002 vp s. 13). Näin ollen poliisi saattaa joutua tilanteeseen, jossa peli on niin sanotusti vihellettävä poikki tilanteessa, jossa itse rikosta ei vielä edes ole tapahtunut. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeuden tapauksessa 17/105734 lienee poliisin toiminnan taustalla osittain vaikuttanut myös tämä. Kysymys on siis lähinnä siitä, minkälaiseksi kriminaalipoliittiseksi ongelmaksi koetaan se, että tällaisista tapauksista ei seuraa voimassa olevan lainsäädännön perusteella tekijöille rangaistusta ryöstösäännösten perusteella.

Törkeän ryöstön valmistelun kriminalisoiva säännös mahdollistaa ennen varsinaista tekoa tapahtuvan puuttumisen. Oikeuskäytäntöä säännöksen soveltamisesta on toistaiseksi hyvin vähän. On kuitenkin huomattava, että säännös pitää sisällään jokseenkin tulkinnanvaraisiksi katsottavia kohtia, kuten esimerkiksi RL 31:2a.1:n 1 kohta "pitää hallussaan ampuma- tai teräasetta tai muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä taikka välinettä, joka soveltuu erityisesti käytettäväksi apuvälineenä rikoksessa". Mitkä kaikki välineet soveltuvat erityisesti käytettäväksi apuvälineenä rikoksessa? Lain esitöissä (HE 141/2012 vp, s. 40-41) on hiegan käsitelty aihetta, mutta tilanne tulee tältä osin selkiytymään tulevaisuudessa etenkin oikeuskäytännön lisääntyessä.

Varsin moniin, etenkin tavallisen ryöstön tekemiseen soveltuvien välineiden (esim. kaasusumuttimet ja ampuma-asetta erehdyttävästi muistuttavat esineet, mutta myös veitset ym. muut toisen vahingoittamiseen soveltuvat esineet) hallussapitoon on mahdollista puuttua suoraan rikoslain sääntelyn avulla (HE 44/2002 vp, s. 21). Rangaistukset näiden esineiden hallussapidosta ovat toki suhteellisen vähäisiä, käytännössä kysymys on sakkorangaistuksista. Varhaisessa vaiheessa tapahtuva puuttuminen saattaa myös mahdollisesti laskea puuttumisen kohteeksi joutuneen henkilön suurinta intoa ryöstörikoksen varsinaiseen toteuttamiseen, jolloin taas ennalta estävä vaikutus toteutuisi.

Tältä osin on kuitenkin pidettävä mielessä kyseessä olevan rikollisuuden ammattimainen ja järjestäytynyt luonne. Hallituksen esityksessä (HE 141/2012 vp, s. 9) todetaan, että empiiriset tutkimukset eivät ole nostaneet esille tarvetta laajentaa ryöstökriminalisointien alaa varhaisempiin vaiheisiin. Rangaistavuuden alan laajentamista koskeva tarve perustuu esitöiden mukaan lähinnä järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan. Tutkimuksen kohteena olleista kultasepäntuotteisiin kohdistuneista teoista valtaosan takana oli ulkomailta Suomeen kohdistuva, järjestäytyneeksi rikollisuudeksi katsottava toiminta. Tämä on seikka, joka on erityisesti pidettävä mielessä, kun pohditaan erilaisia lainsäädännöllisiä ratkaisuja. Järjestäytyneellä rikollisuudella on omat erityispiirteensä, jotka on huomioitava. Esimerkiksi varsinaisen teon tekijät ovat lähes aina korvattavissa toisilla henkilöillä, mikäli rikoksen toteuttaminen sitä edellyttää. Näin ollen varhaisella puuttumisella, etenkin sakkorangaistuksen ollessa seuraamuksena, ei välttämättä pystytä estämään itse pääteon toteutumista. Lisäksi todettakoon, että teon taustalla ja suunnittelijoina olevat henkilöt välttävät varsin usein rangaistusvastuun, vaikka teon käytännössä toteuttaneet tekijät jäisivät kiinni. Tämä lisää riskiä tulevaisuudessa tapahtuvien tekojen suunnittelulle ja toteuttamiselle. Rikosten taustalla olevat henkilöt ja niiden suunnittelijat ovat nimenomaisesti niitä, jotka tulisi saada vastuuseen toiminnastaan, jotta toiminnan järjestäytyneeseen luonteeseen voitaisiin vaikuttaa tuloksellisemmalla tavalla. Tutkimuksen kohteena olevista teoista vain muutamissa oli saatu vastuuseen teon suunnittelijoina tai tekijöiden rekrytoijina toimineita henkilöitä.

Tavallisen ryöstön valmistelun kriminalisointi mahdollistaisi valmistelun rangaistavuuden, mutta se ei liene kovin varteenotettava ratkaisu. On huomattava, että tarkasteltavat ryöstörikokset muodostavat vain hyvin pienen osan kaikista tavallisiksi ryöstöiksi katsottavista teoista. Kaikkien tavallisten ryöstöjen valmistelun kriminalisointia ei voitane katsoa järkeväksi kriminalisointiperiaatteet huomioiden. Etenkin ultima ratio -periaate, joka sisältää suhteellisuutta koskevan vaatimuksen, asettaa vaatimuksia kaikenlaisille rangaistavuuden alan laajenuksille (Melander 2008, 450 lähteineen). Kuten edellä on käynyt ilmi, Suomessa lähtökohdana on perinteisesti ollut, että rikoksen valmistelun ei tule olla rangaistavaa. Törkeiden ryöstöjen kohdalla on tehty mainitusta lähtökohdasta poikkeus. Vallitsevaa tilannetta kokonaisuutena katsoen voitaneen esittää kysymys, onko sääntely tällä hetkellä niin johdonmukaista, jota sen

esimerkiksi Melanderin (2008, 451) mukaan valmistelukriminalisointien osalta tulisi olla. Voitaneen väittää, ettei ole, koska rajanveto rangaistavan ja rankaisemattoman valmistelun osalta sisältää tulkinnallisiksi katsottavia kohtia. Nähtävissä kuitenkin on, että tavallisen ryöstön valmistelun kriminalisointi ei ole perusteltua vain siitä syystä, että sillä saataisiin yksi ongelmaksi nähtävissä oleva tilanne ratkaistua. Tilalle tulisi yhden poistuneen ongelman sijasta useita uusia sekä merkittäviä yksilöiden oikeusturvaan liittyviä seikkoja. Matikkala (2013, 253) toteaaakin, että rikoksen valmistelun rangaistavaksi säätämiseen liittyy nimenomaan varsin vakavaksi katsottavia oikeusturvaongelmia, jonka johdosta aiheen osalta edettävä varovaisuutta noudattaen. Ryöstön valmistelun kriminalisoinnissa olisi kysymyksessä merkittävä muutos vallitsevaan tilanteeseen. Näin ollen on esitetyn valossa katsottava, että valmistelun kriminalisoinnin ulottaminen kaikkiin ryöstörikoksiin ei ole perusteltua.

Etenkin kultasepäntuotteisiin kohdistuneissa teoissa ryöstösaalis on varsin usein huomattavan arvokas. Yli 100.000 euron arvoinen rikoksella viety omaisuus ei ole ollut mitenkään poikkeuksellista. Tutkimuksen kohteena olleista rikoksista yhdessä anastetun omaisuuden arvo oli lähes kolme miljoonaa euroa. Voitaneen sanoa, että ryöstöjen kohteena on poikkeuksellisen arvokas omaisuus. Lienee perusteltua todeta, että kovin monessa muussa rikoksessa ei ole mahdollista saada haltuunsa arvoltaan vastaavaa omaisuutta suhteellisen nopeasti toteutettavissa olevalla teolla. Edellä on tuotu esille, että ryöstöllä tavoitellun omaisuuden arvo ei ole ryöstön kvalifioiva peruste. Lain esitöiden (HE 66/1988 vp, s. 99) mukaan sillä on kuitenkin merkitystä törkeän ryöstön kokonaistörkeysvaatimuksen täyttymistä arvioitaessa. Mikäli ryöstöllä tavoitellun omaisuuden arvo olisi yksi ryöstön törkeäksi tekevä peruste niin rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuvat ryöstörikokset tulisivat pääsääntöisesti arvioitavaksi teon törkeänä tekona. Ajatusta puoltaisi myös se, että varkauden törkeäksi tekevistä perusteista yksi on erittäin arvokas omaisuus (RL 28:2.1 kohta 1). Mainittakoon myös, että petoksen kvalifioivana perusteena on "huomattavan hyödyn tavoitteleminen" (RL 36:2.1 kohta 1). Lainsäätäjällä lienee kuitenkin ollut painaviksi katsottavat perusteet toiminnalleen jättäessään omaisuuden arvon pois ryöstön kvalifiointiperusteiden tyhjentävältä listalta. Linjanvedon taustalla vaikuttanee ainakin se, että omaisuuden arvo on katsottu selkeästi toissijaiseksi henkeen ja terveyteen kohdistuvaan välittömään vaaraan tai loukkaukseen nähden.

Tavallisen ryöstön valmistelun rankaisemattomuuteen liittyvään problematiikkaan ei liene olemassa ainakaan helposti toteutettavissa olevaksi katsottavaa ratkaisua. Edellä on käsitelty muutamaa vaihtoehtoa, mutta niissä jokaisessa on omat haasteellisuutensa. On kuitenkin muistettava, kuten edellä on todettu, että kysymyksessä on vain pieni osa-alue koko ryöstörikollisuudesta, vaikkakin vakavaksi sellaiseksi katsottava. Täydellisyyttä lienee tuskin saavutettu kovin monella muullakaan lainsäädännön alueella. Sekä rangaistavaksi säätämiseen että säätämättä jättämiseen liittyy omat ominaispiirteensä ja seuraamuksensa. Tämä opinnäytetyö on koskenut ryöstöjen oikeudellista arviointia. Pidettäköön kuitenkin mielessä, että lainsääd-

däntö muodostaa vain yhden palan ryöstöjä koskevassa palapelissä, joskin varsin merkitykselliseksi katsottavan palasen. Mainittakoon, että monilla muilla tekijöillä on lainsäädännön lisäksi merkitystä siihen, minkälaista ja miten paljon ryöstöriskollisuutta esimerkiksi rahalaitoksiin ja kultasepäntoimintoihin kohdistuu. Muut tekijät jäävät tämän opinnäytetyön ulkopuolelle, mutta niiden merkitys ryöstöjen määrään voitaneen katsoa lainsäädäntöäkin suuremmaksi. Onnistuneena esimerkkinä voidaan mainita erilaiset kokonaisvaltaiset toimet, jotka toteutettiin 1990-alun pankkiryöstöjen taltuttamiseksi. Siinä onnistuttiin ja nykyisin pankkiryöstöt ovatkin varsin harvinaisia.

6 Toimenpidesuosituksien

Edellisen luvun lopuksi pohdittiin eri näkökulmista ryöstösääntöihin mahdollisesti liittyviä ongelmakohtia. Arviointi perustui opinnäytetyön tuloksiin. On korostettava, että koska tulosten taustalla on kokonaisuutena katsoen varsin vähäinen määrä tuomioistuinten ratkaisuja, niin ongelmallisiksi katsottaviin tilanteisiin on suhtauduttava tämä huomioiden. Seuraavaksi esitetään tuloksiin ja pohdintaan perustuvia toimenpidesuosituksia, joiden tarkoituksena on kiinnittää huomiota ja esittää eräitä ratkaisumahdollisuuksia. Ehdotuksien täytäntöönpano voidaan nähdä yhtenä mahdollisena keinona vaikuttaa opinnäytetyön kohteena olevan ryöstöriskollisuuteen siten, että sen taustalla oleva ammattimainen ja järjestäytyneen luonne saisi huomion, joka sille kuuluisi. Varsinaisia toimenpidesuosituksia on kaksi, koska kolmantena pohditun, erehdyttävästi aitoja ampuma-aseita muistuttavien tekovälineiden osalta päädyttiin pitämään voimassa olevaa lainsäädäntöä sekä vallitsevaa tulkintakäytäntöä asianmukaisena. Valinta ei tältä osin ollut yksinkertainen, mutta edellä esitetyn valossa on perusteltua tehdä selkeä ero aitojen ampuma-aseiden ja leikkiaseiden tms. ryöstössä käyttämisen osalta. Voimassa olevassa lainsäädännössä ero tulee esille siten, että ryöstön kvalifiointiperuste voi täytyä vain hengenvaarallisten tekovälineiden kohdalla.

Toimenpidesuosituksien kohdistuvat siten RL 31.2.1:n kohdan 4 mukaiseen kvalifiointiperusteeseen, rikoksen kohdistuminen henkilöön, joka on ammattiinsa tai toimeensa kuuluvan työn tai tehtävän vuoksi kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan sekä tavallisen ryöstön rankaisemattomaan valmisteluun. Edellisen luvun pohdintaan viitaten olisi perusteltua ulottaa RL 31:2.1:n kohdan 4 kvalifiointiperusteen soveltaminen taksinkuljettajien lisäksi joihinkin muihin ammatteihin tai toimiin. Etenkin kultasepäntoimintoihin on usein vähäinen määrä henkilökuntaan kuuluvia ja ryöstöt näihin liikkeisiin tehdään pääsääntöisesti siten, että tekijät ottavat liikkeessä olevat henkilöt varsin voimakkaasti haltuunsa, tavanomaisesti jollakin aseella uhaten sekä lisäksi käskyttäen toimimaan tietyllä tavalla. Tapauksissa on nähtävissä piirteitä tilanteista, joissa kultasepäntoimintoihin voidaan katsoa olleen ammattinsa perusteella kykenemätön puolustamaan itseään tai omaisuuttaan. Ammattimaisesti toteutettu-

ryöstö alkaa hyvin nopeasti, eikä henkilökunnalla ole useinkaan mahdollisuutta edes tehdä hälytystä poliisille tai vartiointiliikkeelle ennen tekijöiden poistumista. Myös pakomahdollisuudet tilanteesta ovat usein vähäisiä, koska tekijät pyrkivät ammattimaisesti toteutetuissa teoissa saamaan liikkeessä valmiiksi olevat henkilöt hallintaansa käskyttämällä heidät esimerkiksi aseella uhaten lattialle makaamaan.

Edellisessä luvussa ja tässä yhteydessä lausuttu ei tarkoita sitä, että kaikkia kultasepäntuotteisiin kohdistuneita tekoja tulisi arvioida RL 31:2.1:n kohdan 4 kvalifointiperusteiden näkökulmasta automaattisesti. Arvioinnin tulisi olla tekoon kokonaisuutena perustuvaa. Toimenpidesuositus pitää sisällään ehdotuksen siitä, että osassa ryöstöjä voidaan nähdä selkeitä perusteita ulottaa voimassa olevan sääntelyn mahdollistamaa suojaa taksinkuljettajia laajemmalle. Etenkin kultasepäntuotteiden työntekijät olisi mahdollista nähdä soveltamisen kohteena tilanteissa, joissa heillä ei ole tosiasiallisesti ollut ammattinsa johdosta mahdollisuutta puolustaa itseään tai omaisuuttaan. Vallitsevan oikeuskäytännön mukaan kultasepäntuotteiden työntekijöitä ei katsota lainkohdan tarkoittamiksi henkilöiksi, joten ainoa mahdollisuus lienee se, että korkein oikeus arvioisi asiaa ennakkoratkaisun muodossa.

Opinnäytetyön toisena toimenpidesuosituksena esitetään tarve kartoittaa tarkemmin mahdollisia vaihtoehtoja sääntelylle, jolla voitaisiin vähentää tai poistaa ongelmallisuutta, joka aiheutuu siitä, että tavallisen ryöstön valmistelu ei ole rangaistavaa. On huomioitava, että ryöstön valmistelun kriminalisoimattomuus aiheuttaa ongelmia vain pieneksi katsottavalla osalla alueella. Lausuttu ei siis koske ryöstörikoksia yleensä. Merkitystä on annettava nimenomaan sille, että teoilla tavoitellaan huomattavan arvokasta omaisuutta ja pääsääntöisesti tekojen takana on järjestäytynyt rikollisuus.

Tässä opinnäytetyössä on tuotu selkeästi esille raja ryöstön rankaisemattoman valmistelun ja rangaistavan yrityksen välillä valitussa kohdeympäristössä. Lisäksi opinnäytetyössä on pohdittu muutamia vaihtoehtoja mahdollisiksi ratkaisuehdokkiksi, mutta kysymys on niin merkittävistä asioista, että laajempi vallitsevan tilanteen ja mahdollisten ongelmakohtien kartoitus on tarpeen, jotta asiasta voitaisiin lausua perustellusti. Kuitenkin jo tämän opinnäytetyön tulosten perusteella on pidettävä vaikeasti hyväksyttävänä vallitsevaa tilannetta siltä osin, että sen voidaan katsoa tarjoavan tavallisen ryöstön rankaisemattoman valmistelun muodossa erityisesti ulkomailta lähtöisin olevalle järjestäytyneelle rikollisuudelle mahdollisuuden edetä teon alkutoimien osalta varsin pitkälle ilman, että kyseessä on ryöstösäännöksen piiriin kuuluva rangaistava teko. Lainsäädännön tarjoamaa etua ei voida pitää perusteltuna, mutta tilanteen ratkaiseminen on katsottava haasteelliseksi, kuten edellisessä luvussa tehdyn pohdinnan yhteydessä kävi ilmi. Jatkotutkimuksen tarve mahdollisten vaihtoehtojen ja niiden seurausten kartoittamiseksi on tältä osin selvä.

7 Johtopäätökset

7.1 Yhteenveto tutkimustuloksista

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli rakentaa lukijalle kokonaisvaltainen kuva ryöstörikosten arvioinnista sekä luoda mahdollisimman yksityiskohtaista tietoa rahalaitos- ja kultasepänläikeympäristössä tapahtuneiden tekojen osalta. Opinnäytetyön ensimmäisessä osassa on esitelty varsin kattavasti voimassa olevaa sääntelyä sekä soveltamiskäytäntöä. Asetettuihin tutkimuskysymyksiin on annettu vastauksia oikeuskäytäntöön perustuen luvussa 5. Ryöstön ja törkeän ryöstön välisen rajanveto voidaan pääosin katsoa selväpiirteiseksi. Törkeäksi katsottavien ryöstöjen vähäisyys asetti omat haasteensa rajanvedon arvioinnille, vaikkakin kvalifiointiperusteiden täyttymistä arvioitiin useamminkin kuin vain lopulta törkeiksi katsotuissa tapauksissa. Joka tapauksessa arvioitavaksi tuli neljästä kvalifiointiperusteesta vain kaksi, joista toinen on vallitsevan käytännön valossa katsottava soveltumattomaksi rahalaitoksiin ja kultasepänläikeympäristössä tapahtuneisiin tekoihin (RL 31:2.1:n kohta 4). Kvalifiointiperusteina olevia tiettyjä teon seurausta (RL 31:2.1:n kohta 1) tai tekotapaa (RL 31:2.1:n kohta 2) koskevia seikkoja ei ollut arvioitu yhdessäkään tapauksessa. Tältä osin ei siten voida lausua asiasta muuta kuin edellä on yleisellä tasolla tehty. Näin ollen ryöstön ja törkeän ryöstön välinen rajanveto painottui pitkälti siihen, onko teossa käytetty hengenvaarallista tekovälinettä (RL 31:2.1:n kohta 3). Tämän arvioinnin osalta opinnäytetyössä on saatu varsin kattava kuva.

Yrityskynnyksen ylittämistä koskevasta arvioinnista on saatu varsin yksityiskohtainen käsitys. Aiheeseen liittyvät tuomioistuimen ratkaisut olivat hyvin perusteellisia. Vallitsevan sääntelyn ei voida sanoa olevan täysin ongelmaton, mutta sen rajan, jolloin ryöstön yrityskynnyksen katsotaan ylittyneen, on oikeustapausten perusteella katsottava linjaltaan selkeäksi. Yksittäisissä tapauksissa saattaa tosin olla seikkoja, jotka muuttavat tilanteen arviointia suuntaan tai toiseen ja tulkinnalle jäänee tältä osin usein tapauskohtaista tilaa. Opinnäytetyössä on saatu selvitettyä myös ryöstörikoksille tyypillisiä seikkoja, joiden voidaan katsoa vaikuttavan teosta tuomittavan rangaistuksen mittaamiseen. Anastetun tai rikoksella tavoitellun omaisuuden arvolla sekä ryöstön tekotavalla voidaan katsoa olevan merkittävää vaikutusta. Huomiota vaille ei tule jättää myöskään tekoon osallistuneiden erilaisia rooleja. Tekoon osallistuneiden syyllisyyden tasoissa voidaan tunnistaa eroja. Siten ryöstön johtamisesta ja suunnittelusta vastanneille henkilöille on perusteltua tuomita ankarampi rangaistus kuin esimerkiksi varsinaisille tekijöille, jotka saattavat tehdä rikoksen saamatta itse teosta lainkaan varsinaista hyötyä.

Opinnäytetyön loppuun pyrittiin käsitellyn aineiston perusteella tunnistamaan mahdollisia lainsäädännöllisiä ongelmakohtia. Tähän kysymykseen vastaaminen oli ylivoimaisesti haastavinta, koska näkemyksiä opinnäytetyön ulkopuolelta, joista olisi voinut lähteä liikkeelle, ei Fränden esittämän näkemyksen lisäksi ollut juurikaan tarjolla. Opinnäytetyössä käsiteltiin tutkimusky-

symykseen vastattaessa ensinnäkin erehdyttävästi aitoa asetta koskevat tekovälineet, joiden osalta vallitseva tilanne on voitavissa katsoa perustelluksi. Lopputulos oli pitkällisen punninnan lopputulos, koska myös toisenlainen sääntely olisi katsottavissa oikeudenmukaiseksi. Toisena ongelmatilanteena nähtiin RL 31:2.1:n kohdan 4 kvalifointiperuste, jonka soveltaminen ainoastaan taksinkuljettajiin vaikuttaa mahdollisesti liian suppealta. Kolmantena seikkana käsiteltiin ryöstön valmisteluun liittyvä rankaisemattomuus, joka kulminoituu lähinnä siihen, minkälaisena kriminaalipoliittisena ongelmana tämä nähdään. Asiaan vaikuttanee myös se, että etenkin kultasepäntuotteen valmistukseen kohdistuneiden tekojen taustalla on järjestäytyneeksi katsottava rikollisuus. Poliisilla on toimivalta puuttua näihin tekoihin jo valmisteluvaiheessa, mutta ryöstörikoksesta ei tuolloin seuraa rangaistusta, ellei tekoa katsota törkeän ryöstön valmisteluksi.

Luvussa 6 käsiteltiin toimenpidesuosituksia, joiden osalta voidaan vielä tässäkin yhteydessä korostaa varovaisen etenemisen merkitystä. Vakiintuneen tulkinnan muuttaminen tai rangaistavuuden alan laajentaminen valmistelun tasolle saattavat johtaa vaikeisiin tilanteisiin. Todellinen tarve näille toimenpiteille on arvioitava hyvin tarkasti. Lisäksi on huomioitava niiden mahdolliset seuraukset laajasti. Helppoja ratkaisuja ei ole tarjolla, mutta kehittämiskohteita on havaittavissa.

7.2 Opinnäytetyön hyödyt

Opinnäytetyön hyötyinä voidaan nähdä rajanvetotilanteiden arvioinnin selventäminen sekä laaja-alaisen kuvan luominen rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteen valmistukseen kohdistuvien ryöstörikosten oikeudelliseen arviointiin vaikuttavien seikkojen osalta. Ryöstön ja törkeän ryöstön rajanvedosta etenkin tekovälineen osalta on syntynyt varsin yksityiskohtainen kuva. Yrityskynnyksen ylittymistä on tarkasteltu usean oikeuskäytännön tapauksen avulla ja tarkastelun lopputuloksena on piirtnyt selkeä kuva. Lisäksi on saatu luotua varsin perusteellinen kuva ryöstörikoksille ominaisista seikoista, joilla on vaikutusta rangaistuksen määräämisessä. Opinnäytetyö tarjoaa kokonaisuutena siten mahdollisuuden löytää eri tilanteisiin soveltuvaa aikaisempaa oikeuskäytäntöä tilanteissa, joissa joudutaan ratkaisemaan esimerkiksi rajanvetotilanne tai punnitsemaan sitä, mihin seikkoihin tulisi kiinnittää eniten huomiota.

Opinnäytetyö soveltuu ensinnäkin poliisin käytettäväksi sen suorittaessa esitutkintaa. Ryöstörikoksen tapahduttua on arvioitava, onko kyseessä ryöstö vai törkeä ryöstö. Joissakin tilanteissa joudutaan arvioimaan sitä, onko kysymyksessä vasta rikoksen valmistelu, yritys vai täyttnyt teko. Rajanvetojen tekeminen on osassa tekoja yksinkertaista, mutta osassa tapauksia pohdittavaksi tulevat nimenomaan aiheet, joita tässä opinnäytetyössä on syvällisesti käsitelty. Opinnäytetyössä käsiteltyjen asioiden perusteella näitä asioita koskevan perusteellisenkin

arvioinnin tekeminen on mahdollista, vaikka tapahtuneeseen tekoon liittyisi erikoisempiakin tai harvinaisempia piirteitä. Toiseksi, opinnäytetyön hyötynä voidaan nähdä myös sen toimiminen sisällöltään varsin tiiviinä lukupakettina kaikille ryöstöririkoksista kiinnostuneille. Opinnäytetyön tulokset ovat hyödynnettävissä myös tutkimuksen kohteena olevan rikollisuuden lisäksi ryöstöririkoksien oikeudellisen arvioinnin osalta laajemminkin.

Mainittujen seikkojen lisäksi opinnäytetyössä on pohdittu varsin laajasti vallitsevan lainsäädännön ja oikeuskäytännön toimivuutta. Osaa käsitellyistä asioista ei ole juurikaan tuotu esille muissa yhteyksissä. Opinnäytetyössä on pystytty tutkimustulosten perusteella tuomaan esille tarve arvioida joitakin seikkoja mahdollisesti vallitsevasta tilanteesta poiketen. Tältä osin opinnäytetyön hyödyksi voitaneen sanoa myös se, että siinä on tunnistettu tarve käynnistää aiheeseen liittyvä keskustelu.

7.3 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Opinnäytetyön tulosten perusteella jatkotutkimuksen tarvetta on etenkin tavallisen ryöstön valmistelun rankaisemattomuuteen liittyen. Aiheesta on lausuttu edellä varsin yksityiskohtaisesti luvun 6 lopuksi. Sen lisäksi jatkotutkimuksen kohteeksi sopisi ryöstön ja törkeän ryöstön välinen rajanveto laajemmin. Opinnäytetyön tutkimusaineistoon kuului ainoastaan kaksi törkeänä ryöstönä lainvoiman saanutta ratkaisua. Perusteellisemmän rajanvedon mahdollistamiseksi olisi joko laajennettava tutkittavana olevan ryöstörikollisuuden kohdeympäristöä tai pyrittävä sisällyttämään tutkimusaineistoon esimerkiksi samalla ajanjaksolla valtakunnallisesti tapahtuneet rahalaitoksiin ja kultasepäntuotteisiin kohdistuneet teot. Lisäksi arvokuljetuksiin kohdistuneet tapaukset voisivat olla tapausten ryhmä, joka olisi liitettävissä nyt kohteena olevaan tutkimusaineistoon. Tuloksena voisi olla kattavampi kuva ryöstöririkoksista, joissa olisi nähtävissä toisiinsa liittyviä piirteitä.

Tässä opinnäytetyössä on sivuttu törkeän ryöstön valmistelua. Säännös on melko uusi, joten ratkaisuja ei liene vielä runsaasti. Opinnäytetyössä on useaan kertaan viitattu tavallisen ryöstön valmistelun rankaisemattomuuden ongelmallisuuteen tutkimuksen kohteena olleessa ympäristössä. Jatkotutkimus voisi siten suuntautua myös törkeän ryöstön valmisteluun ja sitä koskevaan oikeuskäytäntöön. Tutkimuksen tulokset selventäisivät sitä rajaa, missä loppujen lopuksi katsotaan valmistelurikoksen osalta rangaistavan törkeän ryöstön valmistelun ja rankaisemattoman tavallisen ryöstön valmistelun välisen rajan kulkevan. Rajanvedon perusteella olisi mahdollista arvioida myös tarkemmin rankaisemattomaksi valmisteluksi jääneiden tekojen merkityksellisyyttä kokonaiskuvan kannalta.

Lähteet

Kirjallisuus

- Aarnio, A. 1989. Laintulkinnan teoria. Juva: WSOY.
- Aarnio, A. 2011. Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Helsinki: Unigrafia.
- Eriksson, K. 2017. Henkilökohtainen tiedonanto 15.1.2017.
- Frände, D. 2012. Yleinen rikosoikeus. 2. uudistettu painos. Porvoo: Bookwell.
- Frände, D. & Wahlberg, M. 2014. Ryöstö. Teoksessa: Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P & Wahlberg, M. Keskeiset rikokset. Porvoo: Bookwell.
- Honkasalo, B. 1964. Suomen rikosoikeus, erityinen osa I 2, varallisuusrikokset. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja N:o 120. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto
- Husa J., Mutanen, A & Pohjalainen, T. 2010. Kirjoitetaan juridiikkaa. 3. painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.
- Kotamäki, H. 1993. Rikoksena pankkiryöstö. Tutkimus rahalaitosryöstöistä vuonna 1991. Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Lappi-Seppälä, T. 2000. Rikosten seuraamukset. Porvoo: WS Bookwell.
- Lappi-Seppälä, T. 2009. RL 31 luku, ryöstö ja kiristys. Teoksessa: Lappi-Seppälä, T, Hakamies, K., Koskinen, P., Majanen, M., Melander, S., Nuotio, K., Nuutila, A-M., Ojala, T & Rautio, I. Rikosoikeus. Juva: WS Bookwell.
- Lehti, M. 2008. Ryöstörikoskatsaus 2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 83. Helsinki.
- Matikkala, J. 2010. Rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä. Helsinki: Edita Prima.
- Matikkala, J. 2013. Näkökohtia rikoksen valmistelusta. Teoksessa Hinkkanen, V. & Mäkipää, L: Suomalainen kriminaalipolitiikka. Näkökulmia teoriaan ja käytäntöön. Tapio Lappi-Seppälän juhlakirja. Helsinki: Unigrafia.
- Matikkala, J. 2014. Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa: Frände, D., Matikkala, J., Tapani, J., Tolvanen, M., Viljanen, P. & Wahlberg, M. Keskeiset rikokset. Porvoo: Bookwell.
- Matthews, R. 2002. Armed robbery. Cornwall: T J International Ltd.
- Melander, S. 2008. Kriminalisointiteoria - rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset. Vammala: Vammalan kirjapaino.
- Melander, S. 2015. Rikosoikeuden peruskysymyksiä. Helsinki: Unigrafia.
- Melander, S. 2016. Riksvastuun yleiset edellytykset. Tallinna: Raamatutrukikoda.
- Niiniviita, V. 2012. Pahoinpitelyrikoksen törkeäksi tekevät perusteet. Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.
- Nuotio, K. & Majanen, M. 2003. Rikosoikeuden poluilla. Helsinki: Hakapaino.

Nuutila, A-M. 2005. "Law in books" ja "law in action" - seuraamusharkintaa lainkäytössä. Teoksessa Nuutila, A-M & Pirjatanniemi, E: Rikos, rangaistus ja prosessi: juhlaulkaisu Eero Backman 1945-14/5-2005. Turun yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta.

Tapani, J. 2010. Yrittänyttä ei laiteta? Rikoksen yrityksen rangaistavuus. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.

Tapani, J & Tolvanen, M. 2011. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. 2., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino.

Tapani, J & Tolvanen, M. 2013. Rikosoikeuden yleinen osa - Vastuuoppi. 2., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Timonen, P. 1998. Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Pöyhönen, P. 2012. Rikoksen valmistelun kriminalisoimisen perusteluista ja ongelmista. Helsinki Law Review 2012/1.

Rikoksantorjunnan neuvottelukunnan työryhmä. 1993. Rahalaitos- ja liikeryöstöt. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 7/1993. Helsinki: Hakapaino.

Virallislähteet

Esitutkintalaki (805/2011)

Pakkokeinolaki (806/2011)

Perustuslaki (731/1999)

Rikoslaki (39/1889)

HE 66/1988 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 94/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 44/2002 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 141/2012 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle eräiden törkeiden rikosten valmistelun kriminalisoinnista koskevaksi lainsäädännöksi.

HE 20/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle ampumaratalaiksi sekä laeiksi ampuma-aselain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

LA 124/2007 vp. Lakialoite rikoslain 31 luvun muuttamisesta.

Sähköiset lähteet

Yle. 2015. Aseellisia pankkiryöstöjä tapahtuu muutamia vuodessa. Viitattu 15.3.2017. http://yle.fi/uutiset/aseellisia_pankkiryostoja_tapahtuu_muutamia_vuodessa_huippuvuoten_a_90-luvulla_jopa_114/7855263

Kaleva. 2013. Professori: Kopioaseesta tulisi saada sama tuomio kuin oikeasta. Viitattu 15.3.2017.

<http://www.kaleva.fi/uutiset/kotimaa/professori-kopioaseesta-tulisi-saada-sama-tuomio-kuin-oikeasta/619341/>

Oikeuskäytäntö

Korkein oikeus

KKO 1932 I 7

KKO 1932 II 189

KKO 1933 II 457

KKO 1939 II 121

KKO 1945 II 226

KKO 1947 II 373

KKO 1949 II 149

KKO 1953 II 130

KKO 1955 II 58

KKO 1955 II 63

KKO 1971 II 60

KKO 1972 II 90

KKO 1975 II 4

KKO 1975 II 40

KKO 1975 II 79

KKO 1977 II 45

KKO 1978 II 104

KKO 1979 II 70

KKO 1985 II 4

KKO 1986 II 68

KKO 1992:169

KKO 1992:189

KKO 1994:10

KKO 1994:73

KKO 1995:156

KKO 1996:65

KKO 1996:76

KKO 1996:94

KKO 1998:142

KKO 2005:63

KKO 2009:5

KKO 2009:79

KKO 2010:36

KKO 2013:85

KKO 2014:59

Helsingin hovioikeus R 1984/693

Turun hovioikeus 09/2879

Tutkimuksen kohteena olleet Helsingin käräjäoikeuden ja Helsingin hovioikeuden ratkaisut

Helsingin hovioikeus 8.12.2005 tuomio nro 3983 (Helsingin käräjäoikeus 05/6857)

Helsingin hovioikeus 20.10.2006 tuomio nro 3170 (Helsingin käräjäoikeus 06/4694)

Helsingin hovioikeus 16.2.2007 tuomio nro 550 (Helsingin käräjäoikeus 06/3281)

Helsingin käräjäoikeus 18.12.2007 tuomio nro 12391

Helsingin hovioikeus 22.2.2008 tuomio nro 435 (Helsingin käräjäoikeus 07/1174)

Helsingin hovioikeus 9.4.2009 tuomio nro 918 (Helsingin käräjäoikeus 08/5861)

Helsingin hovioikeus 16.10.2009 tuomio nro 2706 (Helsingin käräjäoikeus 08/12620)

Helsingin hovioikeus 17.12.2009 tuomio nro 3312 (Helsingin käräjäoikeus 09/4703)

Helsingin käräjäoikeus 11.11.2010 tuomio nro 10442

Helsingin käräjäoikeus 16.6.2011 tuomio nro 6218

Helsingin hovioikeus 22.3.2013 tuomio nro 913 (Helsingin käräjäoikeus 12/12353)

Helsingin hovioikeus 20.5.2013 tuomio nro 1407 (Helsingin käräjäoikeus 12/5951)

Helsingin hovioikeus 20.5.2013 tuomio nro 1410 (Helsingin käräjäoikeus 12/9070)

Helsingin hovioikeus 14.11.2014 tuomio nro 149546 (Helsingin käräjäoikeus 14/118032)

Helsingin hovioikeus 21.11.2014 tuomio nro 2107 (Helsingin käräjäoikeus 13/467)

Helsingin hovioikeus 9.2.2015 tuomio nro 105981 (Helsingin käräjäoikeus 14/129479)

Helsingin hovioikeus 7.5.2015 tuomio nro 641 (Helsingin käräjäoikeus 13/467)

Helsingin hovioikeus 7.5.2015 tuomio nro 643 (Helsingin käräjäoikeus 13/2855)

Helsingin hovioikeus 7.5.2015 tuomio nro 119285 (Helsingin käräjäoikeus 13/107919)

Helsingin käräjäoikeus 8.1.2016 tuomio nro 100587 (ei lainvoimainen)

Helsingin hovioikeus 11.2.2016 tuomio nro 105901 (Helsingin käräjäoikeus 14/156128)

Helsingin hovioikeus 18.3.2016 tuomio nro 111773 (Helsingin käräjäoikeus 15/145874)

Helsingin käräjäoikeus 7.2.2017 tuomio nro 105734

Kuvat

Kuva 1: Pankkiryöstöt Suomessa 1990-2014 (Finanssialan keskusliitto).....	39
---	----